

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 51.

Onsdagen den 12 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes ett inkommet protokoll, så lydande:

År 1918 den 12 juni sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av föreskrivna val av två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem för tiden från och med den 1 september 1918 intill det styrelseval, som äger rum närmast efter utgången av innevarande period för val till andra kammaren; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ledamöter:

herr Clason, Samuel, ledamot av riksdagens första kammare, med 24 röster,

herr Kristensson, Emil, ledamot av riksdagens andra kammare, med 24 röster;

suppleanter:

herr Widell, Jakob Ludvig, ledamot av riksdagens första kammare, med 24 röster,

herr Engberg, Jonas Artur, ledamot av riksdagens andra kammare, med 23 röster.

Ernst Trygger.

Hugo Fahlén.

Malte Sommelius.

Lars Borggren.

På framställning av herr talmannen beslöts, att det upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels till skrivelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen, dels ock till den paragraf, som därom borde i riksdagsbeslutet intagas.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 224—236.

Föredrogs statsutskottets memorial:

nr 237, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för kronans räkning av aktierna i Virsbo—Ramnäs kraftaktiebolag m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

nr 238, angående beviljande för innevarande riksdag av ökat belopp till gratifikationen åt tjänstemän hos statsutskottet.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 239.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial:

nr 54, angående ersättning åt av utskottet vid handläggning av vissa ärenden anlitade biträden.

Vad utskottet hemställt bifölls.

nr 56, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckta motioner med förslag till förordning angående inskränkningar i fråga om tillverkning och försäljning av rusdrycker.

Lades till handlingarna.

nr 57, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets betänkande nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 5 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Lades till handlingarna.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 58—61, jordbruksutskottets utlåtande nr 137, tredje särskilda utskottets utlåtande nr 3 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 29.

Ang. under-
handlingar om
införsel av
spannmål m. m.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner, som tillkännagivit sig vilja vid detta sammanträde besvara herr Cla-

sons interpellation angående underhandlingar om införsel av spannmål m. m., erhöill nu ordet och anförde: Herr talman! Den 12 sistlidne mars har första kammaren bifallit en av dess ledamot herr S. Clason framställd anhållan att till mig få framställa följande spörsmål:

*Ang. underhandlingar om införsel av spannmål m. m.
(Forts.)*

1:o) Hava förhandlingar inlett för att tillförsäkra Sverige spannmål och fodermedel från länder i sydöstra Europa, därifrån dessa varor synas kunna transporteras till oss utan någon särskild risk?

2:o) Om så är fallet, huru långt hava dessa förhandlingar fortgått och vilka utsikter hava med anledning därav yppat sig att från sådant håll erhålla ökning i våra nuvarande spannmåls- och fodermedelstillgångar?

Anledningen till att jag så länge dröjt att besvara dessa frågor är den, att vid tiden för deras framställande underhandlingar pågingo med främmande makter angående villkoren för import av spannmål och andra varor till Sverige, och att jag hade den mening, att ett besvarande av interpellationen skulle kunna verka ogynnsamt på förloppet av dessa underhandlingar. Jag meddelade interpellanten detta, och han förklarade med anledning därav, att han för sin del gärna ville vänta på svar, till dess underhandlingarna slutförts. Sedan detta nu skett, anhåller jag att få besvara de framställda frågorna:

Alltsedan det blev tydligt, att ett fredsslut mellan centralmakterna och Ryssland vore att förvänta, har regeringen haft sin uppmärksamhet riktad på de möjligheter, som därav kunde uppkomma ifråga om Sveriges förseende med livsförnödenheter och andra behöfliga varor från Ryssland. I medio av januari månad erhöill Statens Handelskommission uppdrag att till undersökning upptaga frågan om ett varuutbyte mellan Ryssland och Sverige. Handelskommissionen samrådde med personer, som genom lång verksamhet i Ryssland förvärvat ingående erfarenhet om ryska förhållanden, och kom snart till den uppfattning att det vore nödvändigt att sända ut med ryska förhållanden förtrogna personer såväl till norra Ryssland som till Ukraina med uppdrag att taga reda på om och var några varor funnes att köpa samt undersöka transportmöjligheterna. I slutet av februari uppdrog Handelskommissionen åt en svensk affärsman, som väl kände förhållandena i Ukraina, att resa dit för att undersöka möjligheten att uppköpa och till Sverige transportera spannmål, fodermedel och andra för Sverige behöfliga varor. Då det emellertid visade sig omöjligt för denna person att erhålla tillstånd att passera genom Tyskland, lämnades uppdraget i stället åt en på generalkonsulatet i Moskwa för tillfället tjänstgörande konsularämbetsman, vilken också utfört uppdraget samt till utrikesdepartementet ingivit rapport över vad han inhämtat. Vid sidan härav hava beskickningarna i Berlin och Wien varit verksamma för införskaffande av upplysningar angående tillgången på brödsäd och fodermedel samt möjligheterna att köpa dylika varor och erhålla vederbörande regeringars tillstånd att exportera dem från Ukraina och

*Ang. under-
handlingar om
införsel av
spannmål m. m.
(Forts.)*

transportera dem till Sverige. Vidare har regeringen i slutet av mars månad genom särskilda delegerade förhandlat i Berlin med den tyska regeringen rörande möjligheten att genom dess medverkan omedelbart erhålla spannmål eller få löften om leveranser under sommarens lopp. Även till Petrograd och Moskwa hava delegerade utsänts för att med ryska regeringen underhandla om varuutbyte mellan Sverige och Ryssland, och denna delegation har bland annat jämväl förhandlat om leverans av spannmål.

Jag skall nu i korthet redogöra för resultatet av de vidtagna åtgärderna:

Vad först angår tillgången på spannmål i Ukraina stå tillförlitliga siffror visserligen ej att erhålla, men alla, som haft tillfälle att på ort och ställe bilda sig en mening, synas vara ense därom, att ansenliga förråd förefinnas utöver landets egna behov. Svårigheten är blott att komma åt de befintliga förråden. Dessa finnas nämligen icke hos godsägarna eller i städernas lagerhus — de källor, varifrån under normala förhållanden den exportspannmål kommer — utan vad som finnes, finnes hos bönderna. Bönderna gömma enligt urgammal sed sin spannmål i täckta och överplöjda jordgropar, vilkas väggar genom bränning desinficerats. Genom denna förvaringsmetod äro de tämligen skyddade mot en rekvisition av spannmål mot deras vilja. Och bönderna äro ohägrade att frivilligt avhända sig sin spannmål. De hava under kriget sålt en del av sitt överskott till höga priser, hava överflöd på pengar och hava en utpräglad misstro till det pappersmynt, som bjudes dem i betalning. Måhända skulle det vara större utsikt att förmå bönderna att avyttra sin spannmål till den, som kunde bjuda dem betalningen i form av varor, särskilt maskiner och redskap för jordbruket. Sverige skulle utan tvivel vara i tillfälle att bjuda en dylik kompensation, men svårighet att förvärva spannmålen möter däruti, att Ukraina har lovat att i första hand tillgodose centralmakternas behov. I sammanhang med fredsslutet har nämligen Ukraina tillförsäkrat Tyskland samt Österrike-Ungern hela sitt överskott av lanthushållningsprodukter. Då därtill dessa makter behärska transportvägarna från Ukraina, är det uppenbarligen omöjligt att förskaffa sig någon tillförsel från Ukraina på annat sätt, än om dessa makter ville avstå något av vad som tillförsäkrats dem. Framställningar härom hava också gjorts från svensk sida, men hava mötts av nekande svar, därvid det hänvisats till att importen från Ukraina icke räckt till att fylla ifrågavarande länders egna behov av spannmål. Det har nämligen visat sig, att de stora förhoppningarna på import från Ukraina blivit i väsentlig grad svikna. Radan i Ukraina hade utfäst sig att före den 31 juli leverera till Tyskland och Österrike-Ungern 60 miljoner pud eller cirka 1 miljon ton livsmedel och fodermedel, därav cirka 100,000 ton före maj månad. Av officiella förklaringar, som tid efter annan avgivits både i Österrike och i Tyskland, framgår det, att den ukrainska regeringen icke förmått uppfylla sina förpliktelser och att den överhuvud icke varit i stånd att göra sin auktoritet gällande gentemot den motsträviga befolkningen. Enligt ett meddelande, som den 4 maj avgavs i tyska riksförsamlingens huvud-

utskott av en representant för regeringen, hade dittills endast cirka 1,000 järnvägsagnar med säd och andra livsmedel passerat landgränsen samt 800 ton avgått sjöledes och det tillades, att det vore synnerligen svårt att göra någon som helst profetia angående vad som överhuvud kunde bekommas från Ukraina på grund av böndernas motvilja mot att avhända sig spannmålen. Den 11 maj beslöt det tyska Kriegsnährungsamt, att brödransonerna i Tyskland från och med den 16 juni skulle nedsättas från 200 gram mjöl per dag till 160 gram. Som skäl härför åberopades att, till följd av uteblivandet av tillförseln från Ukraina, Tyskland för återstoden av konsumtionsåret vore hänvisat till landets egna förråd, vilket gjorde en inskränkning i förbrukningen nödvändig.

Även de underrättelser, som under den allra sista tiden ingått från Berlin och Wien, giva vid handen, att tillförseln från Ukraina ännu icke motsvarar tidigare förväntningar, och att all tanke på leverans till Sverige för närvarande är utesluten. Ej heller från Rumänien har någon import av betydelse kunnat åvägabringas.

Vad angår de underhandlingar, som förts i norra Ryssland, hava dessa lett till ett anbud från rysk sida, att Sverige skulle kunna under innevarande års sommar få köpa 50,000 ton spannmål i Jenisej i Sibirien, under villkor att spannmålen avhämtades där med svenskt tonnage, samt att Sverige lämnade compensation genom att transportera samma kvantitet, 50,000 ton spannmål, från Jenisej till Archangelsk för rysk räkning. En anställd undersökning har emellertid givit vid handen, att det är uteslutet att uppbringa det tonnage, som skulle erfordras för att utföra de ifrågasatta transporterna eller ens någon väsentlig del därav, emedan de svenska redarna icke vilja riskera sina fartyg i dessa farvatten. Även möjligheten att erhålla spannmål från nordliga Ryssland är därför icke att räkna på.

Herr Cla son: Jag ber att få tacka hans excellens utrikesministern för det utförliga svar han nu avgivit. Han betonade själv, att det hade dröjt ganska länge, och faktiskt har det ju dröjt så länge, och så pass mycket har ändrat sig, sedan den tid jag framställde interpellationen, att det kan ifrågasättas, huruvida det nu kan tjäna något till att från interpellantens sida något vidare säges i frågan. Det förefaller mig dock, att det i alla fall kunde vara skäl att här erinra om det läge och de synpunkter, från vilka jag för något mer än tre månader sedan ansåg mig ha goda skäl att fram-bära denna interpellation.

Det var, såsom vi veta, en tidpunkt, då det var ganska osäkert huru det skulle ställa sig för oss under det pågående ransonerings-året. Det hade under den tiden gång på gång fallit uttalanden, som gingo i den riktningen, att om vi ville hava något tillskott i våra tillgångar på brödsäd och fodermedel, vi endast kunde påräkna att få sådant västerifrån, från de transoceana länderna, och läget hade jämväl framställts i sådana färger, att det skulle vara mycket goda utsikter att snart erhålla åtskilligt från dessa håll. Jag behöver en-

Ang. under-
handlingar om
införsel av
spannmål m. m.
(Forts.)

Ang. under-
handlingar om
införsel av
spannmål m. m.
(Forts.)

dast påminna om alla de utsikter till så gott som omedelbara frukter, som anknötos till det s. k. modus vivendi-avtalet. Visserligen hade under diskussionen även frågan om spannmål från Ukraina på ett och annat håll varit på tal, både under debatter i riksdagen och utom densamma, men då frågan därom vid den tiden berördes från regeringshåll — vilket skedde en och annan gång — voro yttrandena formulerade så, att om någon tillförsel från Ukraina skulle stå att erhålla, skulle den komma *österifrån*, d. v. s. över Ryssland, och det framgick ju också av hans excellens utrikesministerns svar nyss, om jag icke missuppfattade honom, att ansträngningarna för åstadkommande av tillförsel från Ukraina under första tiden nästan uteslutande riktades på att erhålla den över Ryssland. För alla, som på grund av upplösningstillståndet i Ryssland betvivlade, att något över huvud taget skulle komma fram den vägen, måste emellertid sådana uttalanden tyda på, att man icke gripit sig an med frågan om Ukraina-tillförseln på det enligt vår åskådning riktiga sättet. Ty att vägarna till Ukraina från slutet av 1917 företrädesvis måste gå *söderut*, syntes oss ganska klart med hänsyn till världshändelsernas gång: Ukrainas självständighetsförklaring, som ägt rum redan i november, den i följd därav framträdande motsättningen mellan Ukraina och Stor-Ryssland, och landets samtidiga närmande till centralmakterna. Under sådana förhållanden var det, som jag ansåg mig ha goda skäl att spörja, huru det förhöll sig med försöken att få del av den tillförsel, som på den tiden syntes kunna påräknas från Ukraina och Rumänien och eventuellt andra länder söderut via centralmakterna, och om något gjorts för att tillförsäkra Sverige något av dessa eventuella tillgångar.

Det fanns ju nämligen icke någon anledning att se bort från — och det framgick även av utrikesministerns svar, att regeringen haft sin uppmärksamhet fäst på den saken — hurusom Ukraina faktiskt under normala förhållanden var ett av Europas allra mest sådesproducerande länder. Det skulle kunna dragas fram åtskilliga siffror därom, men jag vill icke trötta kammaren därmed nu. Men om det redan före kriget var så, att det landets årliga export beräknades uppgå till mer än tio miljoner ton spannmål eller över huvud taget så mycket, att därifrån kom $\frac{9}{10}$ av hela Rysslands sädesexport, om alltså en god del av den spannmål, som vi före kriget plägade importera från Ryssland, faktiskt kom från Ukraina, om vidare alla uppgifter tydde på — och det har också herr utrikesministern bekräftat — att i Ukraina fortfarande funnos betydande förråd utöver vad landet själv behövde, och om det slutligen torde vara bekant, att på grund av vissa gamla historiska förbindelser mellan Sverige och självständighetssträvandena i Ukraina man i varje fall kunde påräkna, att det landet ingenting skulle hava emot att anknyta vänskapliga förbindelser med Sverige, då menar jag, att man hade all anledning att anstränga sig för att anknyta förbindelser på det hållet. Jag kan också tillägga, att då jag sökte följa med pressen och parlamentsdebatterna utomlands, jag kunde konstatera, att undersökningarna angående Ukraina ständigt visade, att verkligen trots kriget där fanns

ett betydande exportbart förråd. Likaså hade vid samma tid, i slutet av februari och början av mars, på grund av världshändelserna de transportvägar, som förut ansetts så gott som tillspärrade, nämligen över Rumänien, över Svarta havet och över Donau, åter börjat öppnas på grund av de fredliga förhållanden, som där börjat inträda.

Jag kan också erinra om, att genom samtidiga underrättelser konstaterades — vad för övrigt nu också av hans excellens bekräftats — att Ukraina icke fäste synnerligt mycken vikt vid att få penningar för sina varor, men däremot fäste så mycket mer hänsyn till att erhålla vissa bytesvaror, framför allt lantbruksmaskiner och sådant, och det var just sådana varor, som Sverige borde kunna exportera kanske till och med mer än åtskilliga andra länder, vilka önskade erhålla spannmål från Ukraina. Vad vi kunde giva, måste alltså för Ukraina vara synnerligen begärligt. Det har för övrigt för några dagar sedan i tidningarna varit synlig en uppgift, att från Ukraina nyligen anlant en person, som vill arbeta just för ett sådant utbyte av spannmål och fodermedel speciellt mot lantbruksmaskiner.

Nu har hans excellens meddelat, att redan tidigare än min interpellation uppmärksamheten i Sverige varit fäst på dessa förhållanden, och hans excellens framhöll, såvitt jag hörde rätt, att man sedan mitten av januari haft sin uppmärksamhet riktad på denna sak. Jag vill då säga, att från min synpunkt sett var detta i alla fall för sent. Ukrainas självständighetsförklaring kom redan i november, och då, menar jag, borde regeringen, om den hade velat lägga en *allsidig* synpunkt på handelspolitiken för Sverige, genast ha satt i gång undersökningar åt det hållet. Och jag tillåter mig också framhålla vad jag nyss sade, att, såvitt jag kunnat förstå, de första undersökningarna från regeringshåll gällde de vägar, som gingo över Ryssland på vilka, enligt min uppfattning, det var ganska litet utsikt att få någon import.

Hans excellens utrikesministern har nu också meddelat, att man omsider något senare började tänka även på den andra vägen, vägen över centralmakterna, men att det efter hand visade sig att intet stod att erhålla på den vägen. Ja, då är ju *numera* ingenting därom att säga, men detta var icke bekant, då jag väckte min interpellation, och då fanns det alltså särskilt stark anledning att peka på denna sak.

Beträffande det avböjande svar, som kom från centralmakterna, skulle det för övrigt, om jag icke hörde orätt, innehålla, att *för närvarande* icke någon spannmål stode att erhålla därifrån. Ja, men ett sådant svar säger ingenting, om icke möjlighet skulle finnas att längre fram få något, och även detta kunde ju då vara bra för oss. På beskaffenheten av ett sådant svar, om det avböjer tillförsel för all framtid eller om det säger, att för ögonblicket man icke kan lämna något, men ställer därhän, huruvida möjligen det kan bli något i framtiden — på beskaffenheten av detta svar hänger givetvis, huru man bör ställa sig till en sådan situation. Ett sådant svar *kan* innebära, att alla skäl finnas för oss att göra förnyade ansträngningar och det *kan* tänkas, att ett sådant svar, även om det för ögonblic-

Ang. under-handlingar om införsel av spannmål m. m.
(Forts.)

Ang. under-
handlingar om
införsel av
spannmål m. m.
(Forts.)

ket är avböjande, dock icke bör ställas synnerligen mycket efter de vida rundligare löftena från andra håll, där vi understundom fått göra den erfarenheten, att vad som lovats, visst icke lämnas genast utan låter vänta på sig.

Och här kommer jag till den senare delen av motiveringen till interpellationen eller de skäl, som jag menade att man hade och alltjämt har att göra de mest kraftiga ansträngningar för att få något från detta håll. Det är helt enkelt, såsom jag påpekade i interpellationen, så, att vad som kan komma från det hållet, kan antagas komma på de säkrare vägarna, ty den andra vägen, vägen västerut, har, såsom bekant, visat sig så ytterligt riskabel. Enligt uppgifter i den s. k. gråa boken hade till slutet av 1917 av *krigsriskförsäkrade* fartyg förlorats 124 stycken med ett tontal av över 146,000 och med en förlust av människoliv av 352; och dessa förluster voro dessutom starkast under loppet av 1917, då en stark stegring inträdde. Enligt senare uppgifter från våren 1918 har listan å förlorade fartyg ökats till 170 och tontalet till 175,000. Farorna ha således fortfarande visat sig stora. Vad betyda nu siffror sådana som dessa beträffande de förluster, vilka denna handel medfört? Jag har tyvärr icke någon uträkning rörande den ekonomiska förlusten av dessa fartygs undergång, icke ens några krigsriskisiffror, de siffror, som visa vad krigsriskförsäkringen fått utbetala. Men även om jag hade dem, skulle dessa siffror icke betyda så mycket, ty alla fartyg äro icke försäkrade, och för de försäkrade äro icke försäkringarna tagna till fartygens eller lasternas fulla värde. Det är emellertid klart, att förlusterna varit alldeles oerhörda. Och tager man ensamt de *tonnage*-förluster, som ägt rum under de tre första krigsåren till den 31 juli 1917, alltså endast till och med första halvåret 1917, och ser efter, vad de skulle betyda per dag, så visar det sig, att de skulle betyda en förlust av mer än 200 ton per dag, eller en förlust av 8,6 ton i timmen; och se vi efter vad det betyder och räkna med ett medelpris av 1,000 kr. per ton, vilket numera säkerligen icke är ett för högt pris utan snarare alldeles för lågt, då blir förlusten av tonnage sådan, att här gå tons förlorade till ett värde *av omkring 143 kronor i minuten!* Det är det pris, vi enbart i tonnage få betala för importen väster ifrån, oberäknat värdet av de förlorade lasterna och oberäknat förlusten av människoliv, som icke kan värderas. Andra länder finnas, som gjort ännu större förluster i detta hänseende; jag skulle ju kunna peka på Norge. Enligt de norska siffrorna hade Norge för någon tid sedan förlorat mer än en miljon i tonnage, och 875 människoliv hade gått förlorade, varförutom femtiofem fartyg och 700 människor hade försvunnit, utan att man hade någon visshet om, vart de tagit vägen; men även här saknar man ekonomiska förlustsiffror.

Vad som emellertid står fast, trots uppgifternas ofullständighet, det är, att vad som tages över havet och måste tagas över havet får man betala icke blott med varornas värde utan också med oerhörda förluster i fartyg och människoliv. Men detta betyder då enligt mitt sätt att se saken, också något annat; det betyder, att om man

vänder sig till annat håll, så skulle man kunna betala *mycket, mycket högre pris* för de varor, som komma in på de säkrare vägarna, ofantligt mycket högre pris, än för vad som komme in på osäkra vägar och man hade dock gjort en mycket god affär — om man kan tala om affär, då sådana risker som människoliv gå med i räkningen. Det är därför jag menar att man borde och kunde ha gjort så mycket större och starkare ansträngningar just för att få fram varor på de säkra vägarna. Då har jag därvid dock sett saken uteslutande ekonomiskt och icke lagt i vågskålen de övriga oerhörda uppoffringar, som kunnat vara förenade med våra strävanden att från ena eller andra sidan få varor. Det har varit uppoffringar av alla slag. För bedömande av den sidan av saken saknas emellertid för oss *här i kammar*en för närvarande material. Det är alltså en fråga, som för närvarande vi icke närmare kunna gå in på i saknad av det material, som skulle vara belysande och avgörande. Vi känna här icke det pris man får betala, och icke heller den valuta man får och dess värde eller den tidpunkt, då man får in densamma o. s. v. Det blir framtiden förbehållet, när materialet kommer i dagen, att bedöma vad som skett och vad eventuellt kunnat ske, och jag vill tillägga, att jag för min del skulle bli synnerligen glad, om det då komme att visa sig att vinsten har varit större än uppoffringarna.

Ang. underhandlingar om införset av spannmål m. m.
(Forts.)

Herr Ström: Jag har begärt ordet med anledning av vad hans excellens herr utrikesministern anförde i senare delen av sitt svar rörande möjligheten av import från norra Ryssland.

Det förvånar mig, att det skulle vara omöjligt, att sådana överenskomelser skulle kunna träffas mot det att Sverige förband sig att frakta samma tontal spannmål till Arkangelsk från Jenisej, som det erhållit tillstånd att för egen del använda, och att detta skulle stranda på motstånd från rederierna att våga riskera sina fartyg. Såvitt jag kan förstå, finnes här en mycket stor möjlighet för Sverige att kunna få spannmål. Jag har själv vid flera tillfällen gjort förfrågan hos ombud för den nuvarande ryska regeringen, om det icke kunde vara möjligt att för Sveriges del erhålla spannmål, och man har förklarat, att från Sibirien och från det norra Ryssland är det lättare att få spannmål till Sverige än att få den till de stora städerna i Ryssland på grund av svårigheterna i kommunikationshänseende inom Ryssland. Vad det gäller, det är framför allt, om man skall kunna hämta dessa spannmålslager, som finnas i skilda delar av Sibirien och norra Ryssland. I detta avseende har det i Svensk Export funnits artiklar av sakkunniga, bl. a. vill jag minnas, av vår konsul i Arkangelsk och särskilt av sekreteraren i handelskommissionen, vilka påpekat att, om man i någorlunda god tid gjort förberedelser, skulle det icke hava varit omöjligt att få spannmål hit till Sverige redan för kommande konsumtionsår och att hämta den genom fartyg norröver. När nu de svenska rederierna åtagit sig risken, som följer med uppgörelsen i väster, som jag för min del icke vill klandra utan tvärtom hälsa med tillfredsställelse, då det väl är den enda utvägen att säkerställa oss bröd i någon mån, så synes det mig,

Ang. under-
handlingar om
införsel av
spannmål m. m.
(Forts.)

att det icke borde varit alldeles omöjligt att också våga en viss risk för att få hit den ryska spannmålen. Om rederierna icke våga sig på saken för egen del, skulle man väl kunna tänka sig, att staten själv skulle kunnat ikläda sig den risken och övertaga en del fartyg och på detta sätt skaffat åt det svenska folket ett tillskott i dess brödföda, som varit synnerligen av behovet påkallat. Det är möjligt, att det nu är för sent för detta år, men det är ju allmänna uppfattningen, att världskriget visst icke kommer att sluta med det snaraste, utan att det kommer att fortgå ännu kanske årtal framåt, och under tiden kommer vårt land i livsmedelshänseende i allt sämre och sämre ställning. Under sådana förhållanden synes det mig, att man borde redan nu tänka på möjligheten att till nästa år få en uppgörelse med ryska regeringen, analog med eller kanske mera utvidgad än den som för närvarande föreligger, men som är omöjlig att genomföra på grund av rederiernas motstånd. Man borde tänka på från regeringens, från statens sida, att åtgärder vidtoges för att, när väderleksförhållandena, när isförhållandena nästa år göra det lämpligt, kunna hava allting färdigt att i god tid få en export till stånd. Det har uppgivits för mig, att i Ryssland och Sibirien behovet särskilt på skördemaskiner och åkerbruksredskap är synnerligen stort och att Sverige därför i kompensation för sådana varor skulle kunna förvärva sig ett utomordentligt stort tillskott i såväl råvaror som spannmål. Jag tror att, om regeringen lägger sig vinn om detta, man skall kunna få en utväg att lätta trycket och förbättra ställningen åtminstone för en kommande tid. Det är möjligt, att man också i detta avseende från regeringens sida inser vikten av att man får lämpliga personer att förhandla med den nuvarande ryska regeringen, ty då kan man kanske uppnå fördelaktigare villkor. Men framför allt är jag övertygad att, om den nuvarande ryska regeringen blir av den svenska regeringen erkänd, skall detta också i utomordentligt hög grad underlätta en kommande uppgörelse.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Hellner: Herr Clason trodde sig finna, att det nekande svar, som gavs på framställningen till Tyskland, endast gällde tidpunkten, då förhandlingarna ägde rum. Jag har emellertid i mitt svar antytt, att de förhandlingar, som fördes, gällde såväl möjligheten att omedelbart erhålla spannmål som möjligheten att få löfte om leverans under sommarens lopp. För att närmare precisera det svar som erhöles innehöll detta: Vi kunde icke för närvarande få någon spannmål, vi kunde icke få något bestämt löfte att under sommarens lopp få någon spannmål och, även om förhållandena kunde komma att gestalta sig så, att någon export till Sverige från Tyskland kunde bli möjlig, skulle i varje händelse denna export icke kunna få sådana dimensioner, att den tillfredsställde Sveriges behov och gjorde överflödigt för Sverige att importera spannmål västerifrån.

Vad beträffar herr Ströms yttrande, vill jag meddela att, sedan anbudet om tillhandahållande av 50,000 ton vete kommit från Ryssland, erhöll sjöfartskommittén i uppdrag att undersöka möjligheten

att anskaffa tonnage. En av denna kommittés medlemmar, som fått i uppdrag att utreda frågan, undersökte såväl utsikten att få svenskt tonnage som även möjligheten att för ändamålet anskaffa norskt tonnage. Detta visade sig emellertid omöjligt på båda hållen. Det svar som gavs av de svenska redarna, att de svenska båtarna icke äro så byggda, att de kunna tåla vid en fart i de på grund av isförhållandena ganska riskabla farvattnen i norra Ishavet. Med all respekt för det yttrande av konsuln i Arkangelsk, som herr Ström citerade, så tror jag, att med det tonnage som Sverige för närvarande har till sin disposition det är svårt, för att icke säga omöjligt, att transportera några nämnvärda kvantiteter från Sibirien till Sverige.

*Ang. under-
handlingar om
införsel av
spannmål m. m.
(Forts.)*

Herr Bergman: Jag vill endast erinra om att det finnes ett tredje sätt att anskaffa den spannmål, som behöves här i Sverige, utan att köpa den från andra sidan oceanen och därigenom riskera vår handelsflotta eller från Ukraina, därifrån man ju nu icke kan få någon. Och det är att mobilisera alla tänkbara krafter för att odla upp den egna svenska jorden. Ansatser i den vägen hava väl i någon mån blivit gjorda, men det har skett i för ringa utsträckning. Det måste ske i en helt annan skala, man måste se denna stora sak på ett helt annat sätt än hittills. Man har sagt, att det finnes icke någon arbetskraft. Men detta är väl det viktigaste försvarsändamål, som man kan tänka sig, och då bör man för det ändamålet kunna provisoriskt mobilisera en väsentlig del av svenska armén. Är det sant, vad herr Clason sade, att priset för importen uppgått till 143 kronor i minuten och det oavsett lasten och människoliven, då borde man ju för övrigt haft råd att betala nästan vilka pris som helst för arbetet på inhemsk livsmedelsproduktion, och då skulle det säkerligen icke behövt saknas villiga arbetskrafter. Man har vidare sagt att det icke finnes tillräckligt av gödningsämnen här i Sverige, men man skulle till en viss grad kunna återvända till det urgamla sättet att svedja och torrlagda vattenmarker ge ju också goda skördar gödningsämnen förutan. Det finnes åtskilliga sätt. Huvudsaken är att arbetet i tid planlägges och sättes i gång och att saken tages på fullt allvar.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 30, i anledning av andra kammarens beslut på grund av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av statsmonopol å tillverkning och import av socker.

*Om statsmono-
pol på socker-
tillverkning
m. m.*

I en inom andra kammaren av herrar *Sterne* och *Waldén* väckt motion, nr 170, som för förberedande behandling hänvisats till kammarens tredje tillfälliga utskott, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utreda, huruvida och på vad sätt statsmonopol å tillverkningen och importen av socker kunde införas samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Denna motion hade bifallits av andra kammaren; och hade detta

Om statsmono-
pol på socker-
tillverkning
m. m.
(Forts.)

beslut delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag är inte sockerindustri-man, jag är inte betodlare och i närvarande tid är jag knappt socker-konsument heller, så att mitt omdöme i denna fråga borde kunna vara tämligen fritt från åtminstone starkare personligt intresse. Det är därför också uteslutande såsom i någon mån tänkande medlem av denna församling, som jag är missnöjd med utskottets utlåtande, och jag ber att få ge uttryck åt detta missnöje i ett par randanmärkningar.

Utskottet refererar till sina antecedentia på sid. 9 och säger: »Industriella företag i allmänhet erfordra för ekonomisk framgång i konkurrensen affärsmässig drift, rörelsefrihet och ständig anpassningsförmåga med hänsyn till nya rön och uppfinningar. En statsindustri, vars ledning komme under parlamentariskt tryck och kontroll, skulle i detta avseende bliva avgjort underlägsen.»

Nu förmodar jag, att utskottet anser, att vad det säger på denna sida 9 är ovederläggligt. Men värdet av vad som säges där beror väl på i vad mån det är tillämpligt just på den sak, som utskottet haft att behandla, och jag undrar verkligen, om utskottet riktigt övervägt det lilla ordet *konkurrens*. Utskottet menar naurligtvis, att i konkurrensen är den enskilda industrien överlägsen statsindustrien på grund av de skäl, som utskottet räknar upp eller på grund av de synpunkter utskottet gör gällande. Men på det område, som utskottet i detta fall hade att sysselsätta sig med, där finnes ingen konkurrens, i vilken någon statsindustri skulle kunna duka under. Där tolereras över huvud taget ingen konkurrens. Frågan är således förenklad på ett synnerligen behagligt sätt. Vi slippa diskutera, huruvida man bör ha monopol eller inte ha monopol, ty monopol finnes redan där. Det är endast fråga om, huruvida det bör vara enskilt monopol eller statsmonopol. Jag förmodar, att utskottet inte riktigt gjort sig reda för, hur landet ligger, d. v. s. förbisett denna lilla omständighet; annars skulle det väl knappast kunna yttra sig som det gör och över huvud tro, att vad det yttrar kunde ha något avseende på denna fråga.

Utskottets resonemang i fortsättningen på sid. 9 och 10 är, om jag så får säga, en följsjukdom av detta ursprungliga svaghetstillstånd. Utskottet säger sådant, som *utan tvivel* kommer att ske och *sannolikt* kommer att ske, och sådant som *torde* komma att ske. Man kan säga, att allt det där är lösa gissningar. Man behöver inte säga att det utan tvivel och sannolikt torde vara lösa gissningar, utan det är absolut säkert lösa gissningar. Men bakom det, som utskottet här säger, ligger en åskådning, som nästan hypnotiserat en hel del människor, nämligen den åskådningen att statsdrift eller kommunal drift är det-samma som dålig drift. Jag föreställer mig, att detta egentligen är en sak, som behöver bevisas. Ty om det vore sant, som utskottet säger, då skulle exempelvis ett kommunalt gasverk ge mig sämre gas än ett enskilt gasverk. Och våra statsjärnvägar skulle då också i många avseenden vara förlustbringande företag, i varje fall borde de vara

sämre än de enskilda. Och konsekvensen av allt detta skulle egentligen vara, att utskottets ledamöter såsom behjärtade män borde gripa in och söka få rättelse på det här området, vilket skulle bli så mycket lättare, som de ju hade att vinka med inte bara guld utan även gröna skogar.

*Om statsmonopol på socker-tillverkning m. m.
(Forts.)*

Nu tror jag inte alls på detta. Jag tror inte alls att stats- eller kommunal drift är en sämre drift, men jag kan mycket väl tänka mig, att den är dyrare — om jag så får säga sympatiskt dyrare. Kammaren erinrar sig kanhända, att när vi här om kvällen behandlade frågan om telefoninköpet, voro åhörarläktarna fyllda av en kvinnlig publik, som med ett betydligt allvarligare intresse tog del av de förhandlingar, som skedde här i salen än vad åhörare i allmänhet pläga göra. Och varför? Jo, helt enkelt därför, att dessa telefonister anade, att med statsdrift skulle följa inte bara bättre arbetsvillkor utan också tryggare arbetsvillkor och över huvud mänskligare förhållanden. Men nu är det så här i världen, att man inte får något för intet. Driften blir naturligtvis dyrare under sådana förhållanden och vinsten mindre. Men detta är inte något att sörja över, ty denna minskade vinst är egentligen ingenting annat än en sorts vinstutdelning på förhand, och om all drift på det viset befruktade vårt samhälle, så tror jag att vi hade all orsak att vara glada.

Jag har således — som utskottets ärade ledamöter märkt — inte kunnat vara riktigt nöjd med det sätt, varpå de behandlat denna fråga. Det må ju så vara, att man har olika meningar om industriens socialisering, om den bör ske och när den bör ske, men det förefaller mig, som om man inte har rätt att argumentera på det sätt, som utskottet här gjort.

Herr Ström: Jag har icke haft tillfälle att vara närvarande vid utskottets behandling av detta ärende. I så fall skulle jag ha reserverat mig till förmån för det av andra kammaren fattade beslutet. Jag skall vid detta tillfälle icke upprepa de skäl för denna sak, som jag anförde vid fjolårets riksdag, då den av mig väckta motion om utredning rörande socialisering av våra industrier och naturrikedomar förelåg till behandling, och då jag utförligt anförde min uppfattning. Det är ju till innehållet av min motion, som utskottet har till någon del hänvisat, och jag kan endast säga, vad jag sade i fjol, att jag finner den av utskottet här framförda uppfattningen icke alls vara så bärande, att den kunnat motivera ett avslag på begäran om utredning. Det är så mycket viktigare, nu, då man icke vill vara med om en allmän utredning, att göra något för att på något håll få en uppslagsända för frågan, såsom ock är av andra kammaren beslutat.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Sammanjämkningsförslag i fråga om ändrade strafflagsbestämmelser rörande vissa sedlighetsbrott m. m.

Föredrogs ånyo lagutskottets memorial nr 71, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande nr 63 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen, dels ock i anledning därav väckt motion.

I utlåtande nr 63 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 14 och 18 kap. strafflagen, dels ock i anledning därav väckt motion, hade lagutskottet hemställt, att riksdagen måtte antaga nämnda lagförslag med den lydelse, som innehölls i utlåtandet, däruti utskottet hemställt om godkännande av lagförslaget och därutöver med föranledande av motionen hemställt om visst tillägg till 18 kap. 13 § strafflagen.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren bifallit vad utskottet föreslagit, med undantag dels att 14 kap. 45 § godkänts i den lydelse, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade, av greve Spens m. fl. avgivna reservationen, och dels att utskottets hemställan rörande 18 kap. 13 § avslagits, i anslutning vartill lagens ingress godkänts i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen. Andra kammaren åter hade godkänt utskottets hemställan i dess helhet.

Utskottet, som till behandling förehaft den skiljaktighet, som sålunda förefanns mellan kamrarnas beslut, hade i föreliggande memorial yttrat, bland annat, att utskottet ansett sig böra hemställa, *beträffande 14 kap. 45 §*, att första kammaren måtte biträda andra kammarens beslut, och

beträffande 18 kap. 13 § och lagens ingress, att andra kammaren måtte biträda första kammarens beslut.

På grund härav hade utskottet hemställt, att kamrarna, vardera kammaren med frånträdande av sitt tidigare beslut, måtte i den lydelse, memorialet visade, antaga den ifrågavarande lagens ingress samt 14 kap. 45 § och 18 kap. 13 § strafflagen.

Reservation hade anmälts av herr *Dahl* utan angiven mening.

Herr *Dahl*: Herr talman! Då Kungl. Maj:ts proposition om lag angående åtgärder mot könssjukdomar förelåg till behandling, framställde jag ett förslag till ändring i vissa paragrafer och hemställde då till kammaren, att även de, som möjligen icke voro övertygade om riktigheten av dessa förslag, likväl skulle understödja dem för att få ett betalningsmedel vid en blivande sammanjämkning. Jag fick röna vissa ganska skarpa mothugg för denna min läggning av frågan, som icke ansågs vara fullt parlamentarisk. Då det lagförslag, som nu är före, behandlades i andra kammaren, yrkade ordföranden för andra kammarens största parti avslag på 18 kap. 13 § enligt utskottets förslag. Då erinrade utskottets ordförande, att kammaren borde ta även denna del av förslaget för att få ett bytesmedel vid den blivande sammanjämknigen, Andra kammaren följ-

de denna anvisning. Nu har vid sammanjämningsförslaget lagutskottets majoritet förfarit sålunda, att den föreslagit en sammanjämkning, där andra kammaren som betalningsmedel avstår från den del av lagförslaget, som den icke vill ha, för att få den del av lagförslaget, som de vilja ha. Korteligen, här har just andra kammaren använt den taktik, som här i första kammaren betecknats som oparlamentarisk. Jag erinrar om detta, för att det vid ett blivande tillfälle måtte kunna vinnas bättre gehör för ett varnande ord.

Sammanjämningsförslag i fråga om ändrade strafflagsbestämmelser rörande vissa sedlighetsbrott m. m.

(Forts.)

Beträffande sakens innebörd må här erinras därom, att från denna kammares sida torde det möta allvarliga betänkligheter att antaga detta förslag, varigenom allmänna åtalsrätten för sådana förbrytelser, som finnas omnämnda i 14 kap. 21 § strafflagen, skulle bliva lagfäst. Jag skulle såsom konsekvens av detta förslag ha yrkat avslag därpå, men då detta lagförslag på det intimaste sammanhänger med det stora förslaget om könsjukdomarnas bekämpande och ett avslag på detta möjligen skulle kunna medföra även ett avslag på det andra lagförslaget, anser jag mig icke böra göra ett sådant yrkande, utan uttalar endast mitt beklagande av den utgång saken fått, och hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande memorial hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål, dels ock i anledning därav väckt motion.

Lagförslag om ändrade bestämmelser rörande ersättning åt vittnen i brottmål.

Genom en den 10 maj 1918 dagtecknad proposition, nr 428, vilken hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Lindqvist* i Kosta väckt motion, nr 480.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

Lagförslag om
ändrade be-
stämmelser rö-
rande ersätt-
ning åt vitt-
nen i brott-
mål.

(Forts.)

Lag

om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål.

Härigenom förordnas, att 1 § i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål skall erhålla följande ändrade lydelse:

Var som i brottmål, där allmän åklagare å tjänstens vägnar för talan, av åklagaren åberopas såsom vittne och inställer sig vid domstol, äger att, så framt vittnet åskar ersättning och domaren prövar sådant skäligt, för sin inställelse njuta ersättning av allmänna medel med högst fem kronor till vittnets uppehälle för varje dag, som för resan och vistandet vid domstolen erfordras, och dessutom, därest vittnets hemvist är beläget på minst fem kilometers avstånd från det ställe, där domstolen sammanträder, skjutspenningar för en häst fram och åter eller, där järnvägs- eller ångbåtslägenhet kan för resan eller någon del därav begagnas, avgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt.

Var som i brottmål, där allmän åklagare å tjänstens vägnar för talan, av åklagaren åberopas såsom vittne och inställer sig vid domstol, äger att, så framt vittnet åskar ersättning för inställelsen och domaren finner sådan böra utgå, av allmänna medel njuta ersättning till vittnets uppehälle, vilken ersättning må för varje dag, som för resan och vistandet vid domstolen erfordras, beräknas till högst fem kronor eller, där domstolen i särskilt fall med hänsyn till föreliggande omständigheter så prövar skäligt, till högst åtta kronor. Vittnet må dessutom, därest dess hemvist är beläget på minst fem kilometers avstånd från det ställe, där domstolen sammanträder, av allmänna medel erhålla ersättning med skjutspenningar för en häst fram och åter eller, där järnvägs- eller ångbåtslägenhet kan för resan eller någon del därav begagnas, avgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt.

Enahanda rätt till ersättning tillkommer den, som i mål av nämnda beskaffenhet blivit enligt domstols förordnande inkallad som vittne, eller av åklagaren åberopats eller enligt domstols förordnande inkallats för att upplysningsvis höras.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

samt

B) att herr Lindqvists i Kosta förevarande motion, i den mån

den icke kunde anses besvarad genom vad under A hemställts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herr *Rogberg*, som ansett, att Kungl. Maj:ts proposition bort bifallas utom i vad anginge bestämmelsen om lagens ikraftträdande.

*Lagförslag om
ändrade be-
stämmelser ve-
rande ersät-
ning åt vitt-
nen i brott-
mål.*

(Forts.)

Herr *Rogberg*: Herr talman! Under denna frågas behandling i utskottet, fick jag den uppfattning, att vad Kungl. Maj:t i sin proposition föreslagit var skäligt i förhållande till vittnena, utan att vara särskilt betungande för statsverket eller för den enskilda part, som i sista hand kunde komma att få stå för vittnesersättningen. Under sådana förhållanden reserverade jag mig mot utskottets hemställan såsom en försämring. Nu har till min kännedom kommit, att från regeringens sida den utav utskottet vidtagna ändringen anses icke vara av någon betydelse, och då har jag, herr talman, i denna riksdagens sena timma ingen anledning att framställa något yrkande på grund av reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 73, i anledning av *Lagförslag om Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisväsendet i rikets städer.*

Genom en den 12 april 1918 dagtecknad proposition, nr 284, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt statsrådsprotokoll föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om polisväsendet i rikets städer.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte förklara, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat av riksdagen bifallas.

Reservationer hade anförts

A) av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Hult*, *Lindqvist* i Kosta, *Strid*, *Helger* och *Johanson* i Gäre, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka ifrågavarande proposition;

B) av herrar *Stärner*, *Klefbeck* och *Johansson* i Trollhättan be-
träffande viss del av motiveringen.

Herr *Stärner*: Herr talman! Vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition till lag om polisväsendet i rikets städer framträdde i lagutskottet genast betänkligheter i flera avseenden.

För det första mot §§ 1 och 2 i lagförslaget, där obligatoriskt fastslås, att städerna skola, dels underhålla sitt polisväsende och dels underkasta sig anordningar — även lönebestämmelser — genom de administrativa myndigheterna, vid vissa äventyr. För det andra an-

Lagförslag om
polisväsendet
i rikets städer.

(Forts.)

märktes, att lagförslaget icke upptog landsbygdens polisväsendes anordnande i sammanhang med polisväsendet i stad, oaktat i den framställning, som gjorts av riksdagen, detta begärts. Man hade utgått från, att frågan i hela dess vidd skulle behandlas i ett sammanhang; åtminstone hade man förutsatt, att de stad-liknande samhällenas polisväsende skulle ordnas samtidigt med städernas. Slutligen och för det tredje gjordes invändning mot den nya institutionen, polisenämnden, som skulle införas, och för vars verksamhet och befogenhet redogöras i § 5.

För min del har jag icke hyst någon tveksamhet i fråga om de två sista punkterna. Det är visserligen sant, att framställningen från riksdagen avsåg, att polisfrågan i hela dess vidd skulle utredas och att man sålunda även tänkt sig, att förslaget skulle omfatta polisväsendet i dess helhet för både stad och land. Men jag har icke ansett detta vara något absolut nödvändigt. Det har av herr statsrådet anförts ett skäl, som kan godtagas, nämligen att i detta fall en senare framställning kan för landsbygdens vidkommande komplettera bestämmelsen om polisväsendet i städerna. Beträffande polisenämnden har jag haft en motsatt uppfattning mot den, som gjort sig gällande främst från högerrepresentanterna inom lagutskottet. Jag anser nämligen fördelaktigt, att denna fråga bleve på ett sammanhängande och tidsenligt sätt ordnad.

Däremot hyser jag stor tveksamhet om att obligatoriskt fastslå, såsom skett i §§ 1 och 2, städernas underhållsskyldighet för sitt polisväsende. Jag vill erinra, att vårt polisväsende, under den utveckling som detta liksom allt annat undergått, blivit mycket dyrbart för städerna. Och i och med att städerna mistat inkomster, som de tidigare haft, och om vilka det kan sägas, att de utgjort förutsättningen för upprätthållande av rätts- och polisväsendet, blir detta mera betungande för städerna. Polisväsendet består ju icke blott av ordningspolis och administrativ polis, som har att svara för den allmänna säkerheten i samhället, utan även av judiciell polis, vars speciella uppgift är att förekomma brottsliga gärningar och uppspåra brottslingar. I åtskilliga större och medelstora städer har man infört särskilda detektivkårer, som givetvis draga stora kostnader. Det är också känt, att polisverksamheten bedrivs icke uteslutande i städerna, utan även att stadspolisen, särskilt den judiciella, mången gång måste rycka ut för att medverka vid upprätthållandet av ordningen i allmänhet, men framför allt för att uppspåra brottslingar. Under dessa omständigheter blir det en dyrbar sak för städerna. Då jag funnit det olämpligt att liksom i förbigående fastslå för städerna den obligatoriska underhållsskyldigheten av polisväsendet, har jag ansett att frågan bör ägnas en ny undersökning och jämförelse verkställas med den begränsning i städernas inkomster, som under senare år och genom andra åtgärder förekommit. Särskilt har ju indragningen av brännvinsmedlen inverkat och kommer att till år 1936 verka såsom undergrävande städernas ekonomi, därest de icke kunna på andra sätt skaffa sig ökade inkomster eller minska sina utgifter. I varje fall komma skatterna i städerna nog att allt jämt öka.

Jag har därför icke velat vara med om att på detta sätt fastslå hela polisväsendets ordnande i städerna på deras egen bekostnad och med övervakande och bestämmanderätt däröver i administrativt hänseende. I de yttranden, som avgivits av myndigheterna, hava också uttalande förekommit, som varit ägnade att framkalla ökade betänkligheter i detta avseende. Flere Konungens befallningshavande ha vid behandlingen av denna fråga fäst uppmärksamheten på, att för polisens duglighet det är nödvändigt, att polisväsendet i städer och stadslignade samhällen ordnas bättre och att statsverket måste vara berett att ikläda sig kostnader härför. Magistraten i Uddevalla har satt fingret på den ömma punkten, och i ett yttrande markerat, att så länge städerna åtnjöto en avsevärd inkomst av brännvinsförsäljningsmedlen, låg det i sakens natur, att denna inkomst skulle användas för sådana ändamål som polisbevakning, men anförunda ter det sig, sedan vinsten av brännvinsförsäljningen indragits till statsverket. Det kan icke bestridas, att det vore statens skyldighet att vaka över, att medborgarne äro skyddade till liv och egendom, men i så fall borde även staten, och icke kommunen ensam avlona de organ, som härför vore erforderliga.

Lagförslag om
polisväsendet
i rikets städer.
(Forts.)

Med erkännande att städerna givetvis må påläggas den största tungan av sitt polisväsende, har jag ansett att det icke borde a priori fastslås, att de skulle uteslutande bära denna börda, utan att, eventuellt under nya former, statsverket skulle därtill lämna bidrag. Detta har varit anledningen till att jag ställt mig på deras sida, som icke velat fastslå den nya polisförordningen på förevarande grund. Ärendet kom också i sådant läge vid den förberedande behandlingen i utskottet, då vid det kunde överskådas, huru frågan skulle komma att ligga i riksdagen, att man kunde befara en stark avtrubning i 4 och 5 §§ rörande polismännen, men att däremot städernas skyldigheter enligt §§ 1 och 2 i lagen skulle obetingat fastslås. Slutligen förekom ärendet, liksom så många andra, så sent i utskottet, att ingen kunde tänka på att få en omarbetning av lagförslaget. Jag förenade mig sålunda med dem, som delvis av *andra skäl* yrkade avslag — d. v. s. ett modifierat avslag eller, rättare sagt en bordläggning, för vilken ju enda formen här är ett avslag.

Härefter beslöt utskottets majoritet att använda sig av en motivering, som särskilt i sin sista del pekar mot polismännens inrättande, åtminstone mot vissa befogenheter för denna nämnd. Jag jämte två andra ledamöter i utskottet ansågo, att motiveringen icke borde vara sådan, och därför ha vi reserverat oss. Det är för att betona, att vår uppfattning visst icke är, att det nya förslag, som kommer att framläggas, bör begränsas i fråga om inrättande av polismännen, som jag velat göra dessa erinringar. Jag har därför intet yrkande.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman, mina herrar! Jag måste för min del uttala ett beklagande av, att utskottet icke kunnat förorda Kungl. Maj:ts förslag, men jag skall också under de förhål-

Lagförslag om landen, som föreligga, icke våga uttala någon förhoppning om att denna kammare skall gå med på Kungl. Maj:ts förslag.

polisväsende,
i rikets städer.

(Forts.)

Jag har begärt ordet närmast för att säga något i anledning av utskottets motivering. Jag vågar för min del betvivla, huruvida det varit klokt att med en sådan motivering som den framlagda avvisa ifrågakvarande förslag. Det förefaller mig, som om upptagandet av tolagsfragan i detta sammanhang knappast skulle vara opportunt för städernas egen del. Jag måste förutsätta, att städernas skyldighet att bekosta sitt polisväsende är klar och obestriddig, särskilt genom de privilegier, som äro på olika tider tilldelade städerna. Emellertid, skulle en utredning ske i denna fråga, en ny utredning utöver vad som hittills verkställts och vad propositionen innehåller, skulle denna utredning för att giva något positivt resultat, ta lång tid och möjligen i flera år förhindra tillkomsten av en polislag. Då förefaller det mig vara riktigare, att, om kammaren avslår utskottets förslag, icke låta motiveringen följa med så att man icke band sig vid det uttalande som av utskottet göres.

Jag är ense med utskottet om, att det är maktpåliggande att vissa stadsliknande samhällens polisväsende också ordnas. Utskottet anser, att detta bör ordnas i sammanhang med städernas. Frågan härom har varit föremål för överbäggande i sammanhang med Kungl. Maj:ts proposition, och jag har kommit till den uppfattningen, att det skulle möta avsevärda svårigheter och icke medföra någon egentlig fördel, om municipalsamhällena härvidlag bundes samman med städerna. Municipalsamhällens och städernas förhållanden äro i mycket analoga, men dock i många avseenden mycket olika; det är mycket svårt att säga, huruvida beröringspunkterna äro flera med städernas än med landsbygdens polisväsende. Det förefaller mig, med den uppfattning jag har i frågan, att det skulle vara större fördel att hämta av ett ordnande av municipalsamhällenas polisväsende i sammanhang med landsbygdens; men naturligtvis är jag villig att överbägg frågan ånyo, ehuru jag icke kan giva någon utfästelse om ordnandet av municipalsamhällenas polisväsende i samband med städernas.

Vad landsbygden beträffar, kan det säkerligen icke framläggas något förslag förrän om ett eller annat år, sedan någon ytterligare erfarenhet vunnits.

Landsbygdens polisväsende av fögderiförvaltningens nya organisation blir säkerligen en dyrbar historia för staten, och man bör kunna räkna med mera ordnade och normala förhållanden än för närvarande, innan man ingår på ett slutligt ordnande av polisväsendet på landsbygden. Det har varit föremål för olika meningar hos kommittéer och sakkunniga, som tillsatts för detta ändamål. Det är att befara, såsom jag anför, att man snarare låser fast frågan genom att biträda utskottets motivering, och jag hemställer, huruvida icke kammaren skulle vilja, när jag nu förutsätter, att kammaren vill bifalla utskottets kläm, låta motiveringen falla bort.

Herr Hult: Herr greve och talman, mina herrar! Såsom

framgår av betänkandet har jag jämt några ledamöter i utskottet från andra kammaren avgivit en reservation mot utskottets hemställan om avslag på den Kungl. propositionen i förevarande ärende. Då emellertid, såsom utskottet också framhåller, lagförslaget icke blivit i detalj granskat, kan jag i det skick ärendet såhunda föreligger icke yrka bifall till den Kungl. propositionen, utan får väl nöja mig med att biträda utskottets hemställan om avslag. Jag skall ej heller vid detta förhållande och med hänsyn till kammarens starkt begränsade tid ingå på något bemötande av vad utskottet anfört såsom skäl för sin hemställan om avslag, ehuru det kunde vara rätt så frestande att i någon mån klarlägga, hurusom utskottets majoritet hemställt om avslag, först och främst därför, att i lagförslaget 1 § intagits den bestämmelsen, att städerna själva skola bekosta sitt polisväsende. Det synes mig emellertid, att det hade varit önskvärt, att då frågan nu går till förnyat övervägande, riksdagen också hade blivit satt i tillfälle att taga ställning till de frågor uti förslaget, varom menings skilljaktighet råder. Så kan emellertid icke ske, såsom utskottsmajoriteten nu lagt ärendet, och ansvaret för detta får väl utskottsmajoriteten taga på sig.

Beträffande utskottets motivering hade jag tänkt att yrka avslag å densamma i syfte att undvika den tydning av kammarens bifall till utskottets hemställan, som man måhända skulle kunna göra gällande, nämligen att då utskottets huvudskäl för avslag är förslaget om lagfästande av städernas hittills av ålder fullgjorda skyldighet att själva bekosta sitt polisväsende, kammaren genom godkännande av motiveringen på något sätt skulle ha tagit ställning till berörda spörsmål. Men då från mycket framstående håll i kammaren flera gånger förklarats, att kammaren ingalunda kan anses bunden av vad som skrivits i en motivering genom att underlåta att rätta eller undanröjda densamma, så anser jag herr greve och talman, att jag även bör avstå från yrkande om ogillande av motiveringen. För min personliga del kommer jag alltid att betrakta mig fullkomligt obunden av densamma.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag har deltagit i den förberedande utredningen av detta ärende och därvid särskilt kommit in på frågan, huruvida städerna äro skyldiga att bekosta sitt polisväsende eller icke, ber jag att få säga några ord därom.

Det är riktigt, såsom herr civilministern yttrade, att i privilegierna för Stockholm och för ett stort antal andra städer finnes skyldighet stadgad för städerna att bekosta magistraten, därunder förstås polisväsendet, men denna skyldighet för städerna grundar sig därpå, att det förunnades dem vissa ekonomiska fördelar främst, tolagen och källarfriheten såsom vederlag för nämnda förpliktelse. Det är visserligen, såsom herr statsrådet anmärkte, så, att det kan visas, att det finnes städer som faktiskt bekostade sitt polisväsende, innan städerna förunnades dessa inkomster av staten, men

Lagförslag om
polisväsendet
i rikets städer.
(Forts.)

Lagförslag om
polisväsendet
i rikets städer.
(Forts.)

då herr civilministern därav vill draga den slutsatsen att städernas skyldighet att bekosta polisen icke kan grundas å nämnda anslag till gem. förbiser han skillnaden mellan ett faktiskt förhållande, och en rättslig förpliktelse. Den senare uppkom för städerna först i och med det att de fingo dessa inkomster. Däremot är det inte riktigt, som en ärad talare antydde, att saken har något rättshistoriskt sammanhang med brännvinsmedlen; dessa anslogos för ett helt annat ändamål. Emellertid, om man på nu nämnda grunder anser, att städerna äro skyldiga att bekosta polisen för sitt område, är det enligt min övertygelse att gå alldeles för långt, om man vill pålägga städerna en så obegränsad förpliktelse att bekosta polisväsendet, som i Kungl. Maj:ts proposition föreslagits. Därvid måste tagas åtskilliga hänsyn, som enligt min åsikt blivit förbisedda i propositionen.

För det första bör beaktas, att huvudstaden intar en särställning. Det finnes åtskilliga länder, där polisväsendet bekostas av städerna eller kommunerna, men såvitt jag vet, står huvudstaden alltid i en särställning. Skälet härtill är, att centralregeringen där har sitt säte; detta medför åtskilliga bestyr och kostnader för polisen, som icke rättvisligen kunna läggas på huvudstaden såsom kommun. Vad Stockholm beträffar är att märka, att det nuvarande polisväsendet ursprungligen var helt och hållet uppfört på kronans stat. Det är nämligen så, att den nuvarande polisen, som daterar sig från Gustaf III:s tid. — den inrättades 1772 —, organiserades såsom en statsinstitution. Medlen därtill skaffade sig kommunen på ett enkelt sätt, nämligen genom att höja kaffetullen. Med dessa kronans medel underhölls Stockholms polisväsende ända till 1812, och då var anslaget från kronan till polisväsendet ett belopp i nuvarande medel av 28,100 kr., vilket anslag ännu i närvarande stund utgår med oförändrad summa. Den ökning, som därefter kommit, har förts på kommunen, och sedan har det så småningom blivit blott en liten bråkdel av kostnadssumman, som kronan betalat, varför man satt hela verket på kommunens stat och uppfört kronans bidrag som inkomst. Men skulle nu denna författning gå igenom, så miste Stockholms kommun detta anslag. Detta vore historiskt och juridiskt en orättvisa, i själva verket skulle huvudstaden ha en långt större andel för polisväsendet från kronan än detta belopp.

Vidare är det också riktigt, som herr Stårner antydde, att man bör taga hänsyn till de olika arterna av polisverksamhet, om man granskar skyldigheten för städerna att bekosta polisen. Om man går efter den utomlands vedertagna terminologien, så anses det allmänt, att kommunerna, icke behöva bekosta vad man brukar kalla den politiska polisen. Nu skola herrarna ej låta skrämman sig av detta uttryck, ty det är ej meningen, att polisen skulle ha att göra med de inrikes politiska förhållandena såsom val o. s. v., den politiska polisens verksamhet avser sådant, som angår statens överhöghetsrättigheter eller dess förhållande till andra stater. Sålunda hör hit t. ex. behandlingen av spioner och uppsikten över utländska resande. Den senare frågan är nu ytterst aktuell, och jag säger, att det vore ytterst

orättvist, om kostnaden för uppsikten över utländsk resande skulle läggas utslutande på Stockholm, Trälleborg, Haparanda och Malmö.

Som herr Stürner antydde kan man ej lägga kostnaderna för kriminalpolisen utslutande på städerna. Ty i vissa fall kunna här uppstå exceptionella kostnader, som en stad ej kan betala utan att det bleve mycket riskabelt för stadens finanser. Det var för några år sedan här i Stockholm ett brottmål, där förundersökningen kostade flera tiotusentals kronor. Detta betalades av kronan. Hade den nu ifrågasatta lagen varit gällande, så hade Stockholms kommun haft att betala detta. Det hade den ju nog kunnat göra, men hade något dylikt hänt i en småstad, så hade dess årsbudget blivit ställd på huvudet. Herrarna säga kanske, att detta är ovanliga fall, och det är det ju. Men det bör vid lagstiftning tagas hänsyn även till sådana fall, och jag vill säga, att utomlands äro dylika brottmål ej så ovanliga. För övrigt synes det mig, att vi snart i fråga om brottsligheten börja fylla det kontinentala måttet.

Jag tror salunda, att regeringen tagit något för lättvindigt på denna fråga om skyldighet för städerna att bekosta sitt polisväsende. Vill man införa i lagen en sådan skyldighet, får man också närmare avgränsa vad staten skall betala och vad kommunen skall betala. Detta hänvisar tydligt på en ytterligare utredning och ett ytterligare övervägande i saken, och jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Dahl: Herr talman, mina herrar! Beträffande de skäl, som närmast varit bestämmande för utskottet kan jag fatta mig kort, sedan nu den föregående ärade talaren så utförligt har vidrört dessa. Jag ber dock att gentemot herr statsrådet få erinra, att redan ett studium av den kungl. propositionen synes giva vid handen, att det ej förefinnes fullt klar och säker uppfattning om den städernas förpliktelse att bekosta polisen, som har kommit till uttryck i lagförslaget. Statsrådet sade i sitt yttrande, såvitt jag fattade honom rätt, att städernas skyldighet skulle grunda sig på deras privilegier. En sakkunnig utredning, som även åberopas i propositionen, hänvisar däremot till de omständigheterna, att dels polisen representerar ett statsintresse, och att dess vidmakthållande därför vore ett statsintresse, och dels att nämnda förpliktelse för städerna grundade sig på de förmåner, som förunnats dem, därvid närmast kanske tolagssersättningen. Jag tror ock, att om man närmare studerar frågan, så skall man finna, att grunden för städernas skyldighet härvidlag är växlande och att någon bundenhet för vissa samhällen ej är juridiskt för handen. Även för de samhällen, där en sådan juridisk förpliktelse kan anses vara grundlagd genom tolagssersättningen, bör det ihågkommas, att denna tolagssersättning har minskats för många samhällen till en ren obetydlighet, och då måste man känna sig tveksam, huruvida man skall kunna lagfästa stadens förpliktelse utan någon som helst begränsning. Det är, som herr von Sydow säger, så, att även om man medgiver, att själva förpliktelsen i och för sig föreligger, har man därmed ingalunda sagt, att den föreligger till vilken

Lagförslag om
polisväsendet
i rikets städer
(Forts.)

Lagförslag om
polisväsendet
i rikets städer.
(Forts.)

utsträckning som helst, så att sålunda stadssamhällena skulle vara förpliktade att i den utsträckning, som den kontrollerande myndigheten fastställer, vidmakthålla polisväsendet.

Ej heller har hittills stadssamhälleens bestämmanderätt satts i fråga, men genom denna lag skulle den sättas i bakgrunden. Huru man emellertid än ställer sig till själva sakinnehållet i detta spörsmål, så torde man ej komma ifrån, att förhållandena äro för särskilda stadssamhällens skiftande, så att en grundlig utredning härom är nödvändig. Jag menar därför, att om man godtager den efter min uppfattning tämligen försiktiga formulering, som utskottet givit, så har man därmed ej tagit någon avgjord ståndpunkt till frågan. Man har endast begärt en utredning, och det synes mig vara ett minimum av anspråk, när det gäller en så pass allvarlig fråga, som det här gäller.

Utskottet har vidare ifrågasatt, att i samband med ordnandet av städernas polisväsende man även borde upptaga till avgörande ordningsfrågan för landsbygden, i främsta rummet de större samhällena, men även de övriga. Statsrådet har näppeligen avsett att giva någon grundligare motivering för ett avståndtagande från denna tanke, och jag tror, att det bleve svårt, ty i fråga om dessa samhällen är likheten med städerna så betydande, att man skall finna, att dessa frågor böra tagas i ett sammanhang. Men även för landsbygden i övrigt ber jag att få hänvisa därtill, att i fjolårspropositionen om fögderiförvaltningens omläggning utlovades det uttryckligen från Kungl. Maj:ts sida, att vid den följande riksdagen denna fråga skulle föreligga; men genom avfattningen av denna proposition är den frågan undanskjuten till en obestämd framtid, vilket jag finner vara synnerligen olyckligt.

Till sist vill jag ej underlåta att påpeka, vad kammaren givetvis har funnit, att beträffande det sakliga innehållet i detta förslag så representerar majoriteten ganska skilda ståndpunkter. Hade vi kommit till en detaljbehandling av de särskilda bestämmelserna, så hade åtskilliga av utskottets medlemmar kommit att uttala en uppfattning, som med hänsyn till dessa detaljbestämmelser bestämt måst motivera ett avslagsyrkande. Särskilt gäller det givetvis § 5, som handlar om de befogenheter som skulle tillerkännas polismännen, och jag ber därvidlag att särskilt få hänvisa till 5, 6 och 8 momenten. Jag skulle vilja hemställa till herr statsrådet, att därest denna lag åter skall föreläggas riksdagen nästa år statsrådet då måtte benäget taga i närmare övervägande att göra jämkningar i dessa punkter. Jag tror verkligen ej, att det är skäl, åtminstone för denna kammare, att godtaga en så beskaffad polisförfattning som här lägges fram, nämligen att tillerkänna en polismänsnämnd den befogenhet, som här föreslås, att tillerkänna denna nämnd disciplinär bestraffningsrätt, befogenhet att fatta beslut om uppsägning och slutligen att lägga hos denna nämnd den befogenhet, som innefattas i 8 mom., därom visserligen i själva lagtexten ej så mycket säges. Särskilt beträffande 8 mom. vill jag erinra därom, att det tydligtvis avses att till polismänsnämnden överflytta en hel del av magistratens nuvaran-

de befogenheter i ordningshänseende. Såvida jag har läst statsrå- *Lagförslag om*
dets motivering rätt, så skulle denna polismynd. bland annat ha *polismynd.*
den uppgiften att meddela tillstånd i fråga om s. k. tillställningar *rikets städer.*
i städerna. Vad som menas med dessa »tillställningar» är ej någon
hemlighet. Särskilt när man beaktar hänvisningen till ordningsstad-
gans 13 § så skulle det vara polismyndnen, som finge avgöra denna
viktiga fråga som berör församlingsfriheten. Jag får säga, att jag
tror, att på denna punkt skall denna kammare resa ett ganska starkt
motstånd mot detta försök att fräntaga dem, som ha ansvaret för
ordningens upprätthållande, bedömandet av dessa grannliga frågor.

Jag tror för min del, att det finnes mycket starka skäl för att,
såsom denna fråga ligger, ej godkänna Kungl. Maj:ts förslag; och
jag tror också, att det finnes goda skäl för att grunda avslagsbeslutet
på den motivering, som utskottet föreslagit. Jag tillåter mig alltså,
herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Herr talman! Såsom kammaren funnit, har
jag jämte herrar Stjärner och Johansson i Trollhättan reserverat mig
mot viss del av motiveringen. Vi voro i det stora hela ense med de
öfriga reservanterna i våra sympatier för propositionen, men vårt
yrkande om avslag var grundat väsentligen på den 1:a och den
2:a paragrafens bestämmelser, som vilja lägga kostnaden för polis-
väsendet uteslutande på städerna. Den saken skall jag nu ej yttra
mig om, då den ju här förut har vidlyftigt framförts.

Men däremot ha vi ej kunnat gilla motiveringen i två andra
punkter. För det första: då utskottet talar om, att det ej skall vara
möjligt att genomföra en polisförfattning för städerna ensamt eller
åtminstone ej vara önskligt att göra det, så ha vi hållit före, att det
med de rätt olika förhållanden, som råda mellan stad och land, myc-
kel väl går för sig att ordna den ena saken först och den andra
sedan.

Men det, som egentligen har gjort, att vi reserverat oss mot mo-
tiveringen, var just vår olika uppfattning om den sak, som den siste
ärade talaren var inne på, nämligen frågan om polismynd. Vi anse,
att den punkten är den allra viktigaste i det kungl. förslaget, och en
polisförfattning, som ej innehåller en sådan bestämmelse, kunna vi
för vår del icke vara med om. Och jag skall då be att få säga, att
ifråga om den saken var majoriteten alldeles given inom lagutskottet.
Jag skall med anledning därav senare göra ett yrkande. När vi nu
hålla så styvt på denna polismynd, så beror det på, att vi ha klart
för oss att — åtminstone är det vår mening — en sådan nämnd
skulle vara synnerligen nyttig och hälsosam i en mängd hänseenden.
När den siste ärade talaren nämnde, att de, som ansvara för ord-
ningen i samhället, ensamma böra få bestämma om de saker, som nu
delvis skulle bestämmas av polismyndnen, så vill jag framhålla, hu-
rusom det icke minst för dem, som ha ansvaret för ordningens upp-
rätthållande — polischeferna eller vad vi nu kalla dem — skulle vara
av mycket stor betydelse, om de vid sin sida hade en polismynd,
som kunde vara till stöd för dem vid handhavandet av deras viktiga

*Lagförslag om
polisväsendet
i rikets städer.
(Forts.)*

uppdrag. Denna nämnd skulle med dem dela ansvaret och, som sagt, giva dem stöd och hjälp. Härtill kommer, att kommunerna, som ju ha så oerhörda kostnader för sitt polisväsende, ha ett alldeles direkt intresse av att ha något att säga till om, huru dessa stora belopp bliva använda. Vidare ha vi fäst oss vid, att det i vårt land i allmänhet hos de breda lagren och även hos somliga överklasspersoner råder en stark misstro mot polismakten, och vi hålla före, att om en polisenämnd kommer till stånd, genom vilken en samverkan skulle kunna äga rum mellan stadens representanter och polismaktens utövare, en möjlighet skulle bli given till att detta misstroende avverkades, om jag så får säga, och i stället förtroende till polismakten komme in i allmänhetens uppfattning.

En fjärde omständighet, som gör, att vi hållit på polisenämnden, är hänsyn till polisens eget bästa. En sådan nämnd skulle ju skydda polismannens tjänsteställning och underlätta hans kall. Han skulle, så fort det bleve fråga om befordran, kunna känna sig säker på att vid befordran hänsyn endast skulle tagas till kompetens och examen i polisutbildning ävensom tjänsteålder och ej till mera subjektiva omdömen. Vidare skulle han kunna vara säker på att också få sådana handlingar, som bruka betraktas som tjänsteförseelser, mer objektivt bedömda. Det har icke saknats exempel på, att en polisman ställning blivit betydligt olika, allt efter som den ene eller andre personen varit polischef.

Jag vill till sist påpeka, att detta vårt yrkande om polisenämnds införande i vårt land icke är precis något vänsterkrav, utan att det förutom av hela kåren uppbäres av många myndigheter, som ha kännedom om och ansvar för ordningens upprätthållande. Det är en hel mängd K. B. — jag har ej räknat dem, men de stå antecknade på sid. 27 i den kungl. propositionen — som ha uttalat sympatier för en sådan polistytelse. Vidare åtskilliga magistrater i städerna, poliskammaren i Göteborg och polismästaren i Uppsala, stadsfullmäktige m. fl. myndigheter.

Som sagt: vi ha haft det allra livligaste intresse för införandet av en sådan polisenämnd, och det är vår varma önskan, att i ett kommande förslag den måtte återkomma. För att giva uttryck åt denna vår uppfattning yrkade vi inom utskottet, att sista punkten av utskottets motivering måtte utgå. Denna är väl till formen opartisk: det står att »skilda meningar ha gjort sig gällande beträffande inrättandet av en polisenämnd», men man får den uppfattningen, att bakom detta uttalande ligger mer än vad faktiskt förekommit. Man får det intrycket, att utskottet är emot en polisenämnd fastän med några undantag. Jag har endast velat konstatera, att den faktiska majoriteten givet var för polisenämnden, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, men med yrkande om, att sista punkten av motiveringen måtte få utgå.

Herr Hult: Herr talman! Med anledning av vad som från flere talaresha sida under diskussionen framhållits om önskvärldheten av att

genom en utredning få utrönt, i vad mån det vore önskvärt att skilja på utgifterna för städernas polisväsende i det fall, där utgifter ifrågakomma till särskilda grenar av polisväsendet, så ber jag att få hänvisa till lagförslagets första paragraf. Ordalydelsen där tror jag knappast ger skäl till det antagande, att ej en sådan reglering skulle kunna komma till stånd även efter denna lags antagande, sådan som den föreligger. Jag skall med herr talmannens tillstånd be att få uppläsa 1 §: »Det åligger varje stad att låta anställa och avlöna den polispersonal, som *erfordras för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet i staden*, ävensom att i övrigt *vidmakthålla sitt polisverk*.» Denna ordalydelse kan jag för min del ej förstå så, att icke, där verkligen sådana särskilda grenar av polisväsendet behöva inrättas, varom särskilt herr von Sydow talade, en mellankomst från samhällets sida för reglering av utgifterna skulle kunna komma till stånd. Med den formulering, som lagrummet har fått, är det ju uppenbarligen ej någon annan mening än att lagfästa vad som hittills varit städernas skyldighet, en skyldighet som de alltid från urminnes tider ha fullgjort. Under sådana omständigheter tror jag ej, att de skäl, som av de ärade talarna hava anförts med avseende å denna punkt, verkligen äro bärande.

*Lagförslag om
polisväsendet
i rikets städer.
(Forts.)*

Herr von Sydow: I anledning av den siste ärade talarens yttrande ber jag få säga, att jag ej kan se annat, än att som § 1 är formulerad i lagförslaget, så ålägger den städerna alla kostnader för polisverket, alla kostnader för ordningens och säkerhetens upprätthållande. Då det i fråga om brottmål och t. ex. uppsikt över resande och dylikt ej finnes någon begränsning i förslaget, så medför detta, att alla sådana kostnader komma att drabba städerna själva, vilket såsom jag förut antytt ej är riktigt vare sig ur historisk eller administrativ synpunkt och ej heller överensstämmande med vad som äger rum i andra länder.

Jag hade ej tänkt, att det här skulle bli någon diskussion om de olika detaljerna i den föreslagna lagen, men då det nu sagts så mycket om den föreslagna polisenämnden, ber jag att också få säga några ord i denna fråga för att tillkännagiva de mycket starka betänkligheter, jag hyser mot en sådan institution. Jag vet alltför väl, att inom poliskåren finnes en livlig önskan om en sådan institution. Jag känner också, när denna önskan först gav sig tillkänna och den agitation, som följt med densamma. Nu är det egentligen från polispersonalens sida tre önskemål, som man tror sig få tillgodosedda genom en polisenämnd. Det första är, att man med dess hjälp skulle kunna få rikligare löneanslag från de anslagsbeviljande kommunala myndigheterna. Därom vill jag ej yttra mig. Det är ju möjligt att så skulle ske, men jag måste till min glädje konstatera, att det förefaller mig, som om stadsfullmäktige på senare tiden visat sig behjärta polismännens billiga krav i avlöningshänseende. — Sedan är det fråga om befordran. Den saken vidrördes av herr Klefbeck. Det är nog, som han säger, så, att personalen vill ha en garanti för att befordran sker uteslutande i enlighet med examina och tjänsteår. Men

Lagförslag om
polisväsendet
i rikets städer.
(Forts.)

så kunna ej befordringarna ske inom poliskåren, om man vill upprätthålla dess duglighet. Ur sådan synpunkt måste befordran ske huvudsakligast efter skicklighet. Skickligheten måste bli det första, det avgörande momentet, och det måste vara polischefen, vilken står i ansvar för ordningens upprätthållande, som får pröva denna skicklighet, och ej andra personer, som ej ha ansvaret.

Vidare är det fråga om disciplinen. Denna måste inom en poliskår vara mycket sträng, men det finnes polismän, som anse den för sträng och hoppas på en lindring genom polismännen. Det är ju sagt, som herrarne kanske känna, att om man ej kan upprätthålla disciplinen inom ett regemente i armén, så utgör denna kår snarare en fara än ett skydd för den allmänna säkerheten. Det samma gäller ifråga om poliskåren. Upprätthålles ej disciplinen där, så utgör poliskåren snarare en fara än ett skydd för den allmänna ordningen. Nu är det så, att om man lägger större befogethet ifråga om upprätthållande av ordning och disciplin inom kåren, bestraffningsrätt, befodringsrätt och dylikt i andra händer än polischefens, så försvarar man disciplinen. Det finnes exempel på detta. Det finnes exempel på poliskärer, som varit underställda växlande kommunala myndigheter, men då har erfarenheten visat ett dåligt resultat. Man kan från Amerika påvisa flere sådana fall. Det är ej rätt, som det står i det kungl. förslaget, att befälsrätten endast är förbehållen polischefen, ty befälsrätten måste inbegripa bestraffningsrätt. Polischefen måste ej blott kunna giva befallningar utan även äga rätt att straffa den, som ej lyder. Men bestraffningsrätten berövar man honom här och överför den till polismännen. Därigenom kommer han i en ohållbar ställning. Och jag vill säga, att denna ställning kan också bli ytterst pinsam för personalen själv. Man får icke förbise möjligheten av att i polismännen insättas personer, vilka hava en helt annan uppfattning om huru ordningen i staden skall upprätthållas än det ansvariga polisbefälet. Det har förekommit exempel, icke från Sverige men från andra länder, där vid vissa tillfällen polismän handlat på sådant sätt, att de enligt vanlig uppfattning skulle hava blivit bestraffade, men i stället blivit belönade. Sådant är fullkomligt nedgörande för disciplinen och man bör tillse att det under inga förhållanden får ske.

Jag har icke velat underlåta att tillkännagiva min ställning i denna fråga för att man icke skulle tolka min tystnad så som om jag i denna del kommit till samma uppfattning som herr Klefbeck.

Greve Wachtmeister, Henning: I anledning av vad som här yttrats rörande polisväsendet på landsbygden ber jag att få uttala önskvärdheten av, att lantpolisfrågan slutligen ordnas på ett tillfredsställande sätt. Rörande denna sak har ju svenska polisförbundet vänt sig till herr statsrådet och chefen för civildepartementet med hemställan därom. Herr statsrådet har svarat, att man måste se tiden an för att kunna konstatera verkan av den nybildade fögderiförvaltningen, men, enligt vad som sagts mig, även uttalat såsom sin förhoppning, att frågan redan nästa år skulle kunna upptagas i

hela sin vidd. Det är ju tydligt, att polismännen på landsbygden — *Lagförslag om försäkrat tänker jag nu på de talrika fjärdingsmännen — befinna sig i en synnerligen otrygg ställning. Man må härvidlag endast tänka på sättet för dessa fjärdingsmäns tillsättande och avlönande för att förstå, att deras ställning icke är tillfredsställande. En snar lösning, som råder bot på dessa missförhållanden, är påkallad, ty eljest kan man befara, att en stor del av fjärdingsmännen söka sig till andra mera tacksamma arbetsfält. I motiveringen till den kungl. propositionen har departementschefen väl erkänt, att dessa förhållanden, som av mig nu påpekats, icke äro tillfredsställande, och han har även uttalat den meningen, att frågan om polisväsendets ordnande på landsbygden bör snarast möjligt slutgiltigt avgöras.*

Jag ber, herr talman, att få uttala min förhoppning, att, därest såsom antagligt är, riksdagen nu bifaller utskottets hemställan i här föreliggande fråga, ärendet måtte återkomma, men att samtidigt förslag då måtte föreläggas riksdagen rörande definitivt ordnande av polisväsendet även på landsbygden.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först därpå att vad utskottet i nu förevarande utlåtande hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, att sista meningen utelämnades; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående villkorlig dom, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 75, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m., dels ock fyra i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 5 mars 1918 dagtecknad proposition, nr 172, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

1) lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område,

2) lag om ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, samt

3) lag om ändrad lydelse av 24 och 36 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

I samband med denna proposition, vilken hänvisats till lagutskottet, hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning därav väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 146, av herr *Karl Johan Ekman*; samt

inom andra kammaren:

nr 364, av herrar *Lövgren* i Nyborg, *Hage*, *Johansson* i Sollefteå, *Eronn* och *Vennerström*;

nr 365, av herrar *Helger*, *Flognfält*, *Andersson* i Prästbol, *Hedström* och *Berg* i Munkfors, samt

nr 366, av herr *Persson* i Norrköping.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande av anförda orsaker hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga lagar uti ifrågavarande ämnen, så lydande som utlåtandet visade;

B) att förevarande motioner, nr 146 i första kammaren och nr 364, 365 och 366 i andra kammaren, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande det första av de utav utskottet förordade lagförslagen hade reservationer avgivits av, utom andra,

1:o) herr *Rogberg*, greve *Spens* samt herrar *Fant* och *Svensson* i Betingetorp, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga en i reservationen införd, från utskottets förslag avvikande lag om rätt i visst fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

2:o) herrar *Klefbeck*, *Helger*, *Johansson* i Trollhättan och *Hedström*, vilka hemställt, dels att §§ 1, 2, 3, 5 och 18 av utskottets ifrågavarande lagförslag måtte erhålla viss ändrad i denna reservation angiven lydelse, dels ock att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t ville låta utreda och, i den mån utredningen därtill föranledde, för riksdagen framlägga förslag om ytterligare åtgärder i ändamål att för jordbrukets upprätthållande och utveckling och brukarnas frigörelse från beroende i erforderliga fall och under för framtiden betryggande villkor åstadkomma avlösning ytterst genom tvångsåtgärder av torparens, bolagsarrendatorers och vederlikars jordbruk på enskilda domäner.

Därjämte hade herr *Dahl* i anförd reservation uttalat en från utlåtandet i vissa hänseenden skiljaktig mening.

Vid föredragningen av utlåtandet begärdes ordet av

Herr *Stärner*, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningsordningen ber jag få föreslå,

att utlåtandet må företagas till avgörande punktvís och det första, under punkten A behandlade lagförslaget, där så erfordras, paragrafvís;

att vid behandlingen av 1 § i nämnda lagförslag överläggningen må få omfatta utlåtandet i dess helhet;

att därest vid avgörandet av 1 § densamma antages med den lydelse, som innefattas i den av greve Spens, herr Rogberg m. fl. afgivna reservationen, denna reservation lägges till grund för den fortsatta föredragningen, vilken må ske med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres, samt att för den händelse lagförslagen eller något av dem komma att helt eller till någon del återremitteras, utskottet må lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, vilka blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar som kunna föranledas av ifrågasatta förändringar i återförvisade delar, ävensom att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckningen av paragrafer vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kammarens beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.*

1 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

Har en för viss tid, överstigande tjugu år, till brukande upplåten del av en fastighet av brukaren eller föregående brukare, vars rätt övergått å honom, så bebyggts, att å området den 1 januari 1918 fanns och vid upplåtelsetidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, och belöper minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, å de brukaren tillhöriga byggnaderna, vare brukaren, där ej jordägaren begagnar sig av den rätt, som enligt 2 § må tillkomma honom, vid upplåtelsetidens slut berättigad att lösa det upplåtna området.

Lösningsrätt äge dock icke rum, om de brukaren tillhöriga byggnaderna enligt avtal skola vid upplåtelsetidens slut tillfalla jordägaren eller om området frånträdes på den grund, att brukanderätten förverkas.

Är en del av en fastighet upplåten för brukarens livstid, skall, evad änka njuter brukanderätten till godo eller ej, vid den tid, då den upplåtna brukanderätten upphör, vad i denna lag sägs om brukare på viss tid äga motsvarande tillämpning i avseende å delägarna i brukarens bo, i den mån ej nedan annat stadgas.

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)

Vad i denna lag stadgas om till brukande upplåten del av fastighet skall jämväl tillämpas å till fastighet hörande område, som upplåtits till bostadslägenhet.

1 § i det lagförslag, som förordats i herr *Rogbergs* m. fl. förenämnda reservation, lydde sålunda:

Har en för viss tid, ej understigande fyrtionio år, på grund av avtal till brukande upplåten del av en fastighet av brukaren eller föregående brukare, vars rätt övergått å honom, så bebyggts, att å området den 1 januari 1918 fanns och vid upplåtelsetidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, och belöper minst hälften av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, å de brukaren tillhöriga byggnaderna, vare brukaren, där ej jordägaren begagnar sig av den rätt, som enligt 2 § tillkommer honom, vid upplåtelsetidens slut berättigad att lösa det upplåtna området.

Lösningsrätt äge dock icke rum, om de brukaren tillhöriga byggnaderna enligt avtal skola vid upplåtelsetidens slut tillfalla jordägaren eller om området frånträdes på den grund, att brukanderätten förverkats.

I den av herr *Klefbeck* m. fl. avgivna reservationen hade för 1 § förordats följande avfattning:

Har en för viss tid, överstigande tjugu år, till brukande upplåten del av fastighet så bebyggts, att å området den 1 januari 1918 fanns och vid upplåtelsetidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, och belöper minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, å byggnaderna, vare brukaren, där ej jordägaren begagnar sig av den rätt, som enligt 2 § må tillkomma honom, vid upplåtelsetidens slut berättigad att lösa det upplåtna området.

Lösningsrätt äge dock icke rum, om byggnaderna enligt avtal skola vid upplåtelsetidens slut tillfalla jordägaren eller om området frånträdes på den grund, att brukanderätten förverkats.

Är en del av en fastighet upplåten för brukarens livstid, skall, evad änka njuter brukanderätten till godo eller ej, vid den tid, då den upplåtna brukanderätten upphör, vad i denna lag sägs om brukare på viss tid äga motsvarande tillämpning i avseende å delägarna i brukarens bo, i den mån ej nedan annat stadgas.

Vad i denna lag stadgas om till brukande upplåten del av fastighet skall jämväl tillämpas å till fastighet hörande område, som upplåtits till bostadslägenhet.

Herr *Rogberg*: Förevarande lagförslag är otvivelaktigt av mycket stor betydelse, ty det angår äganderätten och berör samfundets grundvalar. Man hade då kunnat förvänta, att förslaget skulle blivit föremål för en genomgående granskning inom utskottet, men utskottet har, såsom av betänkandet framgår, ägnat detsamma en

alltigenom välvillig kritik. Utan tvekan har utskottet tillstyrkt, att varje brukare, som på grund av kontrakt på viss tid, överstigit de 20 år, förvärvat nyttjanderätt till ett område, skulle vara berättigad att vid den avtalade tidens utgång få tillösa sig området under tre i lagen angivna förutsättningar. Den första förutsättningen är, att området redan den 1 januari 1918 varit bebyggt med nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, den andra förutsättningen, att brukaren är ägare till åbyggnaderna å lägenheten, och den tredje, att dessa åbyggnaders värde i förhållande till värdet å hela området motsvarar minst en fjärdedel. Samma lösningsrätt är föreslagen till förmån för delägare efter avliden livstidsnyttjanderättshavare, och under samma förutsättningar skulle lösningsrätten gälla jämväl till förmån för innehavare av bostadslägenheter, från anspråklösa backstugusittare till rika villaägare. Ja, utskottet har icke tvekat för att tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag att utsträcka lösningsrätten jämväl till dem, som sitta på annans mark på behaglig tid på grund av muntlig upplåtelse, om endast området under mera än 20 år innehafts av annan än dess ägare. Kungl. Maj:t har ytterligare föreslagit, och utskottet har tillstyrkt, att nyttjanderättshavarna skulle hjälpas genom en föreskrift, att vid bestämmandet av löseskillingen för det upplåtne området, avdrag skall göras för förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som nyttjanderättshavaren eller föregående nyttjanderättshavare nedlagt på området utöver vad honom ålegat, en bestämmelse, som återfinnes i 9 § i förslaget.

Då kan frågas: när Kungl. Maj:t, och utskottet liksom Kungl. Maj:t, visat sådan mänhet om nyttjanderättshavare, hava då Kungl. Maj:t och utskottet icke tänkt på nyttjanderättshavarens motpart, hemmansägaren, som skall avstå jorden — i forna tider var det ju så, att våra styresmän, åtminstone våra bättre styresmän, visade en bestämd fallenhet för att gynna hemmansägareklassen? Jo. Kungl. Maj:t och utskottet hava verkligen tänkt på hemmansägaren, så till vida, att enligt bådas förslag hemmansägaren skulle äga befogenhet att möta nyttjanderättshavarens anspråk på att få lösa till sig hemmansägarens jord med anspråk att få lösa till sig nyttjanderättshavarens hus. Men denna lösningsrätt är icke så mycket värd: mången gång har hemmansägaren icke råd att lösa nyttjanderättshavarens åbyggnader — sådana fall kunna ju tänkas, när villor blivit uppförda på hans jord — mången gång har han icke lust därtill — han är kanske icke i behov av nyttjanderättshavarens hus. Och härtill kommer, att Kungl. Maj:t, liksom utskottet, fullt avsiktligt försvårat för hemmansägaren att lösa nyttjanderättshavarens hus genom en föreskrift, likartad med den jag nämnde, nämligen att hemmansägaren, därest han löser husen, tillika skall gälda ersättning för förbättringar å jorden, vilka av nyttjanderättshavaren utförts. Vidare har denna hemmansägarens lösningsrätt icke gjorts ovillkorlig, utan uti ett av de viktigaste fallen är lösningsrätten fullkomligt utesluten. Härvidlag finns dock ett undantag. Men det må väl överses, om jag icke anser nödigt att ingå varken på regeln eller undantaget.

Den lösningsrätt, som av Kungl. Maj:t och utskottet föreslagits,
Första kammarens protokoll 1918. Nr 51.

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.*

(Forts.)

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.*

(Forts.)

är till sin natur en expropriationsrätt. Det är således en statens mot den enskildes äganderätt riktade tvångsrätt. Såsom en expropriationsrätt skall lösningsrätten försvaras därmed, att ett allmänt intresse ligger bakom densamma, och den skall tålas av den enskilde, emedan full ersättning skall givas. Jag anhåller att i fortsättningen få återkomma till frågan angående det allmänna intresse, som till äventyrs ligger bakom, men jag vill nu hava sagt, att enligt det sätt, varpå Kungl. Maj:t lagt denna lösningsrätt, torde i regel den ersättning, som hemmansägaren kommer att få, icke utgöra full ersättning. Således står lagförslaget i en av sina viktigaste punkter icke i full överensstämmelse med de grunder, som anses böra gälla vid expropriationsrättens utövning. Förslaget är vidare retroaktivt och måste vara retroaktivt, om det skall medföra något gagn, så därutinnan kan icke någon anmärkning göras mot förslaget. Men detta förslag liksom varje retroaktivt lagförslag är ägnat att framkalla svåra konflikter vid tillämpningen i det enskilda fallet. Huru dessa konflikter skola lösas, därom innehåller lagförslaget ingenting, ehuru författningar, vilka kunnat tjäna såsom vägledning, icke saknas. Varpå detta beror, är mig obekant. Det kan tänkas bero på ett förbiseende av dem, som biträtt Kungl. Maj:ts regering vid förslagets avfattande, men det kan också hava skett avsiktligt. Vad jag vill säga, är emellertid, att om Kungl. Maj:ts regering grundligt tänkt på de svåra frågorna om lösning av uppkommande konflikter, näppeligen ett sådant förslag som det förevarande skulle hava blivit av regeringen framlagt.

Då kan man invända: har icke utskottet gjort någonting för att avhjälpa dessa ofullkomligheter i förslaget? När fråga härom väcktes inom utskottet av dess minoritet, förklarade emellertid majoriteten, att tiden icke medgav utskottet att gå in på dessa frågor. Naturligtvis är denna förklaring från majoritetens sida under nuvarande förhållanden fullt ursäktlig, och jag har i den delen ingen anmärkning att göra mot utskottets handlingssätt, men utskottets skäl är givetvis icke något sakskäl.

Förslaget upptager vidare en bestämmelse, att från lösningsrätt skall undantagas den jord, som tillhör kronan. Denna bestämmelse finner jag vara riktig och lämplig, men jag måste framhålla, att den står i föga samklang med förslagets egen läggning och är, så vitt jag uppfattat saken rätt, ofullständig. När kronans jord undantogs, så borde jämväl jord, som tillhör kyrkoväsendet eller stiftelser, hava blivit undantagen, en omständighet, som blivit påpekad av herr Ekman i en av honom väckt motion. Förslaget innehåller icke någon bestämmelse om, huru frågorna om vägar till eller över friköpt lägenhet skola lösas, ej heller huru vid en lägenhets frilösning gränslinjerna kring densamma skola dragas. De böra nämligen, så vitt möjligt är, göras räta. Utskottet har härutinnan uttalat den förmodan, att dessa svårigheter skola kunna i sämja övervinnas av jordägaren och nyttjanderättshavaren i de fall, då lösningsrättens tillämpning påkallas. Denna tro på frihetens välsignelser hos ett utskott, som i allmänhet nu för tiden föga anser sig böra värdera samma frihet, är ju i och

För sig tilltalande, men jag tror icke, att den håller måttet. Bestämmelser på dessa områden hade därför varit behöfliga. Kungl. Maj:t har vidare föreslagit, och utskottet godtagit Kungl. Maj:ts förslag, att tvister angående lösningsrättens utövande skola dragas inför ägodelningsrätten. Detta synes mig icke överensstämma med allmän rättsuppfattning, som säger, att äganderätten rörande tvister — och en lösningsrättstvist är givetvis en äganderätten rörande tvist — skola handläggas av vanlig underdomstol. Förslaget i denna del torde tillika medföra, att högsta domstolens arbetsbörda fullkomligt onödigt blir ökad. Av mig och för dem, som i denna fråga hava samma uppfattning som jag, ha emellertid funnits att under förhandenvarande förhållanden förslagets bestämmelser i fråga om processen kunna godtagas.

Jag nämnde nyss, att lösningsrätten såsom en form av expropriationsrätten skulle rättfärdigas därav, att ett allmänt intresse ligger bakom densamma. Här är givetvis förslagets mest avgörande och viktigaste punkt. Då emellertid jordfördelningsförhållandena här i landet icke kunna kallas ogynnsamma, kan man åtminstone ifrågasätta, huruvida ett bärande allmänt intresse verkligen ligger bakom denna expropriationsrätt. Emellertid har, såsom bekant, riksdagen tidigare skrivit i ämnet, och denna kammare har alltid visat sig äga blick för det för samhället nyttiga att öka antalet självägare. De på ofri grund befintliga jordbrukslägenheterna i landet uppgivas av Kungl. Maj:t i propositionen för närvarande uppgå till omkring 36,000. En stor del av dessa synes kunna utan skada för stamhemmanet avskiljas och samtidigt nödtorftligen upprätthållas såsom självständiga jordbrukslägenheter. Detta förhållande har givit några reservanter inom utskottet, vilka för sin del funnit propositionen oantaglig, den tanken, att man skulle söka få fram ett förslag, som gynnade dessa och som kunde överflytta dessa lägenhetsinnehavare till självägarnes klass, men att man därvid dock icke skulle gå längre, än det allmänna rättsmedvetandet inom landet medger. Reservanterna ha, såsom det framgår av utskottets betänkande, försökt sig på att utarbete ett eget förslag och korteligen motiverat dess huvudpunkter. Detta omfattar endast jordbrukslägenheter. Det avser allenast visstidsinnehavare av nytjanderätt på 49 år eller mera. Det har såsom vilkor för lösningsrättens utövande upptagit ett förhöjt värde på åbyggnaderna å lägenheten i förhållande till värdet av lägenheten i dess helhet. Reservanternas förslag ger vidare hemmansägaren en ovillkorlig rätt att möta brukarens anspråk på lösning av jorden med anspråk att själv få till sig lösa husen. Reservanternas förslag fritager hemmansägaren från skyldighet att, då han påkallar lösningsrätt, gälda ersättning för förbättring på jorden. Anledningen härtill är den, att reservanterna ansett — och jag vågar tro med goda skäl — att när en brukare verkställer odling på nybrutet område, han gör det icke för hemmansägarens skull, utan därför att han är övertygad om att han själv kommer att göra en affär på saken under den tid, han är berättigad att innehava området. Reservanternas förslag är behäftat med sam-

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.*

(Forts.)

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.*

(Forts.)

ma ofullkomlighet som Kungl. Maj:ts förslag därutinnan, att reservanternas icke heller hava avgivit förslag angående lösningen av uppkommande rättskonflikter, men reservanternas tro, att med ett antagande av deras förslag antalet dylika konflikter i verkligheten skall bli ytterst ringa. I fråga om vägar, i fråga om uppdragning av gränslinjer, hava reservanternas icke heller kommit med eget förslag. De tro, att även beträffande dessa frågor vid ett antagande av deras förslag konflikter sällan skola framkallas, medan däremot motsatsen torde bli fallet med ett antagande av det kungl. förslaget. I likhet med Kungl. Maj:t hava reservanternas i sitt förslag undantagit kronans jord från att vara föremål för lösningsrätten, och de hava utökat undantaget i enlighet med vad herr Ekman i sin motion föreslagit. För att kunna ernå ett positivt förslag hava reservanterna velat göra så få avvikelser som möjligt från det kungl. förslaget. Reservanternas hava därför ansett sig kunna godtaga Kungl. Maj:ts förslag beträffande det formella eller det processuella på området.

Herr talman! På grund av vad jag nu anfört tillåter jag mig yrka avslag å utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts proposition, men för att saken må främjas, så långt som nyttigt är, hemställer jag, att kammaren behagade antaga första paragrafen i förevarande lagförslag enligt den lydelse samma paragraf äger uti den av greve Spens och mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Tengvall: Herr talman, mina herrar! Jag har deltagit i lagutskottets behandling av föreliggande fråga och därvid reserverat mig för avslag. Jag skall söka att i så få ord som möjligt angiva min syn på frågan.

Uppslaget till föreliggande förslag har givits genom en skrivelse från Östergötlands län hushållningssällskap av år 1910. Sedan dess har torpkommissionen yttrat sig i frågan, och egnahemsakkunnige hava också däröver yttrat sig. Båda hava visserligen stannat vid att föreslå icke samma slags lösningsrätt, men dock en lösningsrätt. Dessutom har riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t 1913 angivit sin ståndpunkt och därvid jämväl uttalat sig för lösningsrätt till förmån för nyttjanderättsinnehavaren.

Nu föreliggande förslag har till syfte att tillgodose de önsknin-
gar, som på detta sätt framkommit. Det centrala i Kungl. Maj:ts förslag är, såvitt jag förstår, att det banar väg för ett våldsamt ingrepp i den enskilda äganderätten. Det gäller ett nytt expropriationsförfarande, det gäller att från en enskild i annan enskilds intresse expropriera med äganderätt innehavd fastighet. För att göra detta ingrepp berättigat åberopar den kungl. propositionen egnahemsintresset. Detta är den grund, på vilken den bygger, och målet är att bereda större trygghetskänsla hos vår torparklass. Inom denna skulle, om förslaget utsträcker till sina yttersta konsekvenser, därav beröras icke mindre än 100,000 hem. Det torde vara bekant, att torparklassen väsentligen består av två olika kategorier av brukare. Dels har man det egentliga torpet, där brukaren varken äger jorden, som han brukar, eller husen, i vilka han bor. Denna form av torp-

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

Sir nog den äldsta form vi äga i vårt land. Men därjämte finns det en annan sorts torp — åtminstone kallas de så i dagligt tal på landsbygden — de torp, som besittas av de så kallade lägenhetsinnehavarna, av dessa, som byggt egna hus på ofri grund. Dessa representera en mycket stor klass, och det föreliggande lagförslaget äsyftar i första rummet att komma denna klass till hjälp. Det anses nämligen, att denna klass har en ganska otrygg ställning, därför att den icke har äganderätt till jorden, därå husen äro byggda. Det kungl. förslaget avser nu att hjälpa en del av dessa nyttjanderätts-havare, men icke alla, att med äganderätt förvärva den jord, på vilken de bo.

Herr Rogberg har alldeles nyss i sitt anförande utförligt redogjort för huvudvillkoren i Kungl. Maj:ts förslag, och vid dessa behöver jag således icke uppehålla mig. Herr Rogberg har även redogjort för innebörden i sin reservation. Han kräver längre avtalstid, för att lösningsrätten skall kunna komma till stånd, högre värde å bostaden i förhållande till hela lägenheten, och dessutom tager han större hänsyn till jordägarens intressen. Herr Dahl har även avgivit en reservation. Han går en medelväg mellan Kungl. Maj:ts förslag och herr Rogbergs förslag. Den socialdemokratiska reservationen slutligen är mera vittgående. Den avser att komma hela torparklassen till hjälp för att den med äganderätt må kunna förvärva den jord, varpå den bor. Den vill med andra ord hjälpa icke blott nyttjanderättshavarna att lösa den jord de bruka, utan vill även hjälpa de vanliga jordtorparna, som varken äga jorden, varå de hava sitt hem, eller själva husen. Det är tydligen framtids tanken, framtids-målet. Då detta mål blivit uppnått, och man frigjort alla dessa hem, eller då vederbörande fått lösa sin jord, skulle icke mindre än 100,000 hem här i Sverige hava blivit självägande.

Alla dessa olika förslag, såväl Kungl. Maj:ts som reservanternas, hava det gemensamt, att de godtaga det nya expropriationsförfarandet. De skilja sig från varandra endast till graden, men icke till arten. Allesamman utmärkas de av stor välvilja för dessa små lägenhetsinnehavare och torpare och gå ut på att i större eller mindre mån komma dem till hjälp. Jag har nu icke kunnat ansluta mig till den kungl. propositionen och icke heller till någon av reservationerna. Jag skulle visserligen vilja hjälpa hela vår torparklass till en bättre och mera tryggad ställning, men jag vill icke giva den hjälpen på den föreslagna vägen. Anledningen härtill är den, att den nya tvångsrätten, det nya expropriationsförfarandet, såvitt jag kan döma, medför en våldsam kränkning av rätten, sådan den uppfattas av en stor del av Sveriges jordbrukare. Jag tror dessutom, att det äsyftade målet kan nås på andra vägar, och att man icke behöver gå så våldsamt fram.

Först och främst anser jag, att man bör underlätta eller göra allt för att underlätta den frivilliga försäljningen av sådana smålägenheter. Som det nu är ställt, låter det sig givetvis lätt göra att få en avsöndring av en sådan lägenhet, men därmed är icke allt vunnet. Det återstår att befria den avsöndrade lägenheten från de

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.*

(Forts.)

inteckningar, som den är besvärad med, och det är många gånger, som vi nog alla veta, som syssla med den saken, en mycket svår uppgift och en uppgift, som är så pass svår, att den nog överstiger vad en torpare och nyttjanderättsinnehavare kan prestera. Det föreliggande lagförslaget löser denna fråga om man tillgriper tvångsförfarande, men om man vill gå den frivilliga överenskommelsens väg, finnes ingen motsvarande lättnad. Det förefaller mig, som om den saken först och främst borde ordnas så, att vid en försäljning på frivillighetens väg man skulle kunna få samma lättnader, som man kan få, om man går tvångsvägen. Detta förefaller mig vara en rättmätig fordran.

Sedan har man anmärkt på den otrygghet, som för lägenhetsinnehavaren ligger däri, att han vid kontraktstidens slut kan bli uppsagd från sin lägenhet och således får lov att flytta sitt hus eller gå med på stränga villkor för att få kontraktet förnyat. Ja, det är sant. Det händer tydligen i en del fall, att jordägarna uppträda rätt så hårt. Jag för min del tror icke, att det är många gånger detta händer, men det är ju nog, att det händer. Jag hade tänkt, att man skulle kunna börja med att skapa en förlikningsinstitution, som arbetar på att i händelse av uppsägning söka åstadkomma förlikning mellan jordägaren och lägenhetsinnehavaren, så att lägenhetsinnehavaren på så sätt skulle kunna få sitt avtal förlängt på rimliga villkor.

Vidare har jag tänkt mig, att det skulle kunna finnas ytterligare en utväg att åvägabringa en viss trygghetskänsla för dessa smålägenhetsinnehavare. Det skulle ske genom att inrätta ett nytt försäkringsinstitut. Det skulle vara ett institut, som skulle försäkra lägenhetsinnehavaren mot förlust, i händelse han skulle bli nödsakad att flytta sitt hus. Det fanns, som vi alla veta, en tid, då man icke kände till brandförsäkringar, och då det medförde stor förlust, om ett hus brann ner. Nu känna vi till denna institution, och de flesta människor begagna sig av den och kunna därigenom i stor omfattning skydda sig mot förlust, i händelse av eldsvåda. Vi hava sedermera även fått många andra former av försäkring, och det synes mig, som om även den ifrågavarande risken skulle kunna bli föremål för försäkring, en försäkring som säkerligen för lägenhetsinnehavaren skulle kunna göras mycket billig och skydda honom just för det fall, att det icke blir möjligt att förnya arrendeupplåtelsen och få kontraktet förlängt på rimliga villkor, utan han får lov att flytta bort sitt hus.

Vidare är det några praktiska synpunkter, som jag skulle vilja framhålla här. Det är så, att dessa torp och lägenheter nte på landet hava tillkommit huvudsakligen i syfte att trygga landbrukarnes behov av arbetskraft. För att nå detta syfte hava lantbrukarne ända från gamla tider försökt att ställa det så, att deras arbetare skulle få bo under så drägliga förhållanden som möjligt. Det är en mycket viktig synpunkt att taga hänsyn till, när man bedömer denna fråga, och huru denna lösningsrätt skall komma att verka. I samma stund, som man släpper i gång denna lösningsrätt förlorar jordägaren all

kontroll över huru hans smålängheter bliva behödda. Vi skola icke tro, att dessa smålängheters betydelse för lantbrukaren uteslutande beror på det antal dagsverken, som ofta stipuleras och som skola utgöras såsom ersättning för lägenhetens upplåtelse. Det är vanligtvis fråga om mycket små lägenheter, ända ned till $\frac{1}{2}$ tunnland, och antalet dagsverken är mycket litet och spelar i den delen ingen större roll. Men det är så, att på dessa smålängheter, i dessa små torp bor i rätt stor utsträckning den permanenta arbetskraften vid jordbruket. I samma stund som lösningsrätten inträder, börjar denna arbetskraft att frigöra sig så tillvida, att den förskaffar sig äganderätten till lägenheterna och sedan, när lägenheten från en, som möjligen är arbetare vid gården, övergår till annan ägare, så är arbetsgivaren av med en möjlighet att få lämplig hjälp vid sitt arbete och lämplig bostad åt sitt arbetsfolk. Det är en synpunkt, som vi icke få glömma bort, då vi behandla denna fråga. Man kan ju säga: det är väl icke värre, än att han kan uppföra en ny lägenhet, ett nytt hus och göra det drägligt för arbetarne. Ja, där möter oss slutläget. Utsikten är, att även denna lägenhet får inlösas efter någon tid. Men man kan icke fortgå på det sättet i oändlighet.

Nu är det ju så, att riksdagen har skrivit i denna fråga, och det är ett viktigt moment. Riksdagen har förklarat, att den står på den ståndpunkten, att här bör bliva lösningsrätt. Den har begärt, att Kungl. Maj:t skulle komma fram med ett dylikt förslag. Ja, det är sant. Man skrev år 1913 i den riktningen. Jag frågar då endast: har det icke inträffat något här i vårt land sedan 1913, som skulle kunna göra, att det vore skäl i att taga hela denna fråga under förnyad omprövning? Är det icke skäl i att tänka efter, huruvida tidpunkten nu är lämplig att genomföra denna tvångsrätt. 1913 levde vi i djupaste fred. Det var icke så många av Sveriges folk, som då ägnade en tanke åt huru lantmännen hade det med sin arbetskraft. Man visste nog litet var, att det började bliva ont om arbetskraft på landsbygden, och man förstod, om man tänkte litet längre, att det var en fara för landet, men man gjorde ingenting åt saken, utan den betraktades såsom ett oundvikligt ont. Nu däremot, när nöden står för dörren, då har Sveriges folk, Sveriges regering och riksdag haft anledning att tänka på huru oändligt viktigt det är att hålla arbetskraften kvar vid jordbruket. Den nu föreslagna lagen kommer i sina verkningar, i sina slutliga verkningar — den verkar icke ögonblickligen — att reducera möjligheterna för Sveriges jordbrukare att hålla arbetskraften kvar vid jordbruket. Sedan riksdagen fattade sitt beslut ha vi, som sagt, råkat i nöd. Det har blivit nödvändigt att genomföra tvångslagar här i landet, som vi aldrig förut behöft. Det har blivit nödvändigt att med tvång taga från lantmännen deras skörd till pris, som äsatts med tvång. Sedan det nu under en mycket bekymmersam vinter lyckats lantmännen att föda fram sina kreatur, är det nu fråga om att tvångsvis taga från dem deras djur till pris, som likaledes tvångsvis skola sättas. Allt detta vilja ju Sveriges lantbrukare foga sig i, därför att landet är i nöd, och nödläget kräver det. Men så komma vi nu — märk väl, denna lag skall träda

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)

i kraft den 1 september 1918 — med en ny tvångslag, en lag, som avser att taga från Sveriges jordbrukare en del av deras jord, något som i sina konsekvenser kommer att beröva honom en del av hans arbetskraft. Då säger jag: detta är ett våld, som är större än nöden kräver. Till detta må Sveriges lantbrukare hava rätt att säga nej. Det är icke lämpligt att nu genomföra denna lag. Jag skulle vilja påstå, att Sveriges lantmän den 1 september 1918 hava annat att tänka på än de förvecklingar, som det här är fråga om och som komma att åsamka mycken strid mellan arbetare och arbetsgivare.

Dessa äro de praktiska synpunkter, som jag velat lägga på denna fråga. De hava föranlett mig att yrka avslag å den kungl. propositionen och jag skall nu, på samma gång jag det gör, be att i detta sammanhang få yrka avslag på den nu förevarande 1 §.

Herr Klefbeck: Herr talman! Den föregående talaren sade i sitt anförande, att han gärna ville hjälpa vår torparklass till en bättre och tryggare ställning. Jag fick det intrycket av min värderade kamrat i lagutskottet, att han verkligen bars av detta intresse, och han har på sin egen egendom upplåtit en hel del egna hem åt sina arbetare samt visat sig förstå och ömma för dem. Det förvånade mig därför, när han yrkar avslag på hela Kungl. Maj:ts proposition och än mer har jag förvånats i dag, när jag hörde de uttryck, som han använde om propositionen. Han kallade detta att »anlägga praktiska synpunkter på frågan» men såvitt jag förstår, var det i stället omdömen, som jag ibland återfinner i tidningspressen, där man icke alltid är så särdeles noga med själva uttrycket. Jag fann däremot icke så mycket av verkligt praktiska synpunkter.

Det genomgående draget i hans anförande var, att den Kungl. propositionen utgjorde ett våldsamt ingrepp, som han en gång sade, i den enskilda äganderätten. En annan gång kallade han den för en våldsam kränkning av rätten, och uttrycken *våldet* och *tvångsrätten* kommo åter gång på gång. Ja det kan ju icke hjälpas, att det emellanåt kan te sig på så sätt. Det är rätten för en ny grupp, som här tränger sig fram emot den rätt, som åtnjutes av en annan grupp. Sveriges folk har med rätt eller orätt mycket haft den föreställningen, att rätten egentligen är till för dem, som besitta. Det kan hända, att den uppfattningen har mycket gamla anor. Jag såg för en tid sedan en uppgift om att i det gamla Rom, rättsystemet var ett vapen i patriciernas händer mot plebejerna. Jag vet icke, om det är fullt riktigt, men det uppgavs emellertid på så sätt. Faktum är, att i djupa lager av vårt svenska folk det rätt en viss misstro mot rätten, emedan man sett den vara ett vapen i besittarnes händer, då rätten borde vara till för att skapa rättvisa åt alla. Det är min mening, att detta förslag hjälper eller åtminstone åsöfvar att hjälpa en stor grupp fattiga medborgare i vårt land att komma till en för dem synnerligen viktig rätt, den nämligen att få äga ett eget hem.

Om jag då skulle yttra mig om vari detta våldsamma ingrepp i den enskilda äganderätten skulle bestå, så kan jag icke neka till

att jag känner mig nästan svarslös vid en jämförelse mellan vad som här sagts och den kungl. propositionen. Förslaget innebär ju endast, att en medborgare, som i årtal knogat och arbetat på ett stycke jord och av en oländig skogsbacke gjort en täppa, på vilken han delvis kan hämta sin och sin familjs försörjning, icke en vacker dag skall nödgas gå ifrån alltsammans, utan kunna säkerställas i ägandet av det hem, som han byggt upp. Denna möjlighet skulle dock givas honom på sådana villkor, att jordägaren skulle få fullt betalt för det jordstycke, som han skulle avstå. Han skulle visserligen vara tvungen att sälja, men skulle få precis så mycket, som det vore värt.

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

Herr Tengvall sade vidare: fara kan uppkomma för att han går miste om sin arbetskraft. Jag förstår icke heller den faran, ty jag begriper, att en sådan egnahemsinnehavare icke kan försörja sig ensamt på sitt lilla jordstycke utan alltjämt måste vara hänvisad till huvudgården för att där få arbetsförtjänst. Men då säger herr Tengvall: det kan ju tänkas, att den, som nu fått ett sådant torp, överlåter det till en annan. Den möjligheten förefaller mig vara mycket osannolik, ty visserligen förekommer det, att de, som hava pengar i Sverige i våra dagar, köpa och byta och sälja egendom på egendom och skövla och köpa och sälja, men en stackars fattig brukare, som under svett och möda älskat sig fast vid sin jordbit, kan och förstår icke konsten att köpa och jobba med det han ästadkommit. Han är hjärtans glad, om han kan få kalla den jordbiten för sin och där få ett hem för sig och de sina. Men skulle nu inträffa, säger herr Tengvall, att den inlösta stugan övergår till en annan, så måste ägaren skaffa bostad åt en ny arbetare, och det är han icke villig till, ty då kan den nye arbetaren komma och lösa i sin tur. Jag vill endast påpeka, att denna lag är lagd uteslutande retroaktivt.

Herr Tengvall anvisade i stället en väg, varigenom ifrågavarande önskemål skulle kunna tillmötesgå och det är den frivilliga överenskommelsens väg. Jag för min del är övertygad om, att just den omständigheten att en sådan lag som denna kommer till, kommer att i många fall medverka till frivilliga överenskomelser. För övrigt är nog den tiden förbi, när de patriarkaliska förhållandena kunde på alla områden göra sig gällande. Det går icke längre att giva en nåd och taga mot en nåd, utan det krav, som överallt reser sig och som vi icke kunna stå emot, är, att den enskilde får *rätt* till att förvärva sig det, som han icke förut kunnat få annat än på nådevägen. Och sedan lider den anvisade utvägen alltid av det felet, om jag så får säga, att man åtminstone ej alltid träffar på den godhjärtade jordägaren, som villigt ger. Det finns många andra jordägare, som icke vilja gå in på en uppgörelse, och det är just för deras skull hela lagförslaget är nödvändigt.

Herr Tengvall frågade vidare, om tidpunkten nu är lämplig för att göra en så våldsam kränkning av rätten. Ja, jag vågar påstå, att det är fara i dröjsmål, ty för vartenda år som går, är det en hel del uppgörelser, för vilka tiden går till ända, och för vartenda

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.

(Forts.)

är, som går, är det sålunda hem, som spolieras. Det stora allmänna intresse, som detta förslag tillvaratager, är, såsom antytts, det, att en hel mängd egna hem skola skapas. Staten understöder nu genom stora anslag skapandet av *nya* egna hem, som genom uppdyrkade jordpris få kämpa med mycket svåra förhållanden och som många gånger giva sina innehavare dagligt bekymmer till dagligt bröd. Nu åter gäller det att rädda och bevara de upparbetade egna hem, som finnas och som man i framtiden kan räkna på, såsom vilande på något så när solida ekonomiska grunder, en särdeles utmärkt och förträfflig typ av egna hem, som det gäller att åt vårt land bevara, och det till ett antal, såsom det antytts av en talare i början av denna debatt, av icke mindre än omkring 36.000. Nu säger herr Tengvall, att gentemot detta stora allmänna intresse reser sig ett annat, det att man vill söka hålla arbetskraften kvar vid jorden. Betydelsen av detta ej minst i våra dagar framhöll han med rätta. Men jag frågar, om man kan tänka sig något bättre medel att hålla arbetskraften kvar vid jorden än att sätta en människa, som brukar sin jord och arbetar upp den, i tillfälle att själv få äga den jord, han så åt sig arbetat upp. Det finns väl ingen eller åtminstone ytterst liten utsikt till att en sådan människa skall springa bort från jorden och löpa till industrien.

Vi, några reservanter, ha dock icke kunnat känna oss fullt tillfreds med de önskemål, som i propositionen frambäres. Där äro nämligen en hel del kategorier undantagna, som vi ville sätta i samma gynnsamma ställning som dem propositionen avser. Dit räkna vi då först och främst alla dessa brukare, som icke äga ens husen, utan där husen tillhöra jordägaren. Det finns stora skaror av sådana. Många gånger har det tillgått så, att brukaren fått jordägarens tillstånd att taga virke från hans skog för uppförande av sin stuga. Vid andra tillfällen har det tillgått så, att jordägaren själv byggt åt en person, som han lärt sig sätta värde på. I andra fall kan äganderätten till huset vara omtvistad. Huset kan ha varit mycket dåligt, när han mottog det, men sedan kan det under årens lopp ha blivit förbättrat, så att brukarens egna kostnader därpå överstiga värdet av huset, sådant det var, när han fick det i sina händer. Det är alla dessa, som vi också vilja få in under lagen, så att deras rätt till jorden också blir tryggad.

Vidare ha vi velat inskränka jordägarens rätt till inlösen av nyttjanderättsinnehavarens hus, såsom den återfinnes i andra paragrafen av vår reservation — jag skall icke trötta med att utveckla den. Och sedan ha vi till sist framställt yrkande om en skrivelse till regeringen, som går ut på, att regeringen ville vidtaga ytterligare åtgärder för att frigöra brukaren från beroende även i andra fall, än dem, som komma inom den för närvarande på kamrarnas bord liggande propositionens ram. Ja, det är några små utvidgningar till vi yrkat, som jag icke skall trötta kammaren med.

Jag vill endast, innan jag slutar, säga som helt naturligt är, att de inskränkningar som herr Rogberg yrkat, kunna vi icke på villkor gå med på. Vi tycka, att gränsen är så snävt tillmätt nu,

att det icke är möjligt att göra ytterligare inskränkningar. Särskilt skulle jag vilja be kammaren att ej, såsom herr Rogberg föreslår i sin reservation stryka 18 § i utskottets förslag, som innehåller, att även sådana brukare, som icke ha något direkt avtal med jordägaren, måtte få rätt att lösa sin jord. Det har pavisats, ehuru man icke har några tydliga siffror för att styrka det, att det stora flertalet fall äro sådana, där vederbörande ha sin jordegendom, utan att formligt avtal föreligger. Det har i vanliga fall gått så till, att en jordägare, som lärt sig uppskatta en arbetare för hans karaktär och arbetsförmåga, frivilligt lämnat honom en liten backe, där han fått bygga sig en stuga utan att någondera hade tänkt på att något skrivet skulle behövas dem emellan. Alla dessa, som icke fått något som helst papper på sin rätt, skulle lämnas utanför, om herr Rogbergs förslag bifölles. Särskilt har det sagts mig, att uppe i Norrland det är ett betydande antal personer, som sedan årtionden bo på härads- och byallmänningar samt enskilda ägor, utan att något kontrakt blivit uppgjort därom.

Vad beträffar förevarande paragraf skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Herr Stårner: Herr talman! Genom det lagförslag, som här föreligger, har riksdagen till avgörande en fråga, som förut många gånger varit föremål för behandling. Det är att beklaga, att utskottets utlåtande föreligger i så splittrat skick, att icke någon enighet kunnat vinnas, och att det därför helt naturligt måste te sig för kammarens ledamöter, ja, jag måste säga, rent omöjligt att få någon klarhet beträffande de olika reservationerna. Det är ju givet, att under denna sena tid av riksdagen det icke kan vara möjligt för kammarens ledamöter att i alla detaljer läsa igenom varje proposition eller utskottsutlåtande.

Någon tröst kan det ju vara för utskottet, att de reservationer, som här redan haft sina förespråkare, gå mot varandra och följaktligen den kritik, som reservanterna här framfört, riktar sig mer mot dem själva var för sig än mot utskottets och Kungl. Maj:ts förslag. Jag undantager det särskilda avslagsyrkandet, som naturligtvis har sin speciella mission, att på ett, som jag finner, ganska obefogat sätt påkalla skydd för den enskilda äganderätten, även när denna icke hårdare än här är fallet utsättes för ett samhällsnyttigt intrång.

Spörsmålet om lösningsrätten för jordägare, som äga hus på ofri grund, fick sin egentliga aktualitet i samband med expropriationslagen. I denna lag upptogs, som vi veta, rätten till expropriation inom bebyggt område med större sammanträngd befolkning för att inom detta område betrygga bostadsförhållandena. I och för detta ändamål genomfördes expropriationsrätt. Men som vi också veta, är det icke alla kategorier av lägenhetsägare, som kunna vara

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.*

(Forts.)

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)

betjanta med en dylik bestämmelse, utan den ojämförligt största delen, som utgöres av jordbrukare, lägenhetsinnehavare, torpare och egnahemsinnehavare på ofri grund på den vanliga landsbygden, stå kvar, utan att deras rättsförhållanden blivit ordnade enligt denna framställning eller det förslag, som tidigare varit uppe. Dessa lägenhetsupplåtelser för viss tid, 49 år, eller för ägarens eller hust-runs livstid, mot vissa avgälder eller dagsverken o. s. v., utgöra, som sagt, det stora flertalet. Vissa bestämmelser, som fogats till dessa upplåtelser, skapa svårighet att reglera förhållandena långt efteråt.

Det finns exempel på upplåtelser, där ingen bestämmelse skett, utan upplåtelsen ägt rum i god tro och av allmän välvilja. I alla händelser lider innehavaren av en sådan lägenhet allmänneligen av den otrygghet, som följer av en dylik besittningsrätt. Och han lider även av de tillämpade villkoren, som ofta äro både hårda och olämpliga.

Jag vill erinra, att dessa avsöndringar på viss längre tid under senare delen av 1700-talet och i synnerhet förra hälften av 1800-talet uppstått å vissa orter i mycket stor skala jämsides med torp-upplåtelser på kortare tid. Det påvisas i den kungliga propositionen, att alltsedan förordningen den 19 december 1827 dessa bestämmelser inryckts i tid efter annan utfärdade författningar om jord-avsöndringar, och att även för dessa liksom för jordtorpen den nya arrendelagens stadganden gälla. Men dessa bestämmelser kunna icke åstadkomma den ändring till säkerställande av deras rätt, som påkrävs. Jag skall icke gå in i utförligare redogörelse för hur dessa lägenheter uppkommit i övrigt eller för anledningen till att de uppkommit. Därom erhålla vi dock meddelande av de handlingar, som föreligga. Att de tillkommit så som skett, berodde väl mycket på den obenägenhet mot jorddelning, särskildt avsöndringar, som utmärkte hela vår äldre lagstiftning. Ofta har ock utskiftning av jorden förekommit på det sätt, att en storbhusdelägare övertagit den gamla gården eller någon del, under det andra tillgodosetts genom upplåtelse för längre tid för nyodling och bebyggande av särskilda områden. Detta har förts över på upplåtelser av torp och lägenheter av den beskaffenhet, som här är i fråga. Med en ny uppfattning och nya åsikter samt ändrade förhållanden hava visserligen många frivilliga uppgörelser skett. Det saknas likväl icke exempel på upprörande ingripande från jordägare, när uppgörelse blivit ifrågasatt. Det torde icke kunna bestridas, att jordägaren i dylika fall varit i sin lagliga rätt. Men att det varit moralisk rätt, som i dylika fall tillämpats av en jordägare, en arvtagare till en föregångare, som upplåtit ett dylikt område åt en person — den moraliska rätten till en våldshandling, icke alldeles sällsynt — måste på det bestämdaste bestridas. Den otrygghet, som i alla händelser följer av nämnda rättsförhållande, har också skapat otrygghet, olust och likgiltighet för det egna hemmets uppehållande.

En av de röda trådarna i denna framställning är, att man sökt ernå ett bättre tillstånd i nämnda hänseende. Ty det är ett faktum,

att tusen dylika en gang skapade hem blivit spolierade. Det skall erkännas, att den senare tidens utveckling, särskilt storindustrins framsteg och de sma näringsidkarnas, hantverkarnes, skräddares, skomakares och snickares förändrade ekonomiska förhållanden och villkor, bidragit till, att snabba förändringar ägt rum i avseende på dylika egna hem på landet. Men ett faktum är, att själva rättsförhållandet med avseende på besittningen av det egna hemmet i allt för många fall påskyndat den upplösning, som det här är fråga om att motverka.

Att dessa lägenhetsägare och deras förhållanden har, som sagts, tidigare ägnats uppmärksamhet, varom här nyss talats. En särskild kommission, som haft till uppgift att utreda frågan om torparklassens tillbakagång, har behandlat denna sak. Den föreslog avlösning genom expropriation av torp och lägenheter. Vidare har frågan varit hänskjuten till en särskild Egnahemskommitté. Redan 1910 inlämnades en framställning i saken från Östergötlands läns hushållningssällskap. 1912 antog andra kammaren ett förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte att påskynda lagstiftningen i berörda avseende. Slutligen blev 1913 av riksdagens båda kamrar godkänd en framställning i saken till Kungl. Maj:t.

Jag skall icke trötta med att gå in på och redogöra för denna skrivelse i dess helhet, utan endast peka på, att riksdagen givit direktiv för, hur denna utredning bör läggas. Särskilt starkt har i skrivelseförslaget markerats, att otryggheten och svårigheten för dessa betydligt många samhällsmedborgare måste på det lämpligaste sätt övervinnas. Det framhålles i skrivelsen, att även om genom inteckning eller, enligt den nya lagen om nyttjanderätt till fast egendom, med skriftlig avtalshandling kunde tryggas besittningsrätten till torp eller lägenheter, upplåtelseiden i alla fall äventyrades vid nyttjanderättstidens slut, samt att ägaren till byggnaderna måste flytta bort dessa eller ock, för att undgå detta, på hårdare villkor söka få förnyad upplåtelse eller ock taga den förlust, som kunde komma att uppstå. I riksdagens skrivelse berördes även det förslag, som torpkommissionen framlagt om denna inlösning, och riksdagen tillfogade, att vid en ny utredning jämväl borde komma under övervägande, huruvida en sådan lösningsrätt, som av torpkommissionen föreslagits, lämpligen skulle utsträckas till att omfatta även andra på ofri grund befintliga byggnader än dem, som nämndes i förslaget. I varje fall ansåg riksdagen, att förevarande fråga var av stor vikt och snarligen av riksdagen borde företagas till avgörande, på grund varav riksdagen hemställde, »det tacktes Kungl. Maj:t låta skyndsammast möjligt framlägga för riksdagen förslag i syfte att medelst stadgande om lösningsrätt bereda ägare av byggnader å ofri grund en mera tryggad ställning».

Det är tydligt att denna fråga, så markerad av riksdagen i dess skrivelse och tidigare behandlad och beredd, nu måste såvitt möjligt föras fram till en lösning. De särskilda förhållanden, om vilka en talare nämnde något — han frågade, om ingenting inträffat sedan år 1913 — anser jag för min del icke ägnade att i detta fall av-

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.*

(Forts.)

skräcka riksdagen från att gå fram mot det en gång utpekade malet, utan snarare vara ägnade att skärpa uppmärksamheten på detta krav. Ty det är väl dock, såsom den siste talaren också framhöll, sa, att här faktiskt föreligger ett intresse att fortfarande på landsbygden upprätthålla egnahemsinnehavare och därmed även arbetare at jordägarna, sålunda just åt dem, som den andra talaren i ordningen fruktade skulle komma att förlora arbetskraft. Då man ser, att resultatet av detta blivit en förbättring av ställningen, kan jag verkligen icke förstå, hur man kan göra gällande, att ändringen i tidsläget under de senare åren skulle utgöra ett särskilt motiv för att nu icke bifalla detta förslag.

Jag vill i detta sammanhang erinra, att det här är en stor fråga; en fråga som berör ett mycket stort antal — det har nämnts 36,000 befintliga jordbrukslägenheter. Men om man jämför denna siffra med de officiella statistiska uppgifterna om antalet jordtorp eller andra jordbrukslägenheter, finner man, att de sistnämnda här i landet utgöra 138,677, sålunda en högst betydande del av dessa, vilkas abyggnader och jord ha skilda ägare. De självständiga jordbruksdelarna under två hektar uppgingo vid den undersökning, som för några år sedan verkställdes, till 88,967. Antalet bostadslägenheter var naturligtvis ännu större, och om man sammanräknar dem med jordbrukslägenheterna, komma de med tämlig säkerhet att uppgå till över 100,000 — ett antal som är så öfverväldigande, säger man i en utredning, att det icke kan annat än förvåna, att så många byggt utan att äga den jord, på vilken hemmet är uppfört. Man finner sålunda, att ett stort antal egna hem skulle kunna skapas genom friköpning så smaningom av dylika lägenheter.

Jag vill också erinra om den framställning, som här förut blivit omnämnd och som kommit från Östergötlands läns hushållningssällskap. När här jordägarnes intressen skarpt framförts och man vädjat till jordägarne att icke bifalla detta förslag, vill jag markera, att nämnda hushållningssällskap representerar en stor jordbruksbygd och följaktligen kan anses hava de bästa intonationer just med jordägarne. Att ett initiativ i denna fråga utgått från detta hushållningssällskap, är sålunda hedrande på samma gång för hushållningssällskapet och för dem det representerar. Det har av nämnda hushållningssällskap framhallits, jag vill säga det gentemot herr Tengvall, att det icke är möjligt att på frivillighetens väg åstadkomma upplåtelser utan att man måste söka skapa förändrade förhållanden genom åtgärder på lagstiftningens väg. Hushållningssällskapet har utgått från svarigheten att kunna åstadkomma frivilliga upplåtelser; det har fått sin uppmärksamhet riktad på denna sak därigenom, att så högst få framställningar om lån ur egnahemslänefonden till friköp av lägenheter framkommit i Östergötland, trots att där finnas ett betydligt antal dylika lägenheter. Efter den undersökning, som hushållningssällskapet verkställt, har sällskapet också pekat på den lagstiftning, som på samma område framträtt i andra länder och möjliggjort expropriation av jord för åstadkommande av egna hem. Det har erinrats om att i vårt land en inlösningsrätt finnes stadgad i fråga om jords

avstående för allmänt behov. Det syntes, tillägger hushållningssällskapet, som ifrågavarande förhållande även kunde anses sasom ett allmänt behov av den allra största betydelse och att en inskränkning i äganderätten till förmån för det allmänna även i detta fall kunde anses berättigad. Sälunda har representantskapet för jordägarne i ett av våra främsta jordbrukande län bestämt hävdad den uppfattning, som här uttalats så stora farhågor för, att genom jordexpropriation för angivna ändamål icke skulle uppstå vare sig skada för jordbruket eller alltför hårt intrång mot den äganderätt, som man hävdad för jordägarnes vidkommande. Man har också, gjort gällande, att det skulle vara av den största betydelse att åstadkomma dessa fria hem på egen grund, emedan lägenhetsägaren därigenom skulle få en tryggad ställning och lägenhetens åbyggnader och jord förbättras och vårdas på annat sätt, än om lägenhetsägaren riskerade att bli uppsagd till avflyttning. Man har anlagt en praktisk synpunkt på denna fråga. Det kunde icke vara annat än ekonomiskt riktigt att understödja och underlätta upprätthållandet av de gamla egnahemmen, när man gjort så stora uppoffringar för att skapa nya egna hem.

Slutligen har i nämnda hushållningssällskaps skrivelse framhallits, att det icke gäller att skapa expropriationsrätt i vanlig mening, utan att en sådan lag som den ifrågavarande måste avse att med styckning av jord söka förbinda bestämmelser, varigenom det på ett lätt och enkelt sätt skulle kunna åstadkommas en omläggning av förhållandena. Man har tänkt sig, att lösningsrätten icke skulle utsträckas till alla lägenheter, utan begränsas, en begränsning som även iakttagits i den framställning som här föreligger från Kungl. Maj:t ävensom i utskottets förslag.

Att däremot ytterligare begränsning skulle behöva ske i enlighet med den reservation, som framförts, har jag svårt att förstå, då Kungl. Maj:t lagt sitt förslag så försiktigt och även utskottet i detta avseende tagit all möjlig hänsyn till de förhållanden, som i detta fall måste uppmärksammas. Jag hänvisar de ärade kammarledamöterna till sid. 2 i lagutskottets föreliggande utlåtande, där de olika yrkandena äro punktvis framställda och där saken är lätt överskådlig.

I detta sammanhang vill jag också hänvisa till vad departementschefen anfört som motiv, därvid klart och koncist givande uttryck åt vad som kan anses vara de allra bästa motiven. Departementschefen framhåller, att samhällets intresse här är mycket starkt, och att ett allmännyttigt syfte med större säkerhet förverkligas, då det egna hemmet redan finnes, kanske sedan lång tid tillbaka, än när det gäller att under mer eller mindre ovissa förutsättningar skapa ett nytt. Vidare går statsrådet in på de olika intressen, som här bryta sig mot varandra, och erkänner att stor hänsyn, måste tagas till dessa skilda intressen. Han pekar på att mot jordägaren står husägaren och säger: »För den förre är det fråga om ett jordområde, som redan länge brukats skilt från hans övriga egendom och som i regel icke utgör någon mera betydande eller värdefull

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)

del av egendomen. För den senare gäller det byggnader och andra anläggningar, på vilka han under ett flertal år nedlagt arbete och kostnad, och vilka ofta utgöra den enda grundvalen för hans bärgning. Härpå kommer statsrådet till det slut, att vid avvägande av de olika intressena mot varandra husägarens intresse regelmässigt befinnes vara det mera behjärtansvärda. Billighet och rättvisa, säger han, tala säkerligen oftast starkare för att jordägaren skall avstå någon ringa del av sin jord, naturligtvis mot full ersättning, än att resultatet av husägarens arbete och kostnad skall väsentligen förspillas. Slutligen betonar han ett känslomoment, kan man säga, men ett viktigt sådant, att den, som äger hus på annans mark, icke är hjälpt med att annan jord finnes att tillgå. Hans intresse är fäst vid just den mark, där huset är uppfört, och behovet av en tvångsrätt till hans förmån är därför i detta fall större än i andra. Då kan man med skäl säga, att detta icke utgör något ingrepp i den trygga jordägarerätten, helst som den lösningsrätt, som är föreslagen, icke skall, såsom man här misstolkat det, ikläddas formen av ovillkorlig expropriationsrätt, utan blir en villkorlig lösningsrätt, lämpad efter föreliggande fall och på uppkomna förhållanden.

Det är sålunda klart, att utskottet, som med sympati omfattar Kungl. Maj:ts förslag, sökt bibehålla så mycket som möjligt av detta förslag och ändra så litet som möjligt, och att det hämtat sitt stöd för denna ståndpunkt från den utförliga och goda motivering, som förebegrats i den kungl. propositionen.

Då jag, herr talman, på det varmaste här vill anbefalla utskottets förslag, gör jag det i den fasta förvisningen, att det här föreligger en stor och i bästa mening fosterländsk gärning att utföra. De senare årens stora bekymmer har ofta varit landsbygdens avfolkning. Här synes det vara tillfälle att låta folket, slakter igenom på äganderättens fasta grund slå rot i Sveriges jord. Detta skall helt visst stärka landsbygdens folkstock vida mer än bekämpandet av tråkigheten på landsbygden. För övrigt är ljus och jord åt folket ett starkt program för att skapa allmän folklycka. Då här arbetats och alltjämt strävas för att skapa egna hem och för bekämpande av emigrationen, tror jag, att riksdagen har i sin hand att genom sitt beslut i dag kunna skapa, säkerställa eller åtminstone nyrestaurera tiotusentals svenska hem, som äro på förfall, därigenom stärka dessa och i många fall stilla utvandringsfebern. De små kojornas folk, som det här gäller, äro strävsamma och idoga människor, värda att komma i åtnjutande av statsmakternas uppmärksamhet och förtroende och genom lagstiftning beredas den hjälp, som här är ifrågasatt, men som tyvärr kommer alltför sent. Ett friskt och starkt människomateriel bör bevaras åt landsbygden och icke drivas till industriorternas och städernas förbränningshårdar. Detta är sund politik. Men tiden lider — det kräves handling, såsom förut framhållits, det behövs ett beslut i dag, ty för varje ar utgå kontrakten. Man kan också frukta, att sedan detta förslag varit uppe, kontraktslösa besittare av jordbrukslägenheter skulle

komma att av illojala och för denna sak icke förstående jordägare avhysas. Det kan icke hjälpas, det är så, och det måste konstateras, att det gjort sig gällande mycken egen nytta och stor misstro mot lagstiftningen och dess tillämpning i detta avseende.

Efter ett avslag på denna lag skulle kanske uppsägningar och vräkningar komma att följa som konsekvens av de yrkanden, som här äro gjorda. Jag har också anledning att draga denna slutsats av det bestämda motstånd, som särskilt från ett par håll rests i utskottet och även gjort sig gällande i dag i kammarens debatt.

Jag vill till detta bifallsyrkande foga en erinran, att riksdagens första kammare utfäst sig att vara med om en lösning av denna fråga. Då för några dagar sedan under en annan debatt i kammaren gavs en påminnelse om kammarens traditionella hedersuppfattning i fråga om att infria ingångna förpliktelser eller löften, vill jag påminna om att här föreligger ett sådant fall, då kammaren givit på hand, att den vill medverka till en lagstiftning sådan som den här föreliggande.

Herr talman! I hundratusen svenska hem på landet skall första kammarens beslut i dag kunna öva stort inflytande. Antingen skola därav skapas ljusa förhoppningar hos dessa otrygga hems invånare, vilka förhoppningar skola öka deras sega energi i den hårda kampen för tillvaron. Eller också skall beslutet komma som ett förlamande slag för dessa strävsamma medborgare och skapa missnöje och misstro mot den jordbesittande klassen, för att icke säga mot representanterna i denna kammare.

Jag vill knappast tro, att den ytterliga oresonlighet, som till att börja med gjorde sig mycket bred inom lagutskottet, men som nu smalnadt av i en reservation, skall komma att diktera första kammarens beslut i denna fråga. Men även den andra reservationen, som söker beskära lagförslaget innebörd, är en avtrubbning av lagens effektivitet och förslaget syfte. Dessa skärpningar i villkoren skulle på många sätt minska antalet av de lägenhetsinnehavare, som kunde få tryggad besittning av sina hem.

Då jag sålunda har den övertygelsen, att denna sak bäst främjas genom vad Kungl. Maj:t föreslagit och lagutskottets majoritet samlat sig om, skall jag, herr talman, be att få anbefalla detta förslag och yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Jönsson: Herr greve och talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 172 jämte i anledning därav väckta motioner avser en lagfråga, som direkt berör ett mycket viktigt jordbruksintresse, varför jag som jordbrukare ber att få framhålla några synpunkter, som för mig och de mindre jordbrukarna i allmänhet äro avgörande för vår uppfattning av förevarande fråga. Jag skall också försöka ingå i några detaljer utan endast framhålla några allmänna synpunkter om hur ifrågasättande lagförslag från rättslig synpunkt uppfattas av våra självägande bönder.

Tager man då först hänsyn till hur dessa jordupplåtelser med eller utan kontrakt i allmänhet kommit till stånd, är det så, att

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)

de till övervägande del uppstått på grund av gemensamma intressen för jordägaren och arbetaren i det berömvärda syftet att gagna varandra. I de flesta fall har jordägaren varit behjälplig att anskaffa virke till nödiga byggnader jämte verkställande av körslor för såväl bygget som nödiga körslor för åkern. I gengäld har arrendatorn eller nyttjanderättsinnehavaren bistått ägaren av stamhemmanet med arbetshjälp vid lämpliga tillfällen enligt överenskommelse. Arrendet eller avgälden för lägenheterna har i regel varit låg, huvudsaken för båda parterna har varit, att de behövt och hjälpt varandra. Under liknande förhållanden ha säkerligen flertalet av nuvarande nyttjanderättsområden uppstått och fortlevat till ömsesidigt gagn för såväl jordägaren som arbetaren. Detta nu omnämnda tillvägagångssätt att skapa egna hem utan både statsbidrag och en mängd lagparagrafer har säkerligen varit till både lycka och utkomst för många av vårt lands jordbrukande befolkning. Att undantag härifrån kunna åberopas, förnekar jag icke; men jag undrar, om något system kan vara fullkomligt. Jag håller före, att det lyckligaste är, när det gäller vare sig förnyelse för lägenhetsinnehavare av hans nyttjanderätt eller köp av densamma, att vederbörande själva få handla fritt utan tvång av lagparagrafer. Jag förstår väl och uppskattar deras mening, som anse, att de genom antagandet av detta lagförslag anse sig därigenom giva vederbörande nyttjanderättsinnehavare en ekonomisk fördel, på samma gång de anse sig hava befordrat ett viktigt socialt intresse. Men jag kan dock icke dela denna uppfattning, därför att verkligheten icke kommer att motsvara förväntningarna. Vad angår den ekonomiska fördel, som enligt förmenande skulle genom lösningsrätten komma innehavaren till del, blir det väl så, att det först blir svårighet att anskaffa lösningssumman, och att vidare räknan å densamma torde representera i de flesta fall ett högre belopp än det arrende han komme att betala till jordägaren. Således uppstode säkerligen inga minskade utgifter genom inlösen. Däremot uppstode otvivelaktigt för nyttjanderättsinnehavaren en stor indirekt förlust, därigenom att samarbetet med ägaren av stamhemmanet upphörde.

Min uppfattning är således, att det föreliggande lagförslaget icke kommer att gagna den svagare parten, nämligen jordbruksarbetaren, som i regel är innehavare av jordlägenheterna i fråga. Däremot vinnes säkerligen med lagförslaget ifråga, att inga liknande jordupplåtelser hädanefter komma till stånd; ty ingen jordägare vill utsätta sig för att genom omnämnda upplåtelser främdeles riskera sin äganderätt till jordområdet i fråga. Resultatet av lagens verkan bleve enligt min mening till skada för såväl jordbruksarbetaren som bonden och komme därigenom att ytterligare bidra till minskandet av landsbygdens förut otillräckliga arbetskraft. Därför torde det vara lyckligast, att vederbörande på landsbygden själva på frivillighetens väg få ordna sina mellanhavanden utan intrång av lagparagrafer.

Då jag är övertygad, att den föreslagna lagen icke kommer

att gagna dem, villas fördel därmed åsyftas, men däremot kommer att skapa ett starkt och berättigat missnöje bland vår självägande jordbrukarklass, anser jag det vara min plikt att få till protokollet antecknat mitt avslagsyrkande å lagförslaget i fråga. Såvitt jag förstår, skulle antagandet av denna lag bli ett första steg till skapandet av ett för det allmänna rättsmedvetandet okänt expropriationsförfarande, nämligen att från enskild för annan enskilds intresse expropriera med äganderätt innehavd jordegendom. Att detta steg i avsedd riktning skulle komma att fullföljas, är sannolikt, och man styrkes i denna uppfattning, när man tagit del av de motioner från vänsterhåll, som i detta avseende tala ett fullt tydligt språk. Att fall förekomma, då en nyttjanderättsinnehavare blir orättvist behandlad av vederbörande jordägare, är nog sanning, men den i det föreliggande lagförslaget beträdda vägen för avhjälpan av nämnda missförhållande anser jag kommer att leda till att skapa ännu större missförhållanden och orättvisor, och därför måste jag yrka avslag. Det skulle däremot kunna tagas i övervägande, huruvida icke i lagstiftningsväg sådana åtgärder skulle kunna vidtagas, som antingen beredde möjlighet att få avtalstiden förlängd eller som äro ägnade att underlätta en frivillig uppgörelse om lägenhetens inlösen.

Med stöd av vad jag sålunda anført hemställer jag om avslag å 1 § samt jämväl å Kungl. Maj:ts proposition för övrigt och de i ämnet väckta motionerna.

Jag borde väl något bemöta den föregående ärade talaren, men jag anser, att det icke gagnar någonting till, därför att våra åskådningar äro så väsentligt olika. Den föregående talaren står, såvitt jag fattade honom rätt, på en mer teoretisk ståndpunkt, jag åter på en praktisk, då jag känner väl till hithörande förhållanden. Med hänsyn till våra olika ståndpunkter skulle ett meningsbyte oss emellan ej tjäna någonting till, och avstår jag alltså därifrån.

Herr Alexanderson: Den föregående ärade talaren ansåg, att man icke kunde bifalla lagförslaget av den grund att här skulle införas en ny princip, och en princip i strid med det allmänna rättsmedvetandet, nämligen att till förmån för enskild man expropriera från annan enskild man. I själva verket framställdes denna invändning, fastän förgäves, i den svenska riksdagen redan år 1824. Då infördes nämligen i svensk lag den första mera moderna formen av expropriationsrätt för enskild man gentemot enskild man, i det man i dikningslagstiftningen införde rätt för jordägare att undanröja hinder för vattenavledning genom expropriation av en annans vattenverk. I anledning av förslaget härom utspann sig en stor principdebatt, men den då sittande riksdagen fann icke skäl att låta avskräcka sig från bifall av det skäl, att exproprianten representerade närmast ett enskilt intresse. Och senare har man många gånger fortgått på denna väg.

Anledningen, varför man tillåter tvångsinlösen av denna art,

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)

är, att man anser, att ett *samhällsintresse* ligger bakom en den enskildes anspråk att kunna bättre utnyttja sin jord, och att därför lösningsrätt bör äga rum, ifall detta utnyttjande icke kan ske, utan att han sättes i tillfälle att behärska något som hittills fallit under en annans äganderätt.

Men dylik lösningsrätt är i själva verket ännu vida äldre. Den har förekommit alltsedan medeltiden århundraden igenom, grannar emellan vid t. ex. naborättsförhållande i stad, då en, som hade trångt utrymme, ville lösa till sig grannens hus o. s. v. Det måtte ha undgått den ärade talaren, att i den vattenlag, som vi för några få dagar sedan antogo, det i mycket stor utsträckning medges enskild expropriationsrätt mot annan enskild, t. ex. strömfallsägare eller vattenregleringsintressenter mot ägare av jord, hus o. s. v., och den ene delägaren i ett strömfall mot den andre. Det är således *ingenting i princip nytt* som här föreslås.

Av den förste talare, som här i dag yrkat avslag, herr Tengvall, har erinrats, hurusom den lagstiftning som här är före länge på sakkunnigt håll ansetts nödvändig och lämplig, att sålunda ett hushållningssällskap, torpkommissionen, egnahemssakkunnige m. fl. förordat steg i denna riktning. Till denna historik kan jag lägga det faktum, att den i fjol antagna expropriationslagen just för den, som å annans jord äger byggnader, medger expropriationsrätt till själva jorden, ehuru med inskränkning till allenast i de fall, då ett flertal lägenheter tillsammans bilda ett stationssamhälle, fiskläge eller annat samhälle med sammanträngd befolkning. Från jordägarens synpunkt ställer sig emellertid detta närmast på samma sätt, som i här föreslagna fall; ty även en dylik jordägare skulle ju enligt upplåtelseavtalet få tillbaka sin jord och lägenhetsinnehavaren varit berättigad blott att flytta bort byggnaderna. Det är alltså blott ett fortgående på redan inslagen väg, det som här föreslås.

Det förhåller sig vidare ingalunda på det sätt, som den ärade talaren på Blekingelänsbanken gjoide gällande, att här blott skulle gälla en fråga mellan hemmansägaren å ena sidan och hans dagsarbetare å den andra, att här framför allt gällde att taga sikte på att den för jordägarens jordbruk behövlige arbetskraften bibehålles vid jordbruket. Ser man på förhållandena i stort, huru de te sig landet över, och icke bara på vissa mindre trakter i de sydligaste delarna av landet, där det idkas ett uera intensivt bruk, så är det nog så, att dagsverkstorparna i allmänhet *icke* äga sina torp. Där lägenhetsinnehavaren själv är ägare till byggnader, som utgöra någon mera avsevärd del av lägenhetens värde, där är han i allmänhet icke anställd som fast daglönare vid visst jordbruk, utan han är hantverkare, småköpman eller lönarbetare, som mera fritt leder ut sin arbetskraft åt än den ena, än den andra: han arbetar som stenarbetare, timmerman, grundläggare o. s. v. Och vidare har även under nuvarande förhållanden jordägaren *faktiskt* icke någon verklig frihet att bestämma över *vem* som får inneha en på hans jord upplåten lägenhet. Den nutida opinionen, den nu-

tida rättsuppfattningen gör det som regel ytterst svårt för jordägaren att motsätta sig en överlåtelse av lägenheten från en innehavare till en annan — och sådan förekommer ock i mycket stor utsträckning — just i sådana fall, då upplåtelsen är på lång tid och då byggnaderna tillhöra lägenhetsinnehavaren. I detta avseende reglerar sig alltså saken redan nu ungefär som den skulle komma att göra framdeles, om man ser på saken i det stora hela. Vad som däremot är ett fruktansvärt fel med nuvarande anordning är den stora rättsosäkerhet som inträder, då den givna upplåtelse tiden, 50 år eller vad den må vara, en gång går till ända.

Efter min uppfattning föreligger här icke någon partifråga, ej ens i den mening, att det faktiskt blivit så, att högerpartiet läst sig fast vid en allmän principiell åskådning och liberalerna och socialdemokraterna vid en annan. Utan det förhåller sig så, såsom också visade sig, då denna kammare biträdde riksdagens skrivelse år 1913, att många inom denna kammare även på högersidan befinnas hava en allvarlig insikt, att här någonting måste göras, och vilja att medverka därtill. Vad som skiljer oss åt är den olika graden av konservatism, betänksamheten ifråga om *huru långt* man bör gå. Om saken nu ligger så, och i motsats till den ärade talaren på Blekingebänken vågar jag tro, att den gör det icke mindre nu än 1913, vågar jag hemställa om icke ett ärligt försök bör göras att jämkna ihop de olika meningarna och komma till någon enighet, i trots av att lagutskottets betänkande visar en sådan provkarta på olika linjer. Vid genomläsandet av betänkandet och reservationerna har jag för min persouliga del kommit till den uppfattningen ehuru jag själv visserligen skulle vilja gå längre, att en rimlig sammanjämningslinje skulle vara ungefär den, som angivits i herr Dahls reservation. Dock vill jag för min del säga, att jag tycker, att det skulle vara synnerligen ledsam, om 18 § i lagen skulle tagas bort. Det är utan tvivel förhållandet i åtskilliga fall, om icke i de södra delarna, så dock i de mellersta och norra delarna av vårt land, att det numera icke kan av lägenhetsinnehavaren pekas på några säkra bevis för upplåtelsen även i sådana fall, där verklig upplåtelse från början föreläggat. På grund av vanan att icke upprätta skriftliga kontrakt — för några decennier sedan brukade sådana icke upprättas — kan det numera vara synnerligen svårt att bevisa villkoren beträffande dylika upplåtelser och till och med upplåtelseerna själva, ehuru det faktum, att innehavet så länge fått fortvara, bäst visar, att jordägaren vetat med sig, att här ligger en upplåten rätt till grund för innehavarens rätt till lägenheten.

Vad angår värdeförhållandet mellan själva byggnaderna och lägenheten, har regeringsförslaget velat tillåta inlösningsrätten, om byggnaderna utgöra en fjärdedel av hela värdet. Herr Dahl har velat fordra att de utgöra hälften av detta värde, och ehuru med en viss tvekan, skulle jag vilja gå med på denna jämkning, dock med en erinran i en viss punkt, varom herr Dahls reservation icke ger klar upplysning. De förbättringar, som av innehavaren

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

blivit nedlagda på lägenheten i form av dränering, terrasseringsarbete och dylikt, anser jag nämligen böra medräknas jämte själva byggnaderna i det halva värde, som tillkommer lägenhetshavaren. Att dessa förbättringar skola tillgodoräknas innehavaren vid lösningssummans beräkning, synes ju herr Dahl ej ha något emot, och det synes mig så mycket rimligare och riktigare att lägga saken så, som riksdagen ju fastslagit denna princip såsom den riktiga i expropriationslagen beträffande lägenhetsinnehavare vid hamnplatser, fisklägen och stationssamhällen. Det är uppenbart, att det i detta avseende icke finns någon anledning att här gå till väga annorlunda.

Jag vill vidare för min del gärna gå med på, att jordägaren skall hava prioritet till inlösen, även om det är fråga om mycket långvariga upplåtelser, såsom herr Dahl föreslagit. Jag gör det dess hellre, som det är min övertygelse att denna prioritetsrätt icke i praktiken kommer att hava den ledsamma verkan, att icke egnahemsinnehavaren i regeln blir den, som till sist får utöva lösningsrätten, men det däremot är ägnat att i väsentlig mån mildra rivningen parterna emellan och mildra jordägarens syn på saken, om man lämnar honom rätt att vara den i första rummet lösningsberättigade. Även rörande andra frågor, som i herr Dahls reservation beröras, har jag för min del funnit, att hans linje borde kunna vara en väg, på vilken man skall enas. Jag kan icke heller tro, att det skall visa sig tekniskt omöjligt — ehuru det naturligtvis kräver forcerat arbete på detta sena stadium av riksdagen — det bör, säger jag, icke behöva visa sig omöjligt för lagutskottet att i lagtext formulera denna mellanlinje mellan högerreservationens, den kungliga propositionens och utskottets linjer.

Då det blott är en enda av lagutskottets ledamöter från denna kammare, som ansett sig böra yrka avslag på lagförslaget, och med hänsyn till den starka känsla, som jag vet finns på många håll inom kammaren, att det ändock bör göras något, så vågar jag rikta en hemställan till kammaren att fatta ett sådant beslut, som gör det möjligt för riksdagen att sedermera komma till ett positivt resultat.

Herr Dahl: Herr talman! I den föreliggande frågan har jag haft tillfälle att tämligen utförligt utveckla min mening i den reservation, som jag avgivit till utskottets utlåtande. Jag skall därför icke upptaga kammarens tid med att närmare ingå på de skiljaktigheter, som denna min reservation intar i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag, vilka för övrigt antytts av den föregående ärade talaren.

De betänkligheter, som möta emot denna lagstiftning från åtskilliga representanter, med vilka jag eljest i många år haft gemensamma synpunkter, kan jag ganska väl fatta, men jag kan dock icke undertrycka den anmärkningen, att det förefaller mig, som om dessa betänkligheter, så utformade som de blivit av de ärade talarna på Blekingebänken och Hallandsbänken, som här

ytrat sig, äro i icke oväsentlig grad överdrivna och även vilande på oriktiga förutsättningar. Jag kan således icke godtaga den utgångspunkt, herr Jönsson framlade i sitt bedömande av frågan, då han förmenade, att i allmänhet dessa lägenheter på ofri grund hade uppkommit genom samarbete mellan husägaren och jordägaren, och att jordägaren således redan av det skälet skulle fått en viss prioritetsställning i detta avseende. Icke heller kan jag dela den ärade talarens på Blekingebänken uppfattning angående förhållandet mellan husägarens ställning till jordägarens anspråk på arbetskraft. Jag tror, att den synpunkten var icke endast antisocial, för att använda ett modernt uttryck, utan jag tror även, att den var icke fullt så praktisk, som han förmenade.

Jag vill emellertid bekänna, att när det gäller att taga slutlig ståndpunkt till frågan, som nu föreligger, så står jag oaktat mitt varma intresse för en slutlig lösning i en mycket stor tvekan. Då detta ärende upptogs till behandling i utskottet, försökte jag genast att understödja ett arbete på en förhandssammanjämkning, emedan jag förutsåg, att den tidpunkt, på vilken frågan komme att föras fram i riksdagen, skulle försvåra en sammanjämkning i vanlig ordning. Detta mitt försök möttes emellertid med en bestämt avvisade hållning från utskottets majoritet. Man gjorde där gällande, att Kungl. Maj:ts förslag var ett minimum, under vilket det icke var någon tanke att man med vänsterhjälp skulle kunna åstadkomma ett beslut. Från socialdemokratiskt håll förde man med mycken styrka fram, att man skulle i andra kammaren försöka åstadkomma den förutsättningen för en slutlig god sammanjämkning, som skulle ligga i godtagandet av den socialdemokratiska ståndpunkten. Ja, med så beskaffat uppslag för arbetet föreföll det mig ganska tröstlöst att söka åstadkomma denna sammanjämkning, och jag föll tillbaka på den för mig till synes enda utvägen att framlägga min mening i en särskild reservation.

Nu har jag ju hört av herr Alexanderson — jag må säga till min tillfredsställelse — att det från liberalt håll icke synes möta nämnvärda svårigheter att godtaga en sammanjämkning ungefär i överensstämmelse med de synpunkter jag frambållit. För min del kan det då icke vara något angenämare än att söka medverka till ett resultat från denna utgångspunkt. Men då uppkommer det rent praktiska spørsmålet: Skall man antaga, att utskottet skall kunna medhinna att i lagtext lägga fram ett sammanjämningsförslag, som dock måste förutsätta ett ganska betydande arbete? Nu är det visserligen så, att utskottet har förmånen att påräkna herr Alexandersons medverkan, vilket icke var fallet vid detta ärendes förberedande behandling inom utskottet, och jag är den förste att medgiva, att detta är ett utomordentligt stort plus i utskottets arbetskapacitet, men för mig står dock fortfarande den frågan öppen, huruvida det är möjligt — kan det låta sig göra, är det tänkbart? Jag skall för min del gärna avstå från den tanken, som eljest uppstått hos mig under överläggningen i dag, och

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)

som jag nu vill framföra. Det var att till slut hemställa om avslag, men på helt annan motivering naturligtvis än den, som förfäktats i herr Tengvalls och hans meningsfränders reservation, yrka avslag med den mest välvilliga motivering, med uttalande av tanken, att man skulle i god tid nästa år taga fatt på detta förslag. Jag medger, att det naturligtvis icke är det som jag faktiskt skulle önska, ty det är så, att åtskilliga av dem, som man skulle vilja hjälpa med detta lagförslag, skola gå miste om denna hjälp därigenom, att det uppsköttes ytterligare. Jag slutar sålunda utan att göra något yrkande med det uttalandet, att om kammaren kan tänka sig, att det skall kunna komma fram från lagutskottet ett sammanjämningsförslag till lördag — senare tror jag icke det bör bjudas kamrarna, såvida vi skola gå till beslut med något så när besatta bänkar — om man å ena sidan anser sig kunna handla under den förutsättningen, då vill jag förorda bifall till herrar Rogbergs och greve Spens' förslag som utgångspunkt för en sammanjämkning, men är det å andra sidan icke antagligt, att ett sammanjämningsförslag skall kunna åstadkommas, då bör man icke bringa lagutskottet i det läget, att det får det ofrånkomliga direktivet att göra en sammanjämkning, vilken kanske icke blir av beskaffenhet att kunna godtagas av denna kammare, och därigenom frågan genom en så beskaffad sammanjämkning kommer i försämrat läge.

Herr talman, jag har således i anslutning till de synpunkter som anförts icke något yrkande.

Herr Lindblad, Ernst: Herr talman! I likhet med de två senaste talarna skulle jag gärna gå med på en sammanjämkning slutande på herr Dahls reservation, men om detta nu möter svårigheter på grund av den långt framskridna tiden, tvekar jag icke i valet mellan de olika förslagen att ställa mig på Kungl. Maj:ts förslag, jag menar det av utskottet framlagda förslaget, och jag vill i korthet motivera detta.

Innebörden av detta förslag synes mig överdrivas här. I väl att märka de flesta fall, jag vågar säga 90 %, för att icke nämna en ännu högre procentsifra, hava lägenhetsägarna husbyggnader, som äro värda vida över markvärdet, och då är det väl ändå hårt att han skall stå inför nödvändigheten att, när upplåtelseiden är slut, »taga sitt hus och gå», utan det är väl rättare att statsmakterna försöka nå en form, på vilken dessa människor må komma överens. När det gäller kronans fastigheter, då är denna lag icke tillämplig, och då göras undantag. Men varför? Jo, därför att författningen är sådan, att vi domänintendenter äro skyldiga att, när det gäller sådana lägenhetsägare med egna hus, hjälpa dem till att de få friköpa sig från kronan. Är det olämpligt i något avseende, ja, då säger man ut det, och då blir intet friköp av, och så är även här föreslaget. Det skall nämligen vara *ömsesidig lösningsrätt* — är det så, att jordägaren hellre vill köpa husen av lägenhetsägaren, då har han rättighet att göra det, men i de flesta

fall har lägenhetsägaren rättighet att lösa jorden. Det är endast det undantaget gjort, att, när det gäller 49 års kontrakt, skall jordägaren kunna lösa byggnaderna endast ifall hans boningshus ligger på mindre avstånd än 200 meter eller också lägenheten skulle i något annat avseende ligga otjänligt för honom.

Jag reste i går förbi en lägenhet, som tillhört kronan, och som innehavaren ägt under ett större kronoarrende med stadgad åborätt, och under den tiden betalade han sina vissa dagsverken mot lösen. Han blev av riksdagen tillerkänd rättighet att lösa detta med pengar, löseskillingen för dagsverken kapitaliserades, och när jag nu för förbi, var det helt enkelt ett nytt ställe, alla byggnader voro nya, där var trevnad, och man såg, att det var ett burget hem, som skapats. En annan tavla: varje gång jag far till min egen station, passerar jag ett litet egnahemsområde, där ett tiotal lägenhetsägare slagit sig ner, vilka förut fått hyra alla sina tomtplatser på, jag antar 49 ar, som det var tidigare, men sedermera genom att jordägaren beslöt sig för att sälja detta område, som han icke behövde, hava dessa lägenheter fått ett helt annat utseende. Där råder snygghet och ordning, man ser trädgårdstäppor och alla byggnader väl hållna, men strax intill ligger ett litet skifte från prästgården intill allmänna vägen. Där finns också sådana lägenheter, men de äro svagt byggda och ingen människa törs lägga ner kostnader på detta. Församlingen har anhållit att få sälja hela prästgårdsområdet lönebostället nämligen och att medlen finge ingå till prästlönereregleringsfonden med stor förtjänst, men ännu hava de icke fått svar, och jag har vid de frågor, jag gjort på vederbörligt håll, hört att det är nog ingen möjlighet att komma loss och få detta område försält. Då är det väl icke mer än rätt, att man åtminstone låter dessa lägenhetsägare, som bo i utkanterna, få köpa till sig de områden, som behövas för deras bostäder och lägenheter för att sätta dem i ett bättre skick. Det är väl icke någon orimlig begäran.

Jag vågar säga, att när Östergötlands läns hushållningssällskap har gjort denna framställning och när man icke kommit med svårare bestämmelser än här i Kungl. Maj:ts förslag, och man icke vill vara med därom, då förstår man icke frågans innebörd, utan söker framkonstruera fall, som icke förefinnas i praktiken. Det kan vara rena undantagsfall, då man ser att det är omöjligt för de olika parterna att komma överens. Det är min övertygelse, att när den lagen kommer till stånd, skola dessa uppgörelser kunna gå tämligen lätt för sig, och det är väl att märka, att detta gäller endast och allenast de lägenheter som redan finnas, ty numera när byggnadskostnaderna äro så höga vill man icke riskera att bygga på ofri grund utan bygger endast och allenast, där man förvärvat sig grunden. Därför utgör detta ett sätt att försöka skipa rättvisa mellan jordägarna och ägarna av de lägenheter, som redan uppstått.

Jag tvekar icke, herr talman, att förorda bifall till utskottets förslag.

*Lagförslag
om rätt till
inlösen af
arrenderat
område.
(Forts.)*

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)

Greve Spens: Det synes mig, som om den siste talaren och även de flesta föregående talare, som hava talat för Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, skulle hava sett på denna fråga så gott som uteslutande ur synpunkten att öka antalet egna hem, men att de därvid icke tillräckligt beaktat frågan ur rättslig synpunkt och de berättigade intressen, som jordägarna hava. Herr Alexanderson var visserligen inne på den rättsliga synpunkten, men det föreföll mig, som om han därvid tog ganska löst på densamma. Ur rent rättslig synpunkt har i förslaget gjorts två stora avsteg från gällande rättsprinciper. Det ena avsteget är, att tvångslösa jord från enskild till annan enskild i dennes intressen, under det att enligt den rättsprincip, som gjort sig gällande såväl i expropriationslagen som vid den för några dagar sedan verkställda sammanjämkningen angående vattenlagen, det bör vara ett allmänt intresse, som skall berättiga till en sådan tvångsåtgärd, och jag har icke blivit övertygad av herr Alexandersons anförande här nyss, att det verkligen skulle finnas ett allmänt intresse för en sådan tvångsåtgärd, som det här är fråga om. Den andra avvikelser från gällande rättsprincip är, att hela denna lag har en retroaktiv verkan. Denna rättsprincip, att en lag ej skall hava retroaktiv verkan, är så allmängiltig, att den, som framhölls här om dagen då det var fråga om sammanjämkning i avseende å vattenrättslagen, i ett par utländska lagar inskrivits i grundlag. Med denna rättsprincip har ifrågavarande lagförslag helt och hållet brutit. Lagförslaget skulle också komma att föranleda mycket svåra rättskränkningar.

Det är givet, att med den syn jag sålunda har på saken jag står mycket nära den rena avslagsståndpunkten, men att jag icke desto mindre ansett mig kunna deltaga i herr Rogbergs m. fl. reservation och gått in på att medgiva lösningsrätt för nyttjanderätthavare i ett fall, nämligen då upplåtelsen skett på viss tid av minst 49 år beror på, att dessa lägenheter hava en alldeles sär egen ställning, vilket även påpekats av såväl torpkommissionen som de egnahems-sakkunniga. Lagstiftningen har nämligen före 1881 lagt hinder i vägen för köp av mindre lägenheter, enär för hemmansklyvning eller avsöndring av jord erfordrades, att innehavaren av hemmansdelen eller avsöndringen skulle vara fullt besutten därpå. På lägenheter, som ej voro så stora, att de gävo full besuttenhet, kunde lagfart icke erhållas, och följaktligen kunde ej heller in-teckning däri fås och ej heller lån på lägenheten. Därför uppkommo avsöndringar på 49 och 50 år, som var den högsta tillåtna tiden för avsöndring, i ett stort antal. Dessa lägenhetsinnehavare med 49 års besittningsrätt stå således i en helt annan ställning än andra lägenhetsinnehavare, enär lagstiftningen hindrat dem att köpa sina lägenheter, vilket de eljes måhända fått. Dessa avsöndringar äro i allmänhet ej så närbelägna till huvudgården, som de på kortare tid upplåtna, och deras avskiljande under full äganderätt torde i regel icke innebära så stora olägenheter för huvudgården, om lagen omgärdas med så starka garantier, som vi re-

servanter föreslagit. Jag har sålunda ansett mig kunna sluta mig till reservationen, men såsom frågan nu ligger i riksdagens senaste timme, och då det ju är ganska svårt att få en sammanjämkning till stånd, är jag för min del rätt tveksam och vill icke här göra något yrkande.

Jag skall emellertid med anledning av att det av herr Tengvall särskilt framhölls, att riksdagens beslut av år 1913 skulle vara i någon mån bindande för kammaren, tillåta mig att bringa i kammarens hågkomst, huru det tillgick, då riksdagen beslöt den skrivelse, som ligger till grund för det nu föreliggande lagförslaget.

Skrivelsen beslöts samtidigt som riksdagen 1913 avlog det förslag till ny expropriationslag, som då förelåg. Lagutskottet hade i sitt utlåtande upptagit lagförslaget såsom första punkten i utlåtandet och skrivelseförslaget såsom en senare punkt. Då lagförslaget blivit avslaget, lär det hava varit flera ledamöter av kammaren, som misstagit sig på voteringspropositionen och trott, att hela utskottsutlåtandet var slutbehandlat. Då ärendet var det sista ärendet på ett aftonplenum. avlägsnade de sig omedelbart efter omröstningen. I utskottet framhölls det, att det skulle varit 5 personer tillhörande högern, som på det sättet avlägsnade sig. Nu utföll omröstningen emellertid så, att beslutet fattades med 5 rösters majoritet. Hade sålunda de, som gått efter att hava tagit miste om voteringspropositionen, stannat kvar, skulle det hava berott på den förseglade sedeln, hurudan utgången blivit, och möjligen hade i sådant fall skrivelsen aldrig kommit till stånd. Emellertid avsåg skrivelsen i allt fall endast en utredning, och hela detta skrivelseförslag torde därför icke vara av någon bindande beskaffenhet. Jag har velat omtala detta förhållande.

Jag har, herr talman, icke något yrkande.

Friherre Silfverschiöld: Herr greve och talman, mina herrar! Jag kan väl föreställa mig, att det kan finnas fall, då en husägare kan komma i svarigheter, när han skall göra upp med jordägaren, men därifrån förefaller det mig vara ett långt steg till det förslag, som utskottet här kommit med, ett förslag, som jag anser kränka jordägarens rätt. Jag vill icke ingå i diskussion med herr Alexanderson, om principen att icke expropriera från enskild man i annan enskild mans intresse redan nu är bruten. Jag tycker dock icke, att jämförelsen med torrlägnings- eller vattenlagstiftningen är fullt bärande.

Detta är nu, mina herrar, tacken för, att en jordägare upplåtit jord till en person, för att denne därå skulle kunna uppföra en byggnad. Nu kommer husägaren att genom riksdagens hjälp kunna säga till jordägaren: »Var så god, nu får ni antingen lösa till er husen eller avstå från jorden.» Den skall visserligen avstås mot ersättning, men husägaren kan i alla fall tvinga till sig jorden. De fall, som komma att inträffa, komma nog i allmänhet icke att inträffa på de stora gårdarna eller godsens, ty där är nog

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.*
(Forts.)

i allmänhet så, att jordägaren äger de flesta husen, utan det blir nog i allmänhet på bondgårdar och särskilt mindre bondgårdar. Vi veta ju litet var, huru Sveriges bönder älska sin jord, och huru mothjudande det skulle vara för dem att avstå delar av sina gamla gårdar. Denna deras uppfattning sympatiserar jag livligt med, och därför tycker jag, att det är hårt att tvinga dem genom denna lag att nödgas avstå från sin jord. Ty vi förstå litet var, att det för en liten bonde blir ganska betungande att i dessa tider lösa till sig ett eller flera hus, som befinna sig på hans jord. Jag anser, att ett osäkerhetstillstånd uppkommer på detta område, om vi antaga förslaget. Det är blott ett första steg, och följderna kunna bli så betänkliga, allra helst om vi vilja studera de motiöner, som äro väckta i detta ämne. Här behövs enligt min mening fasthet hos första kammaren att nu hålla på äganderätten och icke ge efter på densamma.

Jag skulle såsom en liten parentes vilja framhålla en sak. Det är visserligen några dagar sedan jag genomläste den kungl. propositionen, men jag tyckte mig därvid finna, att det på någon sida stod någonting om att denna lag även skulle bli gällande med avseende på jord, som tillhör fideikommiss. Jag är icke jurist, men det synes mig egendomligt, att denna lag skulle kunna utnyttjas på sådan jord. En fideikommissinnehavare kan ju icke själv tvinga sig till att bli ägare av jorden, men om han har upplåtit jord till annan person för att denne där skall uppföra ett hus, kan denne tvinga sig till att bli ägare av jord av fideikommissnatur.

För min del kan jag icke se annat än att riksdagen, om den nu antar detta lagförslag, ställer sig partisk, då förslaget säger, att lagens stadganden icke skola äga tillämpning beträffande område, som tillhör kronan. Man ger alltså vid detta tillfälle inga bestämmelser för upplåtelser från kronans jord, utan man lagstiftar endast för den enskilde jordägaren.

Så vill jag säga ett par ord med anledning av domänintendenten Lindblads inlägg. Jag har i många år suttit med honom i jordbruksutskottet, där frågor rörande försäljning av lägenheter från kronans jord ofta förekomma. Jag har då ofta följt honom, då han hållit mycket strängt på, att om en sådan lägenhet ligger mitt inne i en kronodomän, man måste se på ägofiguren. Lämpar den sig då icke för upplåtelse, så är det olämpligt att försälja den. Jag har understött honom härutinnan i flera fall. Men nu bryr sig herr Lindblad icke om detta, då det gäller upplåtelser från enskilda jordägars jord. Då får lägenheterna ligga var som helst. Nu sade visserligen herr Lindblad, att lägenheterna i allmänhet ligga i utkanten av hemmanen. Ja, det är icke alls säkert.

Jag tror, att den enskilde bonden blir ganska litet nöjd med denna lag och jag vill i likhet med herr Jönsson till protokollet få antecknat, att jag icke med min röst kommer att stödja detta förslag.

Herr Alexanderson: Herr talman! Jag hade tänkt säga ett ord med anledning av herr Dahls sista anförande. Nu har emellertid greve Spens nödgat mig att dessförinnan med ett par ord beröra, hur det förhöll sig med den riksdagskrivelse år 1913, om vars tillkomst han talat.

Greve Spens sade sig vilja berätta för kammaren, huru det tillgick vid detta tillfälle. Därpå yttrade han likvisst, att utgången »lärs» ha berott på, att några högermän felaktigt uppfattat voteringspropositionen och att andra avlägsnat sig. Om greve Spens uppsökt protokollet över sammanträdet för den aftonen år 1913, skulle han där hava funnit, att de hörsagor, med vilka han fägnat kammaren, omöjligt kunna hava haft något verkligt underlag. Det förhåller sig icke på det viset, att vid de voteringar, som skedde alldeles onedelbart före ifrågavarande votering, antalet deltagande varit så pass mycket större, att man har anledning antaga, att ett visst antal konservativa ledamöter avlägsnat sig, och resultatet härigenom uppstått, utan det skedde en omkastning i relationen mellan ja- och nejsedlar, som visar att något annat har inverkat. Detta i sin tur kan icke ha berott på, att man missuppfattat propositionen, ty under hela aftonen liksom under hela förmiddagen hade gång på gång voterats, varvid alltid talmannen, av helt naturliga skäl hört ja för högeryrkandet och nej för vänsteryrkandet och så skedde även i detta fall. Det har alltså alldeles icke förekommit något förvillande moment, som gör ett misstag sannolikt. Nej, det är nog mera anledning att antaga, att det var en del av högerpartiet, som i denna punkt hade skiljaktig mening, något som ju också kom till uttryck däruti, att utskottets utlåtande i denna punkt var biträtt även av högerstämmor, åtminstone av en utskottsledamot från denna kammare. Det var nog det rätta förhållandet.

Men jag begärde som sagt egentligen ordet i anledning av, att herr Dahl sade sig hysa en viss tvekan huruvida man skulle kunna åstadkomma en sammanjämkning, och huruvida man icke genom att gå fram på olika positiva linjer endast skulle bringa ärendet i ett sämre läge, än om man hade markerat sin ståndpunkt, såsom herr Dahl sade, med ett högst välvilligt avslag. Men jag får säga, att det förefaller mig, att, därest utskottet finner, att det icke kan komma fram med en sammanjämkningslinje med utsikt att vinna kamrarnas bifall under andra förutsättningar, än att utskottet därpå skulle nödgas neklägga en längre tids arbete, än som står utskottet till buds, utskottet i så fall är i sin fulla rätt att förklara, att någon sammanjämkning icke kunnat åstadkommas. Jag tycker alltså icke, att det är något hinder för att låta lagutskottet i alla fall göra ett försök. Det kan icke mera än misslyckas, och jag tror icke, att ärendet kommer i sämre utan snarare i ett bättre läge, om det visar sig, att bägge kamrarna velat taga en positiv ståndpunkt till den föreliggande frågan. Om första kammaren följer den av herr Rogberg och greve Spens m. fl. avgivna reservationen, skulle man alltid komma till detta resultat.

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderats
område.
(Forts.)*

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)

Herr Dahl: Herr talman! Endast några ord. Jag hade verkligen utgått från, att i händelse kamrarna stannade i skiljaktiga beslut, utskottet svåriligen skulle kunna undandraga sig att framkomma med ett positivt sammanjämningsförslag. Men jag vill å andra sidan icke förneka, att man kan tänka sig möjligheten av ett sådant förfarande, som herr Alexanderson ifragasatt, även om det är osedvanligt. Tar jag i betraktande denna möjlighet, vill jag med anknytning till vad jag tidigare yttrat säga, att jag skulle finna det ganska beklagligt, om denna kammare skulle frångå den ställning av sympati till en lösning av denna fråga som kammaren intog år 1913.

Jag vill med anledning av vad den ärade representanten på Jönköpingsbanken yttrade med eftertryck betona, att hans såsom jag tror mycket välmenta men efter min uppfattning föga vällyskade försök att borttolka första kammarens beslut vid ifrågavarande tillfälle icke torde hava någon framgång. Det förhåller sig nämligen med detta beslut så, som herr Alexanderson sökt klarlägga. Jag vet det alldeles bestämt, eftersom jag förhandlade med åtskilliga av mina meningsfränder i denna kammare angående omröstningen i denna fråga, och jag kan således intyga, att omkastningen i voteringsiffrorna just hade sin grund uti, att icke så få högermän röstade för ett skrivelseförslag. Jag tror icke, att denna verkliga anledning till frågans utgång är flertalet i denna kammare obekant. Huruvida sedermera ett större eller mindre antal av högerpartiet röstade för skrivelsen, kan möjligtvis vara för det ena eller andra partiets nuvarande medlemmar påverkande i avseende på bedömandet av detta tidigare besluts förbindande innebörd. Men att kammaren här faktiskt uttalat sig för en lösning av detta spörsmål i ungefär den riktning, som Kungl. Maj:ts proposition går, är dock ofrånkomligt.

Jag vill med anledning av det rent praktiska läge frågan kommit i genom det uttalande, som herr Alexanderson nyss gjorde, med frångående av min tidigare ståndpunkt förena mig i yrkandet om bifall till herr Rogbergs m. fl. reservation.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på nu föredragna paragraf yrkats: 1:o) att densamma skulle antagas enligt utskottets förslag; 2:o), av herr Rogberg, att kammaren skulle godkänna motsvarande paragraf i det lagförslag, som förordats i den av honom m. fl. vid ifrågavarande utlåtande fogade reservationen; 3:o) att 1 § skulle antagas att lyda så, som påyrkats i herr Klefbeck's m. fl. vid utlåtandet fogade reservation; samt 4:o) att paragrafen skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr Rogbergs yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits avslag, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i det lagförslag, som förordats i den av herr Rogberg m. fl. vid lagutskottets utlåtande nr 75 fogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås motsvarande paragraf utav lagutskottets förslag i ämnet.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 39.

I enlighet med förut fattat beslut angående föredragningen av ifrågavarande utlåtande företogs nu till behandling återstående delar av det lagförslag, som förordats i den av herr Rogberg m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

2—4 §§.

Godkändes.

5 §.

Denna paragraf lydde på följande sätt:

Kan ej, då jordägaren vill lösa, överenskommelse träffas om vad i löseskillning eller såsom ersättning för förbättring, varom i 3 § förmåles, skall utgå, skall frågan därom avgöras av tre ojäviga skiljemän, bland vilka en utses av vardera parten och de sålunda utsedda tillkalla den tredje. Tredskas någondera parten att utse skiljeman eller kunna de utsedda ej förena sig om valet av den tredje, äge domaren i orten att förordna om valet.

Den, som ej nöjes med vad de flesta skiljemännen säga, äge att draga tvisten under rättens prövning, så framt han instämmer sin talan inom nittio dagar från det skiljemännens beslut tillställdes honom; och skall i beslutet lämnas tydlig hänvisning om vad den missnöjde har att iakttaga för tvistens dragande under rättens prövning.

Herr Rogberg: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att i avseende på denna paragraf en felaktighet insmugit sig vid paragrafens avfattning. På andra och tredje raderna i paragrafen stå orden: »eller såsom ersättning för förbättring, varom i 3 § förmåles». Dessa ord böra utgå.

*Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)*

Lagförslag
om rätt till
inlösen av
arrenderat
område.
(Forts.)

Herr talman, med denna ändring tillåter jag mig att föreslå bifall till paragrafen.

Efter härmed slutad överläggning godkändes nu föredragna paragraf med den ändring, att orden »eller såsom ersättning för förbättring, varom i 3 § förmåles» utelämnades.

Övriga delar av det under behandling varande lagförslaget.

Godkändes.

Om viss
ändring i lag-
fartsförord-
ningen.

Utskottets förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom.

Herr Stärner: Herr talman! Då i denna paragraf genom beslut vid vattenfallslagens antagande vidtagits vissa ändringar, som icke äro upptagna i här föreliggande förslag, skall jag anhålla att få yrka aterremiss till utskottet för genomförande av dessa ändringar till överensstämmelse med vad riksdagen redan beslutat.

Efter härmed slutad överläggning visades ifrågavarande lagförslag åter till utskottet.

Om viss
ändring i in-
teckningsför-
ordningen.

Utskottets förslag till lag om ändrad lydelse av 24 och 36 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Herr Stärner: Herr talman! Jag ber att få upprepa det yrkande, som jag nyss framställt i föregående punkt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter nu föredragna lagförslag visades åter till utskottet.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Om utsträckt
användning av
proportionellt
valsätt vid
kommunala
val.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av proportionellt valsätt vid alla val, som förrättas av kommunalstyrelse i stad, landsting och kommunalfullmäktige.

I detta utlåtande hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av en inom andra kammaren av herr Le-

ander väckt motion, nr 44, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta utreda, i vilken utsträckning det skulle kunna föreskrivas, att på landsting, stads- och kommunalfullmäktige ankommande val, utöver vad därom redan vore stadgat, skulle ske proportionellt, därest sådant av visst antal väljande äskades, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Om utsträckt användning av proportionellt valsätt vid kommunala val.

(Forts.)

Reservation hade anförts av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Mentzer, Boberg* och *Johan Carlsson*, som icke funnit skäl tillstyrka skrivelse om utsträckning av det proportionella valsättet även till icke beredande nämnder och styrelser.

Herr Bellinder: Herr greve och talman, mina herrar! I föreliggande utlatande har majoriteten av konstitutionsutskottet beslutat i huvudsak bifalla en av herr Leander i andra kammaren väckt motion, vari han hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i syfte, att i förordningarna om kommunalstyrelse i stad, om landsting och om kommunalfullmäktige bestämmelser måtte införas därom, att alla val, där två eller flera personer skola utses, måtte ske proportionellt.

Då jag är en av de sex reservanter från denna kammare, som icke kunnat biträda detta beslut, ber jag att något få motivera orsakerna därtill. Motionären säger: »Om man också icke hyser någon överdriven beundran för proportionalismen i allmänhet, måste man dock vidgå, att har den blivit införd för urväljarnes del, bör densamma i full utsträckning tillämpas inom de valda församlingarna själva, där dessa ha att utse funktionärer för olika uppdrag.» Vidare säger motionären, att proportionalismens idé åsyftar att bevaka även minoritetens rätt och bästa. »Vilar den på partibildning såsom sin grund», fortsätter han, »bör metoden användas utefter hela linjen. Annars blir det ingen full rättvisa.» — Ja, det är ju sant, att man inom vissa församlingar med rätta använder det proportionella valsättet för att lämna de olika partierna tillfälle att få sin rätt, den s. k. proportionella rättvisan, men därav följer enligt min mening icke, att man inom dessa församlingar själva bör gå på samma linje och välja alla möjliga nämnder och utskott o. s. v. proportionellt. Ty det måste ju medgivas, att det proportionella valsättet, även om det för vissa ändamål icke kan annat än gillas såsom rättvist, dock i många fall är rätt svårtillämpligt. Jag tror därför, att man med rätta har ansett, att om man går på de proportionella valens linje, man icke bör fortsätta därmed obegränsat. Jag har också hört själva experterna på den proportionella valmetoden uttala, att det proportionella valsättet är så pass svårt, att man icke i onödan bör inlåta sig därpå, särskilt icke i sådana församlingar, där man har det ganska besvärligt att förrätta valen. Blir det icke så, att man inom landskommunerna kan få valen förrättade t. ex. av Konungens befallningshavande, såsom fallet är med riksdagsmannavalen,

*Om utsträckt
användning av
proportionellt
valsätt vid
kommunala
val.*

(Forts.)

eller av domhavanden, såsom fallet är vid landstingsmannavalen, så tror jag, att man bör betänka sig, innan man inlåter sig på ett valsätt, som är så pass svårt.

Nu är det dessutom så, att vi redan hava för att tillgodose den s. k. proportionella rättvisan övergått till proportionella val också inom kommunala representationer. Redan 1911 avlät nämli gen riksdagen en skrivelse med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd utredning framlägga förslag om införande av proportionellt valsätt vid val till sådana hos stadsfullmäktige och landsting förekommande utskott och nämnder, vilkas egentliga uppgift vore att förbereda de hos nämnda korporationer förekommande ärenden. Följden av denna skrivelse blev också en av Kungl. Maj:t år 1913 framställd proposition, i vilken Kungl. Maj:t beaktade, vad konstitutionsutskottet i sin skrivelse hade framställt, och denna proposition blev av konstitutionsutskottet och sedan av riksdagen i sin helhet bifallen. Redan då gjordes i riksdagen från flera håll gällande, att den begränsning med avseende på metodens tillämplighet, som av Kungl. Maj:t i överensstämmelse med riksdagens sålunda uttalade mening föreslogs, icke vore tillrädlig, och att metoden därför även borde tillämpas vid tillsättande av andra styrelser och delegationer än dem, som ägde företrädesvis beredande karaktär. Konstitutionsutskottet medgav även, att gränsen mellan förberedande delegationer och andra understundom kunde bliva svår att uppdraga, och att skäl kunde anföras för en vidsträcktare användning av den proportionella valmetoden. Men utskottet stannade, med hänvisning till riksdagens ståndpunkt år 1911, vid att tillstyrka den proportionella metodens införande endast i de av Kungl. Maj:t föreslagna fallen.

Nu ha vi reservanter ansett i likhet med vad fallet var 1911 och 1913 och i överensstämmelse med den åsikt, som Kungl. Maj:t och riksdagen då hade, att det är lämpligt att stanna med den proportionella valmetodens tillämpning vid denna gräns, och därför ha vi icke kunnat gå med utskottet och tillstyrka herr Leanders motion. Men även utskottet har icke ansett sig kunna bifalla denna motion i sin helhet. Utskottet säger nämligen: »Utskottet är för sin del ej övertygat om lämpligheten av att, på sätt i motionen föreslagits, utan varje inskränkning *alla* på kommunala representationer ankommande val inbegripas i dessa bestämmelser. Det måste nämligen ifrågasättas, huruvida icke vissa sådana val, såsom fallande helt och hållet utanför den i egentlig mening kommunala verksamhetens ram, böra undantagas».

Emellertid har utskottet på sätt förut nämnts bifallit motionärens önskan om skrivelse till Kungl. Maj:t, och utskottet anför till sist i utlåtandet såsom skäl för sitt tillstyrkande följande: »Sedan utskottet i sitt utlåtande nummer 18 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nummer 290 tillstyrkt bestämmelser om proportionell valmetods tillämpning vid val av kommunalnämnd (vilket val alltid sker å kommunalstämma) ävensom av å kommunalstämma utsedda beredningar, finnes enligt utskottets mening intet

att invända mot att denna metod kommer till användning även beträffande de val inom kommunen, som ankomma på kommunalfullmäktige». Men nu är, såsom herrarna veta, Kungl. Maj:ts proposition icke av riksdagen bifallen, utan har fallit, och sålunda är det skälet, som här åberopats, att riksdagen i överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit borde utsträcka det proportionella valsättet för dessa val, förfallit.

Om utsträckt användning av proportionellt valsätt vid kommunala val.
(Forts.)

I anledning härav ber jag, herr greve och talman, att få yrka avslag på såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Mannheimer: Herr talman, mina herrar! I anledning av vad den föregående ärade talaren yttrade, skall jag be att få säga några få ord.

Jag vill då först fästa uppmärksamheten på, att det nu endast är fråga om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, och det förefaller mig, som om det borde vara svårt även för den, vilken i motsats emot vad som är fallet exempelvis med den ärade talaren, icke är någon vän av den proportionella valmetoden, att avvisa de krav, som uti ifrågavarande motion framburits. Motionären har framhållit, att enligt nu gällande lag valen inom de kommunala representativa församlingarne av utredande delegationer ske medelst den proportionella valmetoden, men att man undantagit styrelser, som anses hava väsentligen verkställande uppgifter så att de fortfarande skola väljas efter majoritetsprincipen. Nu tror jag, att var och en måste erkänna, att det är synnerligen svårt att draga upp gränsen mellan en förvaltande delegation och en beredande delegation inom de kommunala representationerna. Om vi exempelvis taga en sådan institution som drätselkammaren, så skall den, om ett tillräckligt stort antal medlemmar begära det, väljas proportionellt. Är nu drätselkammaren en förvaltande myndighet eller en utredande? Efter vad jag kan se, är den väl huvudsakligen en verkställande myndighet; den har att verkställa stadsfullmäktiges beslut. Det oaktat bestämmes som nämnt redan nu i lag, att den skall väljas efter proportionell valmetod. Men å andra sidan är det väl också riktigt, att drätselkammaren har en mängd uppdrag, som kunna sägas vara rent utredande. Vad som sålunda gäller drätselkammaren torde också kunna sägas om andra styrelser, vilka uppvuxit vid sidan av drätselkammaren. Tag exempelvis en gasverksstyrelse eller en spårvägsstyrelse, vilka hava att verkställa stadsfullmäktiges beslut angående sådana frågor, som röra gasbelysningen, respektive kommunikationerna inom staden. Även dessa styrelser måste dock sägas hava beredande uppgifter. De skola utreda frågor, som röra hur man skall på ett tillfredsställande sätt ordna belysningen inom samballet, de skola utreda frågan hur man skall bäst utveckla kommunikationerna o. s. v. Jag tror verkligen icke, att det finnes någon möjlighet att draga upp gränserna mellan dessa beredande och verkställande delegationer, så att man kan säga, att på grund av deras olika uppgifter den ena bör väljas proportionellt och den

Om utsträckt
användning av
proportionellt
valsätt vid
kommunala
val.

(Forts.)

andra icke. Vidare måste väl var och en erkänna, att det är till nytta, att olika meningsriktningar kunna komma att göra sig gällande inom styrelserna. De olika meningsgrupperna få därigenom taga del av förvaltningen, och utöva kontroll däröver inom dessa olika grenar, vilket allt efter min mening befrämjar en utveckling av det kommunala livet.

Den föregående talaren framhöll, att det skulle bli ytterligt besvärligt att verkställa dessa proportionella val inom kommunerna. Såsom han emellertid själv upplyste, hava vi emellertid redan nu proportionella val till olika delegationer inom kommunerna, och det har visat sig, att detta icke vållat så stora svårigheter. Härtill kommer, att en sådan lag, som den man här begär, kommer att hava en huvudsakligen preventiv betydelse. I Göteborg stadsfullmäktige utse vi genom överenskommelse redan nu medlemmar i de olika styrelserna såsom vi skulle gjort därest vi valt proportionellt. Vi låta de olika meningsgrupperna komma till sin rätt och vi hava befunnit oss väl därav. På samma sätt komma vi naturligtvis att gå till väga allt fortfarande, även om vi finge en lag, som medgäve stadsfullmäktige att välja styrelserna proportionellt. Jag erinrar här om, att det icke är meningen — det säges uttryckligen av utskottet — att det proportionella valsättets användning skulle bli obligatoriskt utan endast fakultativt, d. v. s. först om ett visst antal medlemmar av representationen begära, att valet skall ske proportionellt, skall denna metod användas. Men redan den omständigheten, att man kan riskera att få ett proportionellt val, kommer naturligtvis att framtvinga, att de olika meningsgrupperna enas om, vilka de skola sätta in i de olika styrelserna.

Jag anser därför, att den skrivelse, som här begäres, är av mycket ofarlig beskaffenhet. Den kommer icke att införa något egentligt nytt inom kommunerna utan endast en liten utvidgning, och den utvidgningen tror jag icke kan bli annat än till gagn för det kommunala livet. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannheimer* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 46.

*Om utsträckt
användning av
proportionellt
valsätt vid
kommunala
val.
(Forts.)*

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels lag om ändrad lydelse av §§ 1, 2, 10, 13, 19, 21, 22, 23, 30, 36, 38 och 39 i förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd, dels lag om ändrad lydelse av §§ 1, 3 och 4 i lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer, dels ock lag om ändrad lydelse av 1, 2, 3, 4, 5 och 7 §§ i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande vissa anslag under femte huvudtiteln å 1919 års riksstat och tilläggsstaten för år 1918.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Kungl. Maj:t hade under punkt 23 av denna huvudtitel föreslagit riksdagen att i riksstaten för år 1919 höja reservationsanslaget till flottans krigsberedskap och övningar, nu 3,828,000 kronor, med 134,000 kronor till 3,962,000 kronor.

*Ökat anslag
till flottans
krigsberedskap
m. m.*

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i till riksdagen avlåten proposition, nr 341, angående omorganisation av skeppsgosseutbildningen, med ändring av berörda framställning föreslagit riksdagen att i riksstaten för år 1919 öka ifrågavarande anslag med 108,000 kronor till 3,936,000 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna punkt yttrat:

»Den av Kungl. Maj:t såsom erforderlig senast beräknade förhöjningen å förevarande anslag utgör 108,000 kronor. I detta belopp ingår en summa av 25,000 kronor för bestridande av kostnader på grund av förhöjningen i dagtraktamenten, vilken av innevarande års riksdag beslutats. Då emellertid kostnaderna härför skola bestridas av ett av riksdagen särskilt för ändamålet anvisat anslag, behöver

Ökat anslag
till flottans
krigsberedskap
m. m.
(Forts.)

någon förhöjning av nu ifrågavarande anslag av den angivna anledningen icke ske.

Kostnadsökningen under anslaget kan härigenom begränsas till 83,000 kronor, vilken höjning utskottet ansett sig böra tillstyrka.

Såsom förstärkning av detta anslag har å extra stat för år 1919 äskats ett belopp av 1,180,000 kronor, ungefär motsvarande 30 procent av det ordinarie anslaget. Genom begränsningen i det ordinarie anslaget torde emellertid även förstärkningsanslaget kunna något begränsas och följaktligen upptagas med 1,165,000 kronor.

Med anledning av Kungl. Maj:ts i denna punkt framställda förslag hemställer utskottet, att riksdagen må i riksstaten för år 1919 höja reservationsanslaget till flottans krigsberedskap och övningar, nu 3,828,000 kronor med 83,000 kronor till 3,911,000 kronor.»

Herr statsrådet friherre Palmstierna: Herr talman! Jag vill endast fästa kammarens uppmärksamhet på, när de 25,000 kronor, varom det här är fråga, skola strykas från övningsanslaget, att riksdagen år 1914 på särskild titel under övningsanslaget upptagit ett belopp för dagtraktamenten. Det är följaktligen konsekvent, att detta riksdagens beslut om dagtraktamenten vidhållas även i år. Så har Kungl. Maj:t även velat göra, och ökat detta belopp efter samma grunder, som övriga dagtraktamenten höjts. När detta belopp strykes, uppkommer följaktligen en brist på 25,000 kronor. Då tänker man sig tydligen från statsutskottets sida, att de skola tagas från det andra resekostnads- och dagtraktamentsanslaget, som finns under femte huvudtiteln. Men så vitt jag kan bedöma, föreligger en viss svårighet därutinnan, emedan de bestämmelser, som reglera användandet av detta anslag, näppe- ligen låta sig väl förena med en sådan åtgärd. Jag vill endast tillkännagiva, att såvitt jag kan bedöma läget efter andra kam- marens bifall till statsutskottets hemställan, torde detta få ordnas vid nästkommande riksdag genom något anslag under tilläggs- staten.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreva- rande punkt hemställt.

Punkterna 7—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Statsbidrag
till kostnader-
na för dom-
sagornas för-
valtning.

Föredrogs ånyo andra sammansatta stats- och lagutskottets ut- låtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsa- gornas förvaltning, dels ock två i ämnet väckta motioner.

I den till riksdagen den 14 januari 1918 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t under

punkt 14 av andra huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avvaktan på proposition om anvisande av medel till bestridande av vissa bidrag till domsagornas förvaltning, för sådant ändamål såsom förslagsanslag beräkna å extra stat för år 1919 ett belopp av 200,000 kronor.

*Statsbidrag
till kostnader-
na för dom-
sagornas för-
valtning.
(Forts.)*

Vidare hade Kungl. Maj:t i den samma dag avlåtna propositionen med förslag till tilläggsstat för år 1918 (nr 2) under punkt 1 av samma huvudtitel föreslagit riksdagen att, i avvaktan på proposition i nyssnämnda avseende, å tilläggsstat för år 1918 såsom förslagsanslag, högst, beräkna ett belopp av 24,000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 19 april 1918 dagtecknad proposition, nr 389, som hänvisats till statsutskottet, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet föreslagit riksdagen att till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som funnes upptagna i ett inom justitiedepartementet utarbetat, vid propositionen såsom bilaga fogat förslag till stadga i ämnet, bevilja dels å extra stat för år 1919 ett förslagsanslag å 200,000 kronor, dels ock å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag, högst, å 24,000 kronor.

Efter överenskommelse mellan stats- och lagutskotten hade berörda framställning hänskjutits till behandling i sammansatt stats- och lagutskott.

I samband med den kungl. propositionen hade utskottet till behandling förehaft två med anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 207 inom första kammaren, av herrar *Fagerlin* och *von Geijer*, samt nr 462 inom andra kammaren, av herrar *Rune* och *Sundberg*.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på andragna skäl hemställt,

A) att riksdagen på grund av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och i ämnet väckta motioner måtte

1) till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som funnes upptagna i det vid propositionen fogade förslag till stadga i ämnet, bevilja dels å extra stat för år 1919 ett förslagsanslag å 200,000 kronor, dels ock å tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag, högst, å 24,000 kronor; samt

2) förklara, att riksdagen icke haft något annat att erinra mot nämnda förslag till stadga, än att riksdagen ansett,

att tjänstledighet, som avsåges i 16 §, måtte beviljas å sådan tid, att häradshövding därigenom vinne befrielse från högst tre allmänna tingssammanträden om året;

att den, som två år efter examen tjänstgjort såsom biträde åt häradshövding, skulle kunna erhålla vikariatsförordnande, som avsåges i 21 §, där han under fem rättegångsdagar eller tre allmänna tingssammanträden handlagt mål eller ärenden, som avsåges i 1 §

Statsbidrag
till kostnader-
na för dom-
sagornas för-
valtning.
(Forts.)

av lagen om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden; samt

att den, som redan vid tiden för förslagets offentliggörande genom propositionens framläggande för riksdagen eller den 7 maj 1918, efter att hava avlagt examen, innehade anställning såsom biträde hos häradshövding, ej skulle vara underkastad bestämmelserna i 20 och 21 §§, i följd varav möjlighet borde beredas att i förekommande fall och i den omfattning, som därav skulle kunna betingas, bevilja häradshövding tjänstledighet utöver vad i 16 § stadgades; samt

B) att ifrågavarande i ämnet väckta motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Stärner*, *Carl Gustaf Ekman*, *Lindqvist* i Kosta och *Jansson* i Falun, vilka ansett, att utskottet bort hemställa:

A) att riksdagen på grund av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och i ämnet väckta motioner måtte

1) till — — — samt

2) förklara — — — ansett,

att tjänstledighet — — — året;

att det antal rättegångsdagar eller allmänna tingssammanträden, under vilka den, som två år efter examen tjänstgjort såsom biträde åt häradshövding, skulle hava handlagt mål eller ärenden, som avsåges i 1 § av lagen om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden, för att kunna erhålla vikariatsförordnande, som avsåges i 21 §, syntes böra i någon mån nedsättas; samt

att genom föreskrift om lämplig övergångstid möjlighet syntes böra beredas de rättsbildade biträden hos häradshövding, som redan under någon tid före stadgans utfärdande innehaft dylik anställning, att erhålla domareförordnande utan hinder av bestämmelserna i 20 och 21 §§.

B) att — — — åtgärd.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Sammansatta utskottet enade sig om att tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i allt väsentligt, dock med ett undantag. Detta gällde en bestämmelse därom, att av domarebiträde för erhållande av vikariatsförordnande skulle fordras att hava två år efter examen tjänstgjort såsom biträde åt häradshövding och därjämte under tio rättegångsdagar eller fem allmänna tingssammanträden handlagt mål och ärenden, som avses i 1 § av lagen om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden. Utskottets majoritet har ansett denna fordran vara för hög och funnit sig kunna och böra nedsätta siffrorna tio rättegångsdagar eller fem allmänna sammanträden till respektive fem och tre.

En minoritet inom utskottet har funnit sig icke kunna vara

med om en så långt gående och på det sättet fixerad nedsättning. Vål har man vid den behandling av ärendet, som förekommit inom utskottet funnit, att en viss nedsättning skulle kunna ifrågasättas i vad Kungl. Maj:t föreslagit, men ingalunda i den utsträckning, som majoriteten för sin del fann önskvärt. Därför har till betänkandet fogats en reservation, vari hemställas, att riksdagen måtte göra det yttrandet i denna punkt, »att det antal rättegångsdagar eller allmänna tingssammanträden, under vilka den, som två år efter examen tjänstgjort såsom biträde åt häradshövding, skall hava handlagt mål eller ärenden, som avses i 1 § av lagen om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden, för att kunna erhålla vikariatsförordnande, som avses i 21 §, synes böra i någon mån nedsättas.»

Nu har andra kammaren enligt vad meddelats tagit denna reservation med, jag tror, ett 130-tal röster mot ett 40-tal. Skulle nu denna kammare komma att följa majoriteten, skulle också här återstå en sammanjämkning av de sålunda fattade skiljaktiga besluten. Då det förefaller, som om reservationen skulle på ett lämpligt sätt giva uttryck åt den önskan man jämväl på majoritetens sida hyst, synes det, som om de bättre skälen för kammaren nu skulle tala för ett bifall till reservationen, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till denna.

Herr Rogberg: Herr talman! Det förhåller sig så, som den föregående ärade talaren antydde, att skillnaden mellan utskottets förslag i den av honom nämnda punkten och reservanternas icke är stor. Men utskottets majoritet, som har ansvaret för betänkandets motivering, skrev denna i försiktiga ordalag icke utan en förhoppning att på den vägen kunna förmå reservanterna att avstå från den tilltänkta reservationen. Detta har icke lyckats, utan de hava framställt sitt yrkande dock med bibehållande av utskottets motivering.

Utskottets medlemmar hava samtliga funnit, att en nedsättning i den tjänstgöring, som erfordrades för den unge juristen, innan han fick utöva fullständig tingshållning, borde medgivas, och utskottsmajoriteten har med stöd av beräkningar rörande tjänsternas behöriga upprätthållande vid underrätterna kommit till det resultatet, att den tid, som bör föregå den huvudsakliga tjänstgöringen, icke bör sträckas längre än till fem rättegångsdagar eller tre allmänna sammanträden. En ändring i denna av utskottet föreslagna anordning torde avsevärt minska rekryteringen till lantdomarbanan, vilken sannerligen för närvarande icke erbjuder sina aspiranter några förmåner.

Utskottsmajoritetens ställning är icke alls dikterad av någon hänsyn till underdomarna på landet. Den är icke dikterad ens av hänsynen till de unga juristerna, på domsage- eller hovrättsbanan utan uteslutande av hänsyn till ett behörigt upprätthållande av rättsskipningen. Jag får därför hemställa, att kammaren, oberoende av den upplysning herr Ekman lämnat angående medkam-

*Statsbidrag
till kostnader-
na för dom-
sagornas för-
valtning.
(Forts.)*

*Statsbidrag
till kostnader-
na för dom-
sagornas för-
valtning.
(Forts.)*

marens beslut, måtte godtaga utskottets hemställan, och till detta vågar jag lägga ett ord, riktat direkt till statsrådsbanken och av den innebörd, att Kungl. Maj:ts regering vid tillämpningen av 46 § i sitt förslag måtte taga hänsyn till dem, som under sammanlagt mindre än fem år förvaltat domareämbete, då det gäller att meddela dem ytterligare förordnanden efter det stadgan trätt i kraft. En allför sträng tillämpning av utav Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelser kan medföra antingen svårigheter för de nuvarande domsageaspiranterna eller också en nödvändighet för överrätterna att i större omfattning än dessa kanske eljest skulle anse önskligt inkalla dessa på lantdomarbanan tjänstgörande personer till tjänstgöring i hovrätterna.

Herr statsrådet Löfgren: Herr greve och talman! I anledning av den hänvändelse, som av den siste ärade talaren gjorts till mig, ber jag att å regeringens vägnar få lämna den förklaringen, att regeringen vill fästa all vederbörlig hänsyn till de önskingar, som hava framställts dels uti utskottets betänkande och dels under den diskussion som nu och tidigare har ägt rum i ärendet.

Emellertid vill jag erinra, att utarbetandet i detalj av de bestämmelser, som nu äro ifråga, förutsätter ett samarbete emellan administrationen och vederbörande hovrätter. Jag skulle därför vilja uttrycka den förhoppningen, att riksdagen och särskilt denna kammare icke ville så binda Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t finner sig förhindrad att vidtaga de modifikationer, som kunna finnas erforderliga för att få saken genomförd. Just med hänsyn härtill skulle jag också gärna se, att första kammaren i likhet med den andra anslöte sig till de mera allmänna ordalagen i reservationen än till utskottets betänkande.

Herr Alexanderson: Herr talman! Det förefaller mig bero på någon otur, att lagutskottets ledamöter i detta fall skola nödgas gå fram på två olika linjer.

Kungl. Maj:t delger i samband med en anhållan om anslag ett förslag till stadga rörande domarbiträdens tjänstgöring och de förutsättningar, under vilka de kunna förordnas att bestrida domareämbete. Utskottet finner vid granskning av stadgeförslaget enhälligt, att det i vissa hänseenden torde hava uppställts något för stränga fordringar samt att man har tagit något för liten hänsyn till de svårigheter, som uppstå vid själva övergången till det nya systemet. I anledning härav hemställa reservanter inom utskottet, att riksdagen skall meddela Kungl. Maj:t, att i dessa bägge hänseenden en viss jämkning anses böra ske. Utskottets majoritet däremot har preciserat sina önskemål därhän, att *så och så många* sammanträden, *så och så många* rättegångsdagar skola bereda kompetens att i andra provande mål tjänstgöra som domare, och, beträffande övergången, att *det och det datum* skall vara avgörande för huruvida ett biträde skall falla under den

nya stadgan eller icke. Skillnaden är ju tydligen minimal, och det synes, som om den borde hava kunnat jämkas ihop.

Att kamrarna skola i anledning av denna lilla meningsskiljaktighet uttala skilda åsikter och därigenom föranleda utskottet att söka göra någon slags sammanjämkning mellan olika beslut synes mig bra onödigt. Jag får säga, att hade den första kammaren först antagit till exempel utskottets förslag, så tycker jag, att andra kammaren borde hava gått med på att taga utskottets förslag. Men då det råkar ha blivit så, att andra kammaren var den som först behandlade ärendet och andra kammaren därvid gick på reservationslinjen, så synes det mig finnas bra liten anledning, varför detta ärende ytterligare skulle invecklas och uppehållas genom att första kammaren går på utskottslinjen, då det som sagt är en så obetydlig skiljaktighet och då det dessutom verkligen kan starkt ifrågasättas, huruvida det i ett ärende av denna beskaffenhet är så lämpligt, att riksdagen anger precisa data och precisa antal för dagar, i fråga om vad stadgan bör innehålla, och om det icke är lämpligare, att riksdagen endast anger ungefärligen, hur den tycker, att saken borde läggas.

Jag ber för min del, herr talman, med hänsyn till vad jag nu nämnt, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Rogberg: Jag hade icke väntat, att i denna fråga någon nämnvärd debatt skulle uppkomma, ty vad kammaren här beslutar är ju icke annat än önskemål, vid vilka Kungl. Maj:ts regering sedermera fäster det avseende, regeringen finner lämpligt. Har nu utskottets majoritet i en viss sak funnit sig böra uttala vissa önskemål och dessa önskemål blivit preciserade samt ett efterföljande av dessa önskemål i främsta rummet blir till gagn för rättskipningens vederbörliga upprätthållande, så kan jag icke inse, vad som kan hindra denna kammare från att besluta att uttala sig för detta önskemål. Det är ju som jag nämnde, Kungl. Maj:ts rättighet att sedermera vid detsamma fästa det avseende, som kan anses lämpligt.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talman en i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talman sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Rogberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den vid andra

Statsbidrag
till kostnader-
na för dom-
sugornas för-
valtning.
(Forts.)

*Statsbidrag till kostnader-
na för dom-
sagornas för-
valtning.*
(Forts.)

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande nr 5 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 45.

Herr talmannen hemställde, att då tiden nu vore långt framskriden, handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 312, i anledning av militieombudsmannens framställning angående höjning för år 1918 av ersättning, som utgår jämlikt förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjda provisoriska tilläggsavgifter å statens järnvägar;

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående telegrafverkets övertagande av det enskilda telefonnätet i Stockholm med omnejd;

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid armén jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid marinen jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 24, i anledning av en inom första kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet;

sammansatta banko. och jordbruksutskottets memorial nr 2, angående ersättning åt utskottets sekreterare och vaktmästare; samt

lagutskottets memorial:

nr 81, angående arvode åt den, som inom lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden m. m., dels ock i anledning därav väckt motion;

nr 82, angående arvode åt den, som inom lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., dels ock i ärendet väckta motioner; och

nr 83, angående beviljande för innevarande års riksdag av visst belopp till särskild ersättning åt sekreteraren hos lagutskottet.

Kammaren åtskildes kl. 4,44 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
